

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

LANDSCAPE DEVELOPMENT FOR PHRATHAT SRI SONG RAK, AMPHOE DANSAI,
LOEI PROVINCE

Miss Nattida Phuttharak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Landscape Architecture Program in Landscape Architecture

Department of Landscape Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
โดย	นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
สาขาวิชา	ภูมิสถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.นวณัฐ โอศิริ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.นวณัฐ โอศิริ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.พรธรรม ธรรมวิมล)

ณัฐธิดา พุทธรักษ์ : การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัด
 เลย. (LANDSCAPE DEVELOPMENT FOR PHRATHAT SRI SONG RAK,
 AMPHOE DANSAI, LOEI PROVINCE.) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.
 นวณัฐ ไชศิริ, 111 หน้า.

พระธาตุศรีสองรัก เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ
 และวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในจังหวัดเลย สร้างขึ้นเพื่อเป็นสักขีพยานในการช่วยเหลือซึ่ง
 กันและกันระหว่างกรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคนหุต(นครเวียงจันทน์สาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตย ประชาชนลาว) จากการศึกษาข้อมูลและสำรวจพื้นที่พบว่ามีปัญหาทาง
 กายภาพที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านนิเวศวิทยา ได้แก่ การกัดเซาะพังทลายของตลิ่งใน
 ฤดูฝน 2) ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ การขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม
 รุกล้ำพื้นที่โบราณสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ 3) ปัญหาด้านการวาง
 ผังบริเวณ ได้แก่ ปัญหาการเข้าถึงและปัญหาพื้นที่เปิดโล่ง 4) ปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม
 ได้แก่ มุมมองเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักถูกบดบังจากต้นไม้และสิ่งปลูกสร้าง และขาดการรับรู้ใน
 ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบต่างๆที่อยู่โดยรอบ

โดยการศึกษาโครงการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
 ครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพปัญหา และศักยภาพ เพื่อนำเสนอแนวคิดการวางผังและพัฒนาภูมิ
 ทัศน์พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก โดยคำนึงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบ
 สถาปัตยกรรมล้านช้าง สถาปัตยกรรมประเทศ มุมมองและทัศนียภาพ รวมทั้งพืชพรรณพื้นถิ่น
 เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงความสำคัญของโบราณสถานในด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และ
 วัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่น

ผลจากการศึกษาพบว่าพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักจำเป็นต้องมีผังแม่บทใน
 การปรับปรุงพื้นที่ด้านต่างๆ ได้แก่ การป้องกันการกัดเซาะของตลิ่งริมแม่น้ำหมัน การทำแผน
 ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก และการปรับปรุงมุมมอง ทัศนียภาพ
 ที่เน้นคุณค่า ความสำคัญของพระธาตุศรีสองรัก ส่งเสริมการรับรู้ และแสดงถึงเรื่องราว
 ทางด้านประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน

ภาควิชา.....ภูมิสถาปัตยกรรม.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....ภูมิสถาปัตยกรรม.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา..2554.....

5374110225 : MAJOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

KEYWORDS : PHRATHAT SRI SONG RAK / LOEI

NATTIDA PHUTTHARAK : LANDSCAPE DEVELOPMENT FOR PHRA THAT
SRI SONG RAK, AMPHOE DANSAI, LOEI PROVINCE. ADVISOR : ASSOC.
PROF.Dr. NAVANATH OSIRI, Ph.D., 111 pp.

Phrathat Sri Song Rak is an important archeological site in terms of the history, beliefs, cultures, and traditions of the inhabitants of Loei Province. It was built as a symbol of the collaboration between the Ayuthaya Kingdom and the Srisattanakanahut Kingdom (presently Vientiane in the Lao People's Democratic Republic). A document analysis and a field survey revealed that there are four major physical problems: 1) ecological problems due to erosion of the river banks in the rainy season, 2) problems with land utilization caused by the expansion of communities and agricultural land into historically important archeological structures, 3) landscape problems including some related to accessibility and open space, and 4) landscape architectural problems as Phrathat Sri Song Rak is concealed by trees and by manmade structures which were built without taking architectural patterns and the surrounding components into account.

The present study aimed to investigate the existing problems and then determine the potential for landscape development at Phrathat Sri Song Rak in the Dansai District, Loei Province. Landscape development concepts for the archeological site have been proposed which take into consideration its historical value, Lan Chang architectural style, geographical position, viewpoints and scenery, as well as the local flora. This study was also designed to raise local residents' awareness of the site's values in terms of history, beliefs, cultures, and traditions.

The findings showed that there needs to be a master plan for improving the area in various ways including prevention and mitigation of erosion of the banks of the Mun River, control of land utilization around Phrathat Sri Song Rak, and improvements to the surrounding scenery with a clear emphasis on the site's historical significance and values in relation to the perceptions of the local inhabitants.

Department : Landscape Architecture Student's Signature .....

Field of Study : Landscape Architecture Advisor's Signature .....

Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยฉบับนี้ได้ดำเนินการศึกษาสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา และชี้แนะในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล และดร.พรธรรม ธรรมวิมล ทั้งสองท่านที่ได้เสียสละเวลาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการภายนอกมหาวิทยาลัยในการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำปรึกษาจนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

ขอขอบคุณนายกเทศมนตรีเทศบาลด่านซ้าย คุณสันติภาพ เชื้อบุญมี เจ้าหน้าที่ทุกท่าน และเจ้าพ่อกวอน นายถาวร เชื้อบุญ มีที่ได้เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ และอนุเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ ของพระธาตุศรีสองรักเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณพ่อ คุณแม่ น้องสาวและน้องชาย ของข้าพเจ้าที่เป็นกำลังใจสำคัญ และสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษา จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	2
1.3 เป้าหมาย.....	2
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.4.1 ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่.....	2
1.4.2 ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
1.7 วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
1.7.1 การศึกษาข้อมูล.....	6
1.7.2 นำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวคิดการสร้างพระธาตุในสมัยล้านช้าง.....	9
2.2 แนวคิดการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง.....	10
2.3 ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528.....	11
2.4 แนวทางการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพและการอนุรักษ์สภาพ แวดล้อมของโบราณสถาน.....	13
2.4.1 แนวทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	13

บทที่	หน้า
2.4.2 แนวทางด้านสถาปัตยกรรม.....	14
2.4.3 แนวทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม.....	14
2.5 แนวคิดการสื่อความเพื่อการรับรู้.....	16
2.5.1 คำจำกัดความ.....	16
2.5.2 วิธีการสื่อความหมาย.....	16
2.5.3 หลักในการพัฒนาสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดก วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้.....	17
2.6 กรณีศึกษา.....	19
2.6.1 โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1)	19
2.6.2 โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพูนี.....	25
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานและสภาพพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก.....	32
3.1 ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม.....	32
3.1.1 ประวัติความเป็นมาและการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก.....	33
3.1.2 ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ.....	33
3.2 ข้อมูลทางด้านกายภาพ.....	39
3.2.1 ที่ตั้งพื้นที่ศึกษา.....	39
3.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....	40
3.1.3 ลักษณะทางกายภาพ.....	41
3.1.4 พืชพรรณในพื้นที่ศึกษา.....	43
3.1.5 แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่.....	44
3.3 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	45
3.4 ข้อมูลทางด้านสังคม.....	47
3.5 สรุปข้อมูลข้อมูลพื้นฐานและสภาพพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก.....	48
บทที่ 4 การวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	50
4.1 ศักยภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	50
4.1.1 ศักยภาพด้านที่ตั้ง.....	50
4.1.2 ศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ของภูมิภาค.....	52

4.2 ปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	54
4.2.1 ปัญหาด้านกายภาพ.....	54
1. ปัญหาด้านนิเวศวิทยา.....	54
2. ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	57
3. ปัญหาด้านการวางผังบริเวณ.....	59
4. ปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม.....	63
4.2.2 ปัญหาด้านสังคม.....	65
4.3 ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์.....	65
4.3.1 สรุปข้อมูลจากแบบสอบถาม.....	65
4.3.2 สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	66
4.4 สรุปศักยภาพและปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	68
บทที่ 5 แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	71
5.1 แนวคิดในการวางผังและแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	71
5.2 แนวคิดด้านการวางผังแม่บท.....	72
5.2.1 แนวคิดด้านนิเวศวิทยา.....	73
5.2.2 แนวคิดในการวางแผนการใช้ที่ดิน.....	76
5.2.3 แนวคิดด้านการวางผังบริเวณ.....	76
5.2.4 แนวคิดด้านภูมิสถาปัตยกรรม.....	77
5.3 แนวคิดแนวคิดด้านการใช้พืชพรรณ.....	78
5.4 แนวคิดด้านการอนุรักษ์.....	80
5.4.1 แนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถาน.....	80
5.5 ผังแม่บทการพัฒนาพระธาตุศรีสองรัก.....	83
5.6 แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	85
5.6.1 แนวทางการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพระธาตุ ศรีสองรัก.....	85
5.6.2 แนวทางการปรับปรุงป้ายสื่อความหมาย.....	91
5.7 แนวทางการปรับปรุงด้านองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบริเวณพระธาตุ ศรีสองรัก.....	93

บทที่	ญ หน้า
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	98
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	98
6.1.1 ด้านนิเวศวิทยา.....	99
6.1.2 ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	99
6.1.3 ด้านการวางผังบริเวณ.....	100
6.1.4 ด้านภูมิสถาปัตยกรรม.....	100
6.2 องค์ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานบนเนิน.....	102
6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารุ่นต่อไป.....	103
6.3.1 การศึกษารูปแบบพระธาตุแถบลุ่มแม่น้ำโขง หรือพระธาตุศิลาปะ ล้านช้าง, รูปแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง.....	103
6.3.2 การศึกษากฎหมายควบคุมอาคารบริเวณพื้นที่โดยรอบ โบราณสถาน.....	103
6.3.3 การศึกษากฎหมายผังเมือง.....	103
6.3.4 การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในด้านการเลือกที่ตั้งพระธาตุ หรือโบราณสถาน.....	104
6.3.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน.....	104
รายการอ้างอิง.....	110
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	111

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1.2-1	การใช้พื้นที่กับกิจกรรมในรอบปีอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	38
6.4	แสดงชนิดพืชพรรณพื้นที่ที่เสนอแนะให้นำมาใช้ในงานภูมิทัศน์ การพัฒนา ภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	105

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.4-1	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา.....	3
1.4-2	แสดงขอบเขตที่ตั้งทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	3
1.4-3	แสดงสภาพปัจจุบันของพื้นที่ศึกษาบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	4
1.4-4	แสดงภาพเปรียบเทียบพระธาตุศรีสองรักในสมัยโบราณและปัจจุบัน.....	4
2.4.3-1	แสดงการออกแบบที่จอดรถที่ไม่ควรจอดรถใกล้เขตบริเวณโบราณสถาน.....	15
2.4.3-2	แสดงการออกแบบที่จอดรถที่เหมาะสม โดยกำหนดระยะถอยร่นพื้นที่จอดรถให้ห่างจากเขตบริเวณโบราณสถาน.....	15
2.4.3-3	แสดงเปิดมุมมองเพื่อเน้นแนวแกนที่สำคัญ โดยใช้ต้นไม้เป็นแนวนำสายตาสู่โบราณสถาน.....	15
2.6.1-1	แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดพระธาตุดอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.....	21
2.6.1-2	แสดงสภาพทั่วไปของพื้นที่วัดพระธาตุดอยตุง ก่อนการปรับปรุง.....	21
2.6.1-3	แสดงสภาพองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของวัดพระธาตุดอยตุง (ส่วนบนดอย) ก่อนการปรับปรุง.....	22
2.6.1-4	แสดงสภาพองค์ประกอบทางภูมิทัศน์บริเวณที่จอดรถเดิม ก่อนการปรับปรุง.....	22
2.6.1-5	แสดงผังวัดพระธาตุดอยตุง ภายหลังจากปรับปรุงพื้นที่โดยรอบ (ส่วนบนดอย)...	23
2.6.1-6	แสดงสภาพภูมิทัศน์ภายหลังจากปรับปรุงพื้นที่โดยรอบวัดพระธาตุดอยตุง (ส่วนบนดอย)	23
2.6.1-7	แสดงสภาพภูมิทัศน์บริเวณลานจอดรถและพื้นที่ส่วนร้านค้า ภายหลังจากการปรับปรุง.....	24
2.6.2-1	แสดงแผนผังที่ตั้งพระธาตุพูสี.....	26
2.6.2-2	แสดงลักษณะและสภาพบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือ ตรงข้ามกับพิพิธภัณฑสถานหลวงพระบาง.....	27
2.6.2-3	แสดงลักษณะและสภาพบันไดทางขึ้นด้านทิศใต้ ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำคาน.....	27
2.6.2-4	แสดงสภาพพื้นที่บริเวณวัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูสี โดยทั้งสองวัดตั้งอยู่เชิงเขาด้านทิศใต้.....	28
2.6.2-5	แสดงยอดพูสีซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุพูสี (ซ้าย) และรูปแบบสถาปัตยกรรม	

ภาพที่	หน้า
ของพระธาตุพูนี (ซ้าย)	29
2.6.2-6 แสดงภาพพื้นที่ลานรอบพระธาตุพูนี (ซ้าย) และลักษณะการนั่งและนอน ของนักท่องเที่ยวที่ไม่สำรวจมโนสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (ขวา).....	29
2.6.2-7 แสดงบันไดนาคที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ของบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือ (ซ้าย) และทางขึ้นทางด้านทิศใต้ (ขวา)	30
2.6.2-8 แสดงพื้นที่วัดศรีพุทธบาท (ซ้าย) และวัดถ้ำพูนี (ขวา) ภายหลังจากปรับปรุง.....	30
2.6.2-9 แสดงพื้นที่บริเวณยอดเขาหรือยอดพูนี ภายหลังจากปรับปรุงที่มีการ นำองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมออกทั้งหมด.....	31
3.1.1-1 แสดงรูปถ่ายในอดีตบริเวณทางเข้าด้านหลังของพระธาตุศรีสองรัก แสดงให้ เห็นถึงลักษณะของซุ้มประตูทางเข้าด้านหลังที่แตกต่างกันออกไป.....	33
3.1.1-2 แสดงรูปถ่ายหลักศิลาจารึกประวัติการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรักในอดีต (ซ้าย) และรูปถ่ายปัจจุบัน (ขวา)	34
3.1.1-3 แสดงรูปถ่ายวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก บริเวณด้านหน้า พระธาตุศรีสองรักในอดีต (ซ้าย) และรูปถ่ายวิหารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ใน ปัจจุบัน (ขวา)	34
3.1.2-1 แสดงรูปถ่ายเจ้าพ่อกวน (เจ้ากวน) และนางเทียม คนปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้นำ ด้านจิตวิญญาณและผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี ของชาวอำเภอด่านซ้าย.....	35
3.1.2-2 แสดงรูปถ่ายในงานสมโภชพระธาตุศรีสองรักในอดีต นำโดยเจ้าพ่อกวน.....	35
3.1.2-3 แสดงรูปถ่ายบรรยากาศในงานสมโภชพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งตรงกับวันขึ้น 12-15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี.....	36
3.1.2-4 แสดงรูปถ่ายกระทงใหญ่และกระทงน้อย ที่ใช้ในพิธีบูชาพระธาตุ.....	37
3.2.1-1 แสดงที่ตั้งพระธาตุศรีสองรัก.....	41
3.2.2-1 แสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักจากรูปถ่าย มุมสูงบริเวณพื้นที่ด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก (ซ้าย) และมุมมองจากเนิน เขาที่ตั้งพระธาตุสูงสู่ที่ราบด้านทิศตะวันออก (ขวา)	42
3.2.3-1 แสดงรูปถ่ายมุมสูงแสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุ ศรีสองรัก (ซ้าย) และทางขึ้นด้านหน้าสู่พระธาตุศรีสองรัก.....	43
3.2.3-2 แสดงรูปถ่ายลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณลานหน้าเสานางเรียง	

ภาพที่	หน้า
(ซ้าย) และแม่น้ำหมันด้านทิศตะวันออกของพระธาตุศรีสองรัก (ขวา)	43
3.2.3-3 แสดงรูปถ่ายบริเวณด้านทิศเหนือของพระธาตุศรีสองรักที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น (ซ้าย) และพื้นที่ลานสำหรับจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี (ขวา)	43
3.2.3-4 แสดงองค์ประกอบทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	44
3.2.4-1 แสดงลักษณะพืชพรรณที่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก.....	45
3.2.4-2 แสดงพืชพรรณที่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักในด้านทิศตะวันตก (ซ้าย) และด้านทิศเหนือ (ขวา)	45
3.2.5-1 แสดงแม่น้ำหมันซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติสำคัญ ที่ไหลผ่านพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักด้านทิศเหนือ (ซ้าย) และด้านทิศใต้ (ขวา)	46
3.3-1 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพระธาตุศรีสองรักและพื้นที่โดยรอบ ตามผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเทศบาลตำบลด่านซ้าย.....	47
3.4-1 แสดงการประกอบพิธีกรรม ณ บ้านเจ้าพ่อกวน เช่น พิธีบวงสรวงเจ้าเมืองวัง และพิธีบายศรี เป็นต้น.....	49
3.4-2 แสดงการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงหอยหลวงและหอยน้อย ซึ่งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของพระธาตุศรีสองรัก.....	49
4.1-1 แสดงศักยภาพด้านภูมิประเทศพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	51
4.1-2 แสดงศักยภาพด้านป่าธรรมชาติในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	51
4.1-3 แสดงพื้นที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	53
4.2.1-1 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาการกัดเซาะตลิ่งของแม่น้ำหมัน.....	55
4.2.1-2 แสดงพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม.....	56
4.2.1-3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุ ศรีสองรัก (ที่มา : กรมแผนที่ทหาร).....	58
4.2.1-4 แสดงทางเข้าด้านทิศตะวันออก.....	59
4.2.1-5 แสดงทางเข้าด้านทิศเหนือ.....	60
4.2.1-6 แสดงทางเข้าด้านทิศตะวันตก.....	60
4.2.1-7 แสดงปัญหาทางเข้าด้านหน้า.....	61
4.2.1-8 แสดงปัญหาพื้นที่รมน้ำที่ยังไม่ได้พัฒนา.....	61

ภาพที่	หน้า	
4.2.1-9	แสดงปัญหาพื้นที่เปิดโล่งที่ร้านค้าไม่มีระยะถอยร่นจากริมน้ำหมัน.....	62
4.2.1-10	แสดงปัญหาขาดการปรับปรุงลานกิจกรรม.....	62
4.2.1-11	แสดงปัญหาทางเข้าด้านหลัง.....	62
4.2.1-12	แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก.....	63
4.2.1-13	แสดงปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพด้านหน้าทางเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก...	64
4.2.1-14	แสดงปัญหาด้านขาดการสื่อความหมายป้ายสัญลักษณ์ที่ชัดเจน.....	65
5.2.1-1	แสดงการป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง โดยวิธี BRANCH PACKING...	74
5.2.1-2	แสดงการป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง โดยวิธี BRUSH LAYERING....	74
5.2.1-3	ภาพแสดงแนวความคิดการใช้พืชพรรณในงานปรับปรุงภูมิทัศน์.....	75
5.2.4-1	ป่าธรรมชาติบริเวณพระธาตุศรีสองรักส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง.....	79
5.4-1	แสดงรูปด้านระยะการถอยร่นของสิ่งปลูกสร้างบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	80
5.4-2	ผังแสดงการกำหนดพื้นที่ในการพัฒนา.....	81
5.4-3	แนวความคิดพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	82
5.5-1	ผังแม่บทการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	83
5.5-2	แสดงรายละเอียดการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก.....	84
5.6-1	แสดงการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา.....	86
5.6-2	ภาพแสดงทัศนียภาพการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเข้าพระธาตุ.....	87
5.6-3	ภาพแสดงทัศนียภาพการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเข้าและจุดจอดรถ.....	88
5.6-4	แสดงการเส้นทางสัญจรบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	89
5.6-5	แสดงการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง.....	90
5.6.2-1	แสดงตัวอย่างป้ายสื่อความหมายที่เสนอแนะ.....	91
5.6.2-2	แสดงการติดตั้งป้ายในบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	92
5.7-1	วิหารวัดเชียงทอง (ประเทศลาว) และสิมวัดโพธิ์ชัย (จังหวัดเลย).....	93
5.7-2	ตัวอย่างรูปแบบเรือนพื้นถิ่นในภาคอีสาน(ซ้าย)และบ้านท้องถิ่นอำเภอ ด่านซ้าย(ขวา)	93
5.7-3	แสดงการปรับปรุงด้านหน้าทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก.....	94
5.7-4	แสดงรูปตัดบริเวณพระธาตุศรีสองรัก.....	95
5.7-5	แสดงการปรับปรุงด้านบนพระธาตุศรีสองรัก.....	96
5.78-5	แสดงการปรับปรุงบริเวณร้านค้าและที่จอดรถ.....	97

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยฉบับนี้ได้ดำเนินการศึกษาสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา และชี้แนะในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล และดร.พรธรรม ธรรมวิมล ทั้งสองท่านที่ได้เสียสละเวลาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการภายนอกมหาวิทยาลัยในการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำปรึกษาจนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

ขอขอบคุณนายกเทศมนตรีเทศบาลด่านซ้าย คุณสันติภาพ เชื้อบุญมี เจ้าหน้าที่ทุกท่าน และเจ้าพ่อกวร นายถาวร เชื้อบุญ มีที่ได้เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ และอนุเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ ของพระธาตุศรีสองรักเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณพ่อ คุณแม่ น้องสาวและน้องชาย ของข้าพเจ้าที่เป็นกำลังใจสำคัญ และสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษา จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระธาตุศรีสองรัก เป็นโบราณสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดเลย เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในจังหวัดเลย และจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงประชาชนในประเทศลาว พระธาตุศรีสองรักตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบกลางหุบเขา ริมฝั่งแม่น้ำหมัน สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เมื่อปี พ.ศ. 2103 เสร็จในปี พ.ศ. 2106 เพื่อเป็นสักขีพยานในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกรุงศรีอยุธยา(สมัยพระมหาจักรพรรดิ) และกรุงศรีสัตนาคนหุต (นครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ซึ่งตรงกับสมัยที่พม่าเรืองอำนาจ และมีการรุกรานดินแดนต่าง ๆ เพื่อขยายอำนาจ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตกลงรวมกำลังเพื่อต่อสู้กับพม่า จึงทรงกระทำสัตยาธิษฐานว่าจะไม่ล่วงล้ำดินแดนของกันและกัน และเพื่อเป็นที่ระลึกในการทำไมตรีต่อกันจึงได้ร่วมกันสร้างพระธาตุศรีสองรักเพื่อเป็นสักขีพยาน ณ ที่กึ่งกลางระหว่างแม่น้ำโขงกับแม่น้ำน่านบนโคกไม้ติ๊ดกัน ซึ่งเป็นรอยต่อของทั้งสองราชอาณาจักร มีรูปทรงคล้ายพระธาตุพนม หรือพระธาตุศิลาปะลาว สูงประมาณ 20 เมตร¹

พระธาตุศรีสองรัก ถือเป็นโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งคนท้องถิ่นเชื่อว่า องค์พระธาตุเป็นที่สิงสถิตดวงวิญญาณผีเจ้านายชั้นกษัตริย์และขุนนาง ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ในฐานะเป็นผู้ดูแลเมือง และดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามประสงค์ ปัจจุบันนี้มีอายุนับได้ 400 ปีเศษ ทางกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศให้เป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2478²

จากการศึกษาและสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้นพบว่า ภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก จากอดีตที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น พื้นที่บางส่วนถูกใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่ค้าขายซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต พื้นที่ด้านทิศใต้และทิศตะวันออกที่ติดกับแม่น้ำหมัน เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเรื่องการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งในฤดูฝน อันเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำหมันที่มีความคดเคี้ยวและกระแสการไหลของน้ำ ส่งผลให้เกิดการกัดเซาะพังทลายของปัญหาขยะมูลฝอย และความเสื่อมโทรมดูไม่สวยงาม ในปัจจุบันมีการกำหนดทางเข้า-ออก

¹สาร สาระทัศนานันท์, พระธาตุศรีสองรักและเมืองด่านซ้าย.(เลย: ร่วมใจการพิมพ์, 2528). หน้า 13

² กรมศิลปากร, ทะเบียนโบราณสถานที่วราชอาณาจักร เล่ม2. (กรุงเทพฯ: ชุมชมการเกษตรแห่งประเทศไทยพิมพ์,

ด้านหน้าเพียงช่องทางเดียวส่งผลให้ทางเข้าเดิมซึ่งมีลักษณะเป็นแนวแกนสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก ถูกลดบทบาทลง ขาดการดูแล มีการใช้งานน้อยกลายเป็นพื้นที่รกร้าง ส่งผลให้ขาดการรับรู้พื้นที่ (Sense of Place) สูญเสียคุณค่าความสวยงามและควมมีเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ระดับชาติไป

จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพื้นที่พระธาตุศรีสองรักและบริเวณใกล้เคียงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับปรุง เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต และรักษาระบบนิเวศตลอดจนคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของโบราณสถานให้คงอยู่สืบไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก
2. เพื่อเสนอผังแม่บทการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่พระธาตุศรีสองรัก
3. เพื่อนำเสนอแนวคิดการวางผังและปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก

1.3 เป้าหมาย

เสนอข้อมูลผลการศึกษาและแนวทางการปรับปรุงด้านภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก สำหรับเทศบาลตำบลด่านซ้ายใช้เป็นแผนดำเนินงานในการปรับปรุงภูมิทัศน์อนาคต

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาพระธาตุศรีสองรัก ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหมัน ในเขตบ้านห้วยนาญ หมู่ที่ 14 ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ประมาณ 108 ไร่ 3 งาน 11 ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือประมาณ 400 เมตร จรดแม่น้ำกู่ ทิศใต้ประมาณ 400 เมตร จรดถนนหลวงสายด่านซ้าย-นครไทย ทิศตะวันออกประมาณ 500 เมตร จรดถนนสายด่านซ้าย-หล่มสัก ทิศตะวันตกประมาณ 500 เมตร จรดทางสาธารณประโยชน์

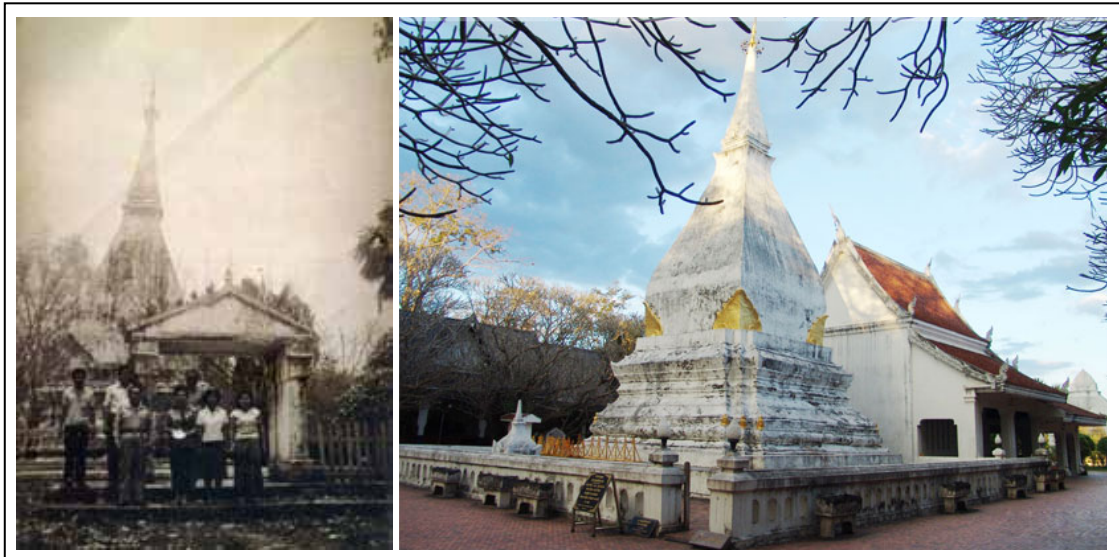
ภาพที่ 1.4-1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา (ที่มา: สำนักโยธาธิการและผังเมือง จ.เลย)

ภาพที่ 1.4-2 แสดงขอบเขตที่ตั้งทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

ภาพที่ 1.4-3 แสดงสภาพปัจจุบันของพื้นที่ศึกษาบริเวณพระธาตุศรีสองรัก
ที่มา: รูปภาพจากการสำรวจ วันที่ 14 พฤษภาคม 2554

ภาพที่ 1.4-4 แสดงภาพเปรียบเทียบพระธาตุศรีสองรักในสมัยโบราณและปัจจุบัน

1.4.2 ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา

1. ศึกษาลักษณะทางด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา ได้แก่

- **การใช้ประโยชน์ที่ดิน** เช่น การขยายตัวของชุมชน, การเลือกทำเลที่ตั้งพระธาตุ และการใช้ประโยชน์ที่ดินชุมชนโดยรอบพื้นที่วัดพระธาตุศรีสองรัก

- **ลักษณะภูมิประเทศ** เช่น ความลาดชันของพื้นที่บริเวณวัดพระธาตุศรีสองรัก, แหล่งน้ำธรรมชาติ, การระบายน้ำ และทิศทางการไหลของลำน้ำหมันที่เข้าสู่พื้นที่ศึกษา

- **พืชพรรณท้องถิ่น** เช่น ต้นไม้ดั้งเดิม พืชคลุมดินที่เติบโตได้ดี และไม่ทำลายทัศนียภาพโบราณสถาน

- **การเข้าถึง** เช่น ทางเข้าหลัก, ทางเข้ารอง เส้นทางเดินโบราณของคนในสมัยก่อนที่ใช้สัญจรไปมาระหว่างชุมชนและวัดพระธาตุศรีสองรัก

- **มุมมอง, ภูมิทัศน์** เช่น มุมมองจากพื้นที่บริเวณด้านบนพระธาตุศรีสองรักสู่พื้นที่ด้านล่าง และมุมมองจากพื้นที่ด้านล่างสู่ด้านบนพระธาตุศรีสองรัก, องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของพระธาตุ, ภูมิทัศน์ที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม, ความละเอียดอ่อนของภูมิทัศน์ด้านคุณค่าทางจิตใจของประชาชนในพื้นที่, รวมไปถึงการบดบังมุมมอง ทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก และพื้นที่โดยรอบ

- **ระบบนิเวศ** ความหลากหลายของพืชพรรณ สัตว์ป่า ป่าธรรมชาติในพื้นที่ศึกษา

2. ศึกษาข้อมูลทางด้านสังคม ประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์วัฒนธรรม

- **กิจกรรมการใช้พื้นที่ของชุมชน, ประเพณี และการประกอบพิธีกรรม** ทางศาสนาในพื้นที่ศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

- **ภูมิทัศน์วัฒนธรรม** ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพระธาตุศรีสองรัก ความเชื่อแนวคิดลักษณะการสร้างพระธาตุบนเนินเขา และการสืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ศึกษา

- **รูปแบบศิลปกรรมของพระธาตุ** ที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศลาว (หรืออาณาจักรล้านช้างในสมัยนั้น)

2. ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวท้องถิ่น เทศบาลตำบลตำบลชัย

- **กลุ่มและจำนวนนักท่องเที่ยว, กิจกรรมที่รองรับการท่องเที่ยว** เพื่อนำไปใช้เป็นแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เทศกาลประเพณี และการใช้พื้นที่ของคนในท้องถิ่น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ผลการศึกษากการพัฒนากฎมิตศนัวัดพระธาตศรึสองรัก สำหรับเทศบาลตำบลดำนซำย และสำนักโยธาธิการและผังเมือง จังหัดเลย
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนากฎมิตศนัวัดพระธาตศรึสองรักให้มีความเหมาะสมรองรับกิจกรรมการใช้พื้นที่ งานประเพณี และการท่องเที่ยวในอนาคต

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

พระธาตุ หมายถึง สถานที่หรือพระเจดีย์ที่มีพระบรมธาตศรึบรรจุ หรือ พระสถูปเจดีย์ต่างๆ โดยแต่ละแห่งจะมีตำนานที่เล่ามูลเหตุการณัสร้างที่แตกต่างกันไป

โบราณสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีมาแต่โบราณ และมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาเพื่อสืบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นมาของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง จากหลักฐานที่ได้มีบันทึกเก็บไว้ หรือประสพการณัจากผู้รู้โดยตรง

1.7 ระเบียบวิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์พระธาตศรึสองรัก อำเภอดำนซำย จังหัดเลย มีระเบียบวิธีดำเนินการ ตามขั้นตอนแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.7.1 การศึกษาข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆมาใช้ในการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่

1. **ข้อมูลจากเอกสาร** เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ, เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา, ประวัติพระธาตศรึสองรักจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, แผนพัฒนา 3 ปี, แผนยุทธศาสตร์, นโยบายของสำนักงานบริหารส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลดำนซำย รวมทั้งศึกษาจากข้อมูลสถิติ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ เช่น ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ, รูปภาพโบราณจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ, กฎบัตรอึโคโมส, ข้อมูลด้านความสำคัญของพระธาตศรึสองรักในเชิงความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม ไทย-ลาว, การเลือกทำเลที่ตั้ง, ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของพระธาตุ, ภาพถ่ายทางอากาศปีเก่าสุด-ปีล่าสุดเพื่อใช้เปรียบเทียบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพื้นที่ศึกษา ได้จากกรมแผนที่

ทหาร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารมาใช้อ้างอิงและเป็นแนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ศึกษา

2. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การออกสำรวจภาคสนาม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ศักยภาพ และระบุปัญหาของพื้นที่

1. เก็บข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก, การเข้าถึง, มุมมอง, ระบบนิเวศในพื้นที่, ลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำห่มัน, พืชพรรณ, รูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ และการใช้งานเพื่อรองรับกิจกรรมในพื้นที่ศึกษา เพื่อหาแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์และกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความชัดเจน

2. เก็บข้อมูลจากการลงสำรวจพื้นที่วัดพระธาตุศรีสองรัก และพื้นที่ชุมชนโดยรอบ โดยทำการสำรวจจากภาพถ่ายทางอากาศ, แผนที่, ภาพถ่าย และข้อมูลจากการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อนำมาปรับปรุงให้ภูมิทัศน์มีการส่งเสริมความสวยงามแก่โบราณสถานมากยิ่งขึ้น

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1. ทำการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด่านซ้าย นายสันติภาพ เชื้อบุญมี เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดการปรับปรุงภูมิทัศน์และแผนนโยบายที่มีในพื้นที่ศึกษา

2. ทำการสัมภาษณ์ ประชาชนในพื้นที่, หน่วยงานราชการ รวมทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่เข้ามาใช้พื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงความต้องการใช้พื้นที่ภายในวัดพระธาตุศรีสองรัก และยังเป็นกาทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ศึกษา

3. ทำการสัมภาษณ์ นายถาวร เชื้อบุญมี ผู้ดูแลพระธาตุศรีสองรัก และผู้สูง อายุในชุมชนที่มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตามความเชื่อเรื่องเล่าในอดีตเพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่ศึกษา

1.7.2 นำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ศักยภาพ กิจกรรมการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน

2. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จากเอกสาร, สำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์สรุปเป็นแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระธาตุศรีสองรัก

3. นำเสนอผลการศึกษาและแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระธาตุศรีสองรักในเชิงความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ไทย-ลาว

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนา
ภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดการสร้างพระธาตุในสมัยล้านช้าง

เมืองล้านช้างเกิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นเมืองทางตอนเหนือของลาวที่อยู่ติดแม่น้ำ
โขง และแผ่ขยายอาณาเขตเข้ามาในพื้นที่ภาคอีสานของไทย ทำให้ศิลปวัฒนธรรมล้านช้างได้แพร่
เข้ามาด้วย ซึ่งแสดงออกทางด้านความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาพุทธ ด้วยการสร้างพระธาตุ
หรือวัดเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจกระจายตัวอยู่ตามริมแม่น้ำโขงดังเช่น วัดพระธาตุพนม จังหวัด
นครพนม, วัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร, พระธาตุเวียงคุก จังหวัดหนองคาย เป็นต้น

ในยุคสมัยโบราณนั้นการสร้างพระธาตุจะอยู่ใกล้หรือติดแม่น้ำ ที่พบมากในแถบภาค
อีสานจะอยู่ติดแม่น้ำโขงในแนวเหนือใต้ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มชุมชนที่อาศัยอยู่
บริเวณนั้นออกมาเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน การสร้างพระธาตุในภาคอีสานนี้จะสร้างขึ้น
ตามตำนานอุรังคธาตุ¹ ซึ่งเป็นความเชื่อของกลุ่มคนที่อาศัยริมแม่น้ำโขงน้ำ องค์พระธาตุจะสร้าง
ด้วยอิฐถือปูน ยอดพระธาตุรูปทรงบัวเหลี่ยม ย่อไม่สิบสองรับเรือนธาตุ ซึ่งรูปแบบนี้ทางฝั่งลาวจะ
เรียกว่า หัวน้ำเต้า หรือปลีกล้วย เป็นทรงที่นิยมสร้างมากจนถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว ซึ่ง
เชื่อกันว่า พระธาตุศรีสองรัก เป็นรูปแบบแรกของเจดีย์ทรงปลีกล้วยนี้²

นอกจากทำเลที่ตั้งของพระธาตุจะอยู่ติดลำน้ำแล้ว ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่บนเนินสูงกว่า
ระดับพื้นดินไม่มากนักน้อยตามลักษณะภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ เช่น พระธาตุพนมสร้างอยู่บน
เนินเตี้ยๆสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 3 เมตร ซึ่งในสมัยโบราณจะเรียกบริเวณนี้ว่าภูกำพร้าว, พระ
ธาตุเชิงชุมสร้างอยู่บนเนินสูงลาดลงตามลำน้ำโขง และพระธาตุศรีสองรักสร้างบนเนินเขาสูง
ประมาณ 12 เมตร ทั้งนี้มาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าพระธาตุเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่ควรอยู่สูงกว่าระดับพื้นดินปกติ การเดินทางเข้ากราบสักการบูชาพระธาตุจึงเป็นการเดินทางจากโลก

¹ อุรังคธาตุ หมายถึง ตำนานหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักฐานจากการบอกเล่าจากคนยุคก่อน
สืบทอดต่อกันมา (ไพฑูริย์ มีกุล 2534)

² ภราดร รัตนกุล, ศิลปะแห่งลุ่มน้ำโขง. (กรุงเทพฯ: ธีรกีจ, 2537)

มนุษย์ทางขึ้นสู่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งพระธาตุเปรียบเหมือนตัวแทนของศาสนา และวัฒนธรรมของ ศิลปะล้านช้างเป็นที่เคารพสักการบูชาร่วมกันระหว่างไทยและลาวมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึง ปัจจุบัน

2.2 แนวคิดการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง

ปัจจุบันแนวความคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน ไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะสิ่งก่อสร้างทาง สถาปัตยกรรมเพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบริเวณเมือง, ชนบท ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณสถานนั้น ตั้งอยู่ และสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแวดล้อมในบริเวณนั้นด้วย “จากกฎบัตรระหว่าง ประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นการ อนุรักษ์โบราณสถานที่ไม่ได้ครอบคลุมแต่เพียงสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมเหมือนในอดีตเท่านั้น หากรวมถึงบริบทของพื้นที่บริเวณเมืองหรือที่ตั้งของโบราณสถานนั้นด้วย และการอนุรักษ์และ บูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้งจำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างถาวร”³ จากการลงมติเห็นชอบ ภายหลังจากการขยายขอบเขตงานในกฎบัตรฉบับใหม่ จำนวน 16 ข้อ ซึ่งสามารถสรุปส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ได้ดังนี้

ข้อที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานมิได้ครอบคลุมแต่เพียงสิ่งก่อสร้างทาง สถาปัตยกรรมเท่านั้น หากรวมถึงบริเวณเมืองหรือชนบทซึ่งเป็นแหล่งที่เรพบหลักฐานของ อารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง หรือพัฒนาการที่สำคัญหรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ คำจำกัดความ นี้มิได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ หากหมายรวมถึงงานธรรมดาสามัญจากอดีตที่ได้เพิ่มพูน ความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมตามกาลเวลาอีกด้วย

ข้อที่ 3 จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานอยู่ที่การคุ้มครองโบราณสถาน เหล่านั้นในความเป็นงานศิลปะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ข้อที่ 4 การอนุรักษ์นั้น โบราณสถานจำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างถาวรเป็น พื้นฐาน

ข้อ 5 การอนุรักษ์โบราณสถานจะดำเนินการสะดวกหากโบราณสถานนั้นสามารถสนอง วัตถุประสงค์บางประการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย จึงควรสนับสนุนการใช้สอยในลักษณะนี้ แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงผังบริเวณหรือการตกแต่งของอาคาร ความต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อการ ใช้สอยที่เปลี่ยนไปอาจได้รับอนุญาตให้กระทำได้ในขอบเขตข้างต้นนี้เท่านั้น

³ กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง. The Venice Charter 1964

ข้อ 6 การอนุรักษ์โบราณสถานหมายถึงการสงวนรักษาบริเวณแหล่งที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของโบราณสถานด้วย ที่ใดก็ตามที่แหล่งที่ตั้งเดิมยังคงสภาพปรากฏอยู่จะต้องเก็บรักษาไว้ จะยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างใหม่ มีการรื้อทำลาย หรือมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขที่อาจเปลี่ยนความสัมพันธ์ของมวลและสีในแหล่งที่ตั้งโบราณสถานนั้นไม่ได้

ข้อ 7 โบราณสถานไม่สามารถถูกแยกออกจากประวัติศาสตร์ในส่วนที่โบราณสถานเองเป็นประจักษ์พยานและไม่สามารถแยกออกจากแหล่งที่ตั้งที่โบราณสถานนั้นถูกสร้างขึ้น จึงไม่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการย้ายทั้งแหล่งหรือเพียงบางส่วน เว้นแต่เมื่อได้พิสูจน์แล้วด้วยเหตุผลที่สำคัญยิ่งในระดับชาติหรือนานาชาติ

ข้อ 9 ขั้นตอนของการบูรณะเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะสาขาวิชาโดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน รวมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมและเอกสารที่เป็นของแท้ การบูรณะจะต้องหยุดทันที ณ จุดที่เราต้องคาดคะเนสันนิษฐาน ในกรณีที่มีความจำเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไปนั้นจะต้องระบุให้ชัดเจน สามารถแยกออกได้จากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเดิมของโบราณสถานและมีการประทับตราระบุเวลาที่ดำเนินการ การบูรณะในกรณีใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโบราณสถานก่อนเสมอ

ข้อ 12 การซ่อมแซมแทนที่ส่วนที่ขาดหายไปต้องมีความกลมกลืนกับสภาพโดยรวม แต่ในขณะเดียวกันจะต้องเห็นได้ถึงความแตกต่างไปจากส่วนดั้งเดิม เพื่อที่ว่าการบูรณะจะไม่สร้างหลักฐานทางด้านศิลปะหรือประวัติศาสตร์ที่เป็นเท็จ

ข้อ 13 ไม่สามารถทำการต่อเติมใดก็ได้ ยกเว้นแต่ส่วนที่ต่อเติมนั้นไม่มีผลกระทบต่อส่วนที่เป็นจุดสนใจของอาคารโบราณสถาน แหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของโบราณสถาน สมดุลขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ของโบราณสถานนั้นต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อ 14 จะต้องดูแลแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานเป็นพิเศษ เพื่อรักษาลักษณะที่กลมกลืนของโบราณสถานนั้นไว้ และเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งโบราณสถานนั้นมีความชัดเจนและได้รับการนำเสนอในสภาพที่เหมาะสม การอนุรักษ์และบูรณะที่ดำเนินการในแหล่งดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงหลักการต่างๆ ข้างต้นด้วย

2.3 ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528

เนื่องจากกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุม ดูแล และรักษาโบราณสถาน อันเป็นสมบัติและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ดังนั้น เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปด้วยความถูกต้องทั้งทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับ

สภาพเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีและวัฒนธรรม จากระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528⁴ จำนวน 21 ข้อ สามารถสรุปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพระธาตุศรีสองรักได้ดังนี้

ข้อ 4 ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ต้องปฏิบัติดังนี้

4.1 ทำการสำรวจศึกษาสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของโบราณสถานทั้งด้านประวัติการก่อสร้างและการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหายที่ปรากฏอยู่ โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนรูปแบบไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป

4.2 ทำโครงการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยพิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่าและลักษณะความเด่นในด้านใดบ้าง อาทิเช่น ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น แล้ววางแผนรักษาคุณค่าและความสำคัญที่เด่นที่สุดเป็นหลักไว้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณค่าและความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย

4.3 พิจารณาก่อนว่าโบราณสถานนั้นๆ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วหรือไม่เพียงใด หากได้ถูกแก้ไขและส่วนแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นทำให้คุณค่าของเดิมเสียไป ควรพิจารณาหรือสิ่งที่แก้ไขเพิ่มเติมออกและบูรณะให้เหมือนเดิม

ข้อ 5 การอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำให้ลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วย

ข้อ 6 โบราณสถานที่มีการอนุรักษ์โดยมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาก่อนแล้ว จะต้องพิจารณาศึกษาให้ละเอียดว่า ได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร ระยะเวลาานานเท่าใด การอนุรักษ์ใหม่ที่จะทำนี้ไม่จำเป็นจะต้องใช้แบบใดแบบหนึ่งเสมอไป แต่ให้พิจารณาเลือกแบบที่เหมาะสมที่สุดเป็นหลักในการอนุรักษ์ เพื่อให้โบราณสถานนั้นมีคุณค่าและความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้จะต้องทำเป็นหลักฐานแสดงให้ปรากฏถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยวิธีการบันทึกเป็นเอกสารเขียนแบบไว้ทำหุ่นจำลอง หรือโดยวิธีการอนุรักษ์ก็ได้

ข้อ 7 โบราณสถานที่มีคุณค่าความสำคัญเยี่ยมยอด ควรทำ แต่เพียงเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงหรือสงวนรักษาไว้เท่านั้น

⁴ ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528. ประกาศ ณ วันที่ 19 สิงหาคม 2528

ข้อ 14 โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสีและทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

ข้อ 16 โบราณสถานใดที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ จะกระทำการอนุรักษ์โดยการเสริมสร้างหรือต่อเติมสิ่งที่จำ เป็นขึ้นใหม่ก็ได้เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้เหมือนของเดิมทีเดียว แต่สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นจะต้องลักษณะกลมกลืนและไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ

2.4 แนวทางการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของโบราณสถาน

แนวทางการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของโบราณสถาน⁵ สามารถจำแนกตามขอบเขตและดำเนินการได้เป็น 3 แนวทางที่ต้องนำมาพิจารณา ร่วมกัน คือ แนวทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน, แนวทางด้านสถาปัตยกรรม และแนวทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 แนวทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1. แนวทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการกำหนดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zone) เพื่อควบคุมชนิดและประเภท ตลอดจนความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโบราณสถาน

2. การควบคุมระบบสัญจรประเภทยานพาหนะ และการจัดที่จอดรถในเขตโบราณสถานโครงการจัดทำแบบการอนุรักษ์และปรับปรุงแหล่งชุมชนโบราณ

3. การควบคุมและเสริมสร้างองค์ประกอบโครงสร้างของโบราณสถาน การกำหนดพื้นที่ว่าง และแนวเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับโบราณสถาน

4. การควบคุมรูปแบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ เช่น การตัดถนน และการพัฒนาแหล่งน้ำจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์รูปแบบที่สอดคล้องและรักษารูปลักษณ์เดิมไว้ให้ได้มากที่สุด

⁵ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการจัดทำแบบการอนุรักษ์และปรับปรุงแหล่งชุมชนโบราณ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (กันยายน. 2549). หน้า 144.

2.4.2 แนวทางด้านสถาปัตยกรรม

นอกจากตัวโบราณสถานที่เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกรมศิลปากรแล้ว สถาปัตยกรรมอื่นๆทั่วไปในเขตโบราณสถานและบริเวณโดยรอบ เช่น อาคารพิพิธภัณฑน์ ศาลา ร้านค้า เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของโบราณสถาน ในการควบคุมการออกแบบสถาปัตยกรรมมีประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การควบคุมความสูงอาคารรอบเขตโบราณสถาน
2. การควบคุมมวลของอาคาร (Mass) ให้มีขนาดที่เหมาะสม ไม่ให้ข่มขนาดของโบราณสถาน
3. การควบคุมรูปแบบและลักษณะของสถาปัตยกรรมไม่ให้แปลกแยกหรือขัดแย้งกับองค์ประกอบโบราณสถาน
4. การควบคุมระยะถอยร่นอาคารจากองค์ประกอบหลักของโบราณสถาน

2.4.3 แนวทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม

การปรับปรุงและการแก้ปัญหาด้านภูมิทัศน์ ประกอบด้วยวิธีการต่างๆได้แก่

1. การควบคุมการพัฒนาในพื้นที่ในส่วนที่เป็นฉากหน้า(Foreground) และฉากหลัง(Background) ของโบราณสถาน โดยห้ามก่อสร้างหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในลักษณะที่อาจบดบังการมองเห็นหรือลดคุณภาพทางภูมิทัศน์ของโบราณสถาน
2. การเปิดแนวมอง(Visual Corridor) และควบคุมการพัฒนาในแนวมอง โดยเฉพาะในแนวแกนสำคัญ (Main Axis) เช่น เน้นแนวแกนให้ปรากฏด้วยการเปิดพื้นที่โล่งเข้าหาโบราณสถานและสร้างกรอบข้างด้วยแนวองค์ประกอบที่ไม่หลากหลาย
3. การควบคุมการใช้วัสดุพืชพรรณที่จะให้ภาพประกอบกับโบราณสถาน que แสดงถึงความมีอายุยาวนานและมีความเป็นกลุ่มก้อน นอกจากนี้ยังควรใช้พืชพื้นถิ่น ซึ่งจะช่วยให้โบราณสถานมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และช่วยให้การดูแลรักษาเป็นไปได้โดยง่าย
4. การกำหนดที่ว่างระหว่างโบราณสถานและชุมชน เพื่อเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างและการรับรู้ของขอบเขต ตลอดจนป้องกันการรुक้าเข้ามาในเขตโบราณสถาน
5. การกำหนดวัสดุแผ่นพื้น เช่น ลานกิจกรรม ทางเท้า ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับเขตโบราณสถาน ให้มีความกลมกลืนและเพื่อการเสริมภาพโบราณสถานให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้อาจกำหนดให้ใช้วัสดุพื้นถิ่นที่เหมาะสมกับการใช้สอยเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับท้องถิ่นได้โดยเฉพาะ

2.5 แนวคิดการสื่อความเพื่อการรับรู้

จากกฎบัตรอิโคมอส (ICOMOS) ว่าด้วยการสื่อสารความหมายและการเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม⁶ ซึ่งได้มีการเสนอแนะหลักการในการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ สามารถศึกษาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการสื่อความหมายของโบราณสถาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 คำจำกัดความ

การสื่อความหมาย (Interpretation) คือ การบอกเล่าเรื่องราวของสถานที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่าและเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบของพื้นที่ ซึ่งมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญอยู่ และใช้การสื่อความเพื่อสร้างความเข้าใจ และส่งเสริมการรับรู้ของสาธารณชนและเสริมสร้างความเข้าใจต่อพื้นที่ เพื่อให้คนเหล่านี้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน⁷

2.5.2 วิธีการสื่อความหมาย

วิธีการสื่อความหมายมาจากการศึกษากฎบัตรอิโคมอส (ICOMOS) ว่าด้วยการสื่อความหมายเพื่อการสื่อสาร จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอดีตที่ยังคงอยู่ และนำเสนอในสิ่งต่างๆ โดยวิธีการสื่อความหมายต่อสาธารณะ เพื่อแสดงให้คนได้รับรู้และเกิดความเข้าใจในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากขึ้น โดยวิธีการสื่อความหมายมีรูปแบบหลายอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. **การนำเสนอ (Presentation)** คือ การสื่อสารเนื้อหาโดยผ่านการเรียบเรียงข้อมูล การเข้าถึงทางกายภาพ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมาย ณ แหล่งมรดกวัฒนธรรม ทั้งนี้การนำเสนอสามารถทำได้โดยวิธีการทางเทคนิคต่างๆ ซึ่งรวมถึง (แต่ไม่บังคับว่า) จะต้องเป็น) องค์ประกอบต่างๆ เช่น ป้ายแสดงข้อมูล, การจัดแสดงแบบพิพิธภัณฑ์, การจัดทัวร์เดินชมพื้นที่, การบรรยาย, การนำเที่ยว และการนำเสนอด้วยสื่อมัลติมีเดีย

2. **การสื่อความหมายด้วยการออกแบบ** คือ การออกแบบพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ควรมีการออกแบบพื้นที่ในการสื่อสารต่อสาธารณะ โดยใช้การเปิดมุมมองให้มีความเชื่อมต่อกับโบราณสถานกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ หรือมีการสร้างสัญลักษณ์ที่สำคัญ เพื่อสื่อความหมายและความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ของพระธาตุศรีสองรัก

⁶ เสวตลักษณ์ พงษ์ธา โปษะชนนท์. แปลจาก The ICOMOS Charter for the Interpretation of Cultural Heritage Sites-proposed final Draft นำเสนอโดย The ICOMOS Scientific Committee on Interpretation and Presentation.

⁷ อีโคมอสไทย. การสื่อความหมายในการอนุรักษ์ จากสถาปัตยกรรมมรดกชุมชน. พุศศิกายน 2551.

3. การจัดแสดงคำอธิบายและการสื่อความหมาย (Presentation and Interpretation) คือ การสื่อให้ผู้เยี่ยมชมทราบถึงประวัติที่มาของโบราณสถาน ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ดูแลแหล่งโบราณสถานนั้นจะต้องเลือกเรื่องราวที่น่าสนใจที่สุด และการเลือกใช้สื่อก็ต้องมีความระมัดระวังไม่ให้ไปรบกวนหรือสร้างความเสียหายแก่พื้นที่โบราณสถานนั้น เช่น การจัดแสง เป็นต้น หรือการติดป้ายให้ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ ไม่ไปดบังหรือรบกวนทัศนียภาพของโบราณสถานนั้นๆ

4. ผู้สื่อความหมายหรือวิทยากรประจำแหล่ง (Site Interpreter) คือ เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครในชุมชน ซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในพื้นที่ โดยทำหน้าที่ชั่วคราวและถาวรในการถ่ายทอดข้อมูลและความสำคัญทางประวัติศาสตร์สู่สาธารณชน ทั้งนี้รวมถึงการจัดกิจกรรมของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อการมีส่วนร่วมในการบรรยายต่อสาธารณะ และการศึกษา ค้นคว้าจากการเรียนรู้จริง ซึ่งการฝึกผู้อบรมผู้สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมการสื่อความหมายกับชุมชนท้องถิ่น นับเป็นวิธีการที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์และโบราณสถานอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานในท้องถิ่นตัวเองเกิดความเข้าใจและหวงแหนเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ได้

2.5.3 หลักในการพัฒนาสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ จากการศึกษากฎบัตรการสื่อความหมาย ซึ่งได้มีการกำหนดหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายไว้จำนวน 7 หลักการ⁸ ซึ่งจากการศึกษาแล้วพบว่ามีหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรักจำนวน 3 หลักการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการที่ 1 แหล่งข้อมูล (Information Sources) เป็นการสื่อความหมายและการนำเสนอที่ควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานที่รวบรวมขึ้น ด้วยวิธีการทางวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่ในพื้นที่

1) การสื่อความหมายควรจะต้องประกอบด้วยข้อมูลจากการบอกเล่าและข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือหลักฐานที่เป็นวัตถุ รูปแบบประเพณี และความหมายต่างๆ ที่ผูกพันอยู่กับแหล่งโบราณสถาน อีกทั้งจะต้องมีการระบุถึงแหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านั้นอย่างชัดเจน

⁸ เสาวลักษณ์ พงษ์ธา ไปษะนันทน์. แปลจาก The ECOMOS Charter for the Interpretation of Cultural Heritage Sites-proposed final Draft นำเสนอโดย The ECOMOS Scientific Committee on Interpretation and Presentation.

2) การสื่อความหมายควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้า แหล่งโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโดยละเอียด และโดยใช้ศาสตร์ที่หลากหลาย แต่ก็จะต้องตระหนักว่า การสื่อความหมายที่มีคุณค่าจะต้องรวมถึงการพิจารณาสมมติฐานทางประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นบ้าน และเรื่องเล่าต่างๆ ด้วย

3) ในแหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถานที่มีการเล่าเรื่องแบบพื้นบ้าน หรือ ความทรงจำของผู้ที่มีส่วนในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญของแหล่งโบราณสถานที่มีการสื่อความหมาย และควรผนวกแหล่งข้อมูลเหล่านี้เข้าไปด้วย ไม่ว่าจะโดยทางตรงผ่านทาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของวิทยากรประจำแหล่งโบราณสถาน หรือโดยทางอ้อมผ่านทางโครงสร้างพื้นฐานและการสื่อความหมาย

2. หลักการที่ 2 การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ (Access and Understanding) เป็นการสื่อความหมายและการนำเสนอไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดที่เหมาะสมควร จะมีความสะดวกต่อสาธารณชน ในการเข้าถึงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในด้านกายภาพ

1) การสื่อความหมายและการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพ ควรสร้างเสริม ประสบการณ์ เพิ่มพูนความเคารพและความเข้าใจของสาธารณชน และการสื่อความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

2) การสื่อความหมายและการนำเสนอ ควรจะส่งเสริมให้บุคคลและ ชุมชนได้คำนึงถึงการรับรู้ของตนเองที่มีต่อแหล่งโบราณสถาน และสร้างความสำคัญอย่างมีความหมายกับแหล่งโดยให้ภูมิรู้-รวมทั้งสภาพความจริง โดยควรมีเป้าหมายที่จะกระตุ้นให้เกิด ความสนใจและการเรียนรู้สืบเนื่องต่อไป

3) โปรแกรมการสื่อความหมายและการนำเสนอควรจะระบุและประเมิน ผู้รับข้อมูลทั้งในด้านจำนวนประชากร และด้านวัฒนธรรม อีกทั้งจะต้องพยายามอย่างยิ่งในการ สื่อสารถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งให้เข้าถึงผู้รับข้อมูลที่หลากหลาย

4) ความหลากหลายของภาษาในกลุ่มของผู้เข้าชมแหล่งโบราณสถาน และชุมชนที่เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานนั้นๆ ควรจะนำมาเป็นประเด็นพิจารณาสำหรับโครงสร้าง พื้นฐานด้านการสื่อความหมาย

5) กิจกรรมการสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ควรมี ส่วนที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงได้ในด้านกายภาพด้วย

6) ในกรณีที่การเข้าถึงแหล่งโบราณสถานทางกายภาพถูกจำกัด เนื่องจากประเด็นการอนุรักษ์ ความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม การใช้สอยที่ถูกปรับเปลี่ยน ไป หรือ

ด้วยประเด็นความปลอดภัย ควรจะจัดให้มีการสื่อความหมายและการนำเสนอออกแหล่งโบราณสถานด้วย

3. หลักการที่ 3 บริบทและสภาพโดยรอบ (Context and Setting) การสื่อความหมายและการนำเสนอของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ควรจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในระดับกว้าง กับบริบทและสภาพโดยรอบทางสังคม, วัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ

1) การสื่อความหมายควรจะค้นคว้าถึงความสำคัญของแหล่งในบริบทที่หลากหลายของประวัติศาสตร์, การเมือง, จิตวิญญาณ และศิลปะ อีกทั้งจะต้องพิจารณาทุกแง่มุมของความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน ได้แก่ ในแง่วัฒนธรรม, สังคม และสภาพแวดล้อม

2) การสื่อความหมายสู่สาธารณะ ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรจะตั้งองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม อาทิ แบบแผนทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เรื่องเล่า วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าของพื้นที่โดยเฉพาะ ควรจะได้รับการให้ความสำคัญและรวมอยู่ในการสื่อความหมายด้วย

3) ภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งโบราณสถาน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถาน ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ในการสื่อความหมายด้วย

4) องค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม อาทิ แบบแผนทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เรื่องเล่า วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าของพื้นที่โดยเฉพาะ ควรจะได้รับการให้ความสำคัญและรวมอยู่ในการสื่อความหมายด้วย

2.6 กรณีศึกษา

2.6.1 โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1)

วัดพระธาตุดอยตุงตั้งอยู่บนดอยตุง ยอดเขาสูงของเทือกเขานางนอน อยู่ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง ในสมัยโบราณเรียกบริเวณนี้ว่า “ดอยดินแดง” ตามตำนานกล่าวว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านนา เมื่อ พ.ศ. 1454 ในสมัยของพระเจ้าอนุดรราชา เจ้าผู้ครองนครโยนกนาคพันธุ์ เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ที่อัญเชิญมาจากประเทศอินเดีย

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์ปัจจุบัน เป็นเจดีย์ทรงปราสาทตั้งอยู่บนฐานบัวมียกเก็จสองชั้นคาดลูกแก้วหนึ่งเส้น เหนือขึ้นไปเป็นส่วนเรือนธาตุประดับซุ้มพระ 4 ทิศ ด้านบนมีชั้นพระมาลัยเกาแปดเหลี่ยมหนึ่งชั้น ถัดขึ้นไปเป็นองค์ระฆังสูงคาดด้วยเส้นประดับดอกประจายามที่กลางองค์ระฆัง ปล้องไฉนซ้อนกันสามชั้น ชั้นบนสุดเป็นปลียอดประกอบฉัตร ตามรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ออกแบบโดยอาจารย์จิตต์ บัวบุศย์

จากข้อมูลประวัติศาสตร์ (ภาพถ่ายและบันทึก) รูปแบบเจดีย์เดิมเป็นทรงระฆังแปดเหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานบัว (ฐานบัว) ระดับลูกแก้วอกไก่หนึ่งชั้น เนื้อองค์ระฆังเป็นระฆังแปดเหลี่ยมรองรับปล้องโหนดและปลียอด ประกอบด้วยถอยอยู่บนชั้นบนสุดสร้างด้วยอิฐสุบปูน แรกทีเดียวมีเพียงองค์เดียว แต่ได้รับการบูรณะสร้างขึ้นมาอีกหนึ่งองค์ในสมัยครุฑาตรีวิชัย (พ.ศ. 2470) ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ได้มีการสร้างพระธาตุองค์ใหม่ตามรูปแบบที่มาแล้วด้านบน พร้อมกับการบูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถ เททองพระประธานในพระอุโบสถ และสร้างวิหารโดยใช้เงินที่เหลือจากการบูรณะพระธาตุดอยตุงด้วย

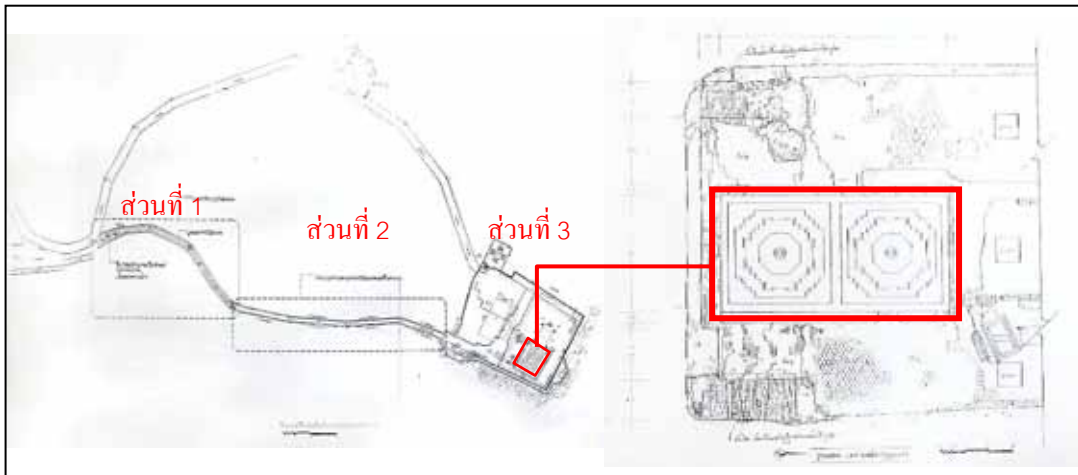
1. สภาพทั่วไปและปัญหาในพื้นที่

พระธาตุดอยตุงตั้งอยู่บนดอยสูง แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) **พื้นที่ส่วนล่าง** คือ บริเวณวัดน้อย ประกอบด้วยหมู่กุฏิสงฆ์, อาคารเอนกประสงค์, อาคารร้านค้า สภาพทั่วไปมีการก่อสร้างโดยไม่ได้มีการจัดวางผังในพื้นที่ จึงทำให้กลุ่มอาคารต่างๆ ดังกล่าวดูไม่เป็นสัดส่วน ทำให้ทัศนียภาพไม่สวยงาม ประกอบกับตัวอาคารมีหลากหลายรูปแบบ และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ ในพื้นที่มีความไม่เหมาะสม

2) **พื้นที่ส่วนบนดอย** คือ บริเวณวัดพระธาตุดอยตุง ประกอบด้วยองค์พระธาตุ, โบสถ์, วิหาร, พื้นที่รอบองค์พระธาตุและพื้นที่ต่อเนื่อง, บริเวณบันไดนาค และบริเวณลานหิน สภาพทั่วไปมีการก่อสร้างอาคารวิหารใหม่ ซึ่งตั้งบดบังพระธาตุ สำหรับองค์พระธาตุที่เห็นสององค์ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2516 โดยการก่อสร้างหุ้มองค์เจดีย์เดิม ลักษณะของการก่อสร้างองค์เจดีย์ใช้แบบหล่อแผ่นคอนกรีตสำเร็จรูป แล้วนำมาประกอบติดตั้งโดยหุ้มเจดีย์เดิมไว้ ยกเว้นส่วนฐานสี่เหลี่ยม ได้หล่อคอนกรีตหุ้มฐานเจดีย์เดิม องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและไม่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องรื้อถอนสิ่งก่อสร้างเดิมที่ไม่เหมาะสมออกทั้งหมด ยกเว้นส่วนที่เป็นโบราณสถานให้คงไว้ และทำการอนุรักษ์ให้มีความสวยงามเหมาะสมต่อไป

3) **พื้นที่บริเวณลานจอดรถ** และบันไดนาคทางขึ้นสู่องค์พระธาตุ ประกอบด้วยที่จอดรถพื้นผิวลาดยาง ถนนลาดยางขึ้นสู่ดอยตุง (ส่วนบนดอย) เพิ่งร้านค้าลักษณะอาคารชั่วคราว บริเวณฐานบันไดนาค และบันไดนาคก่ออิฐฉาบปูน ทาสี เป็นบันไดทางขึ้นสู่องค์พระธาตุมีผิวปูนขรุขระ และสีเสื่อมสภาพ

ภาพที่ 2.6.1-1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดพระธาตุดอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
(ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1))

2. มีเป้าหมายดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ ดังนี้

- 1) งานบูรณะองค์พระธาตุดอยตุง (องค์เดิมตั้งบนดอย)
- 2) งานปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ (องค์ปัจจุบัน ส่วนล่าง)
- 3) งานอนุรักษ์พื้นที่ และปรับปรุงภูมิทัศน์ส่วนบนดอย
- 4) งานก่อสร้างลานจอดรถ (บริเวณลานจอดรถเดิม)
- 5) งานก่อสร้างอาคารห้องน้ำชาย-หญิง (บริเวณลานจอดรถเดิม)
- 6) งานก่อสร้างอาคารร้านค้า (บริเวณลานจอดรถเดิม)
- 7) งานอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่บริเวณลานจอดรถ สุสานบันไดนาคทาง

ขึ้นสู่พระธาตุ

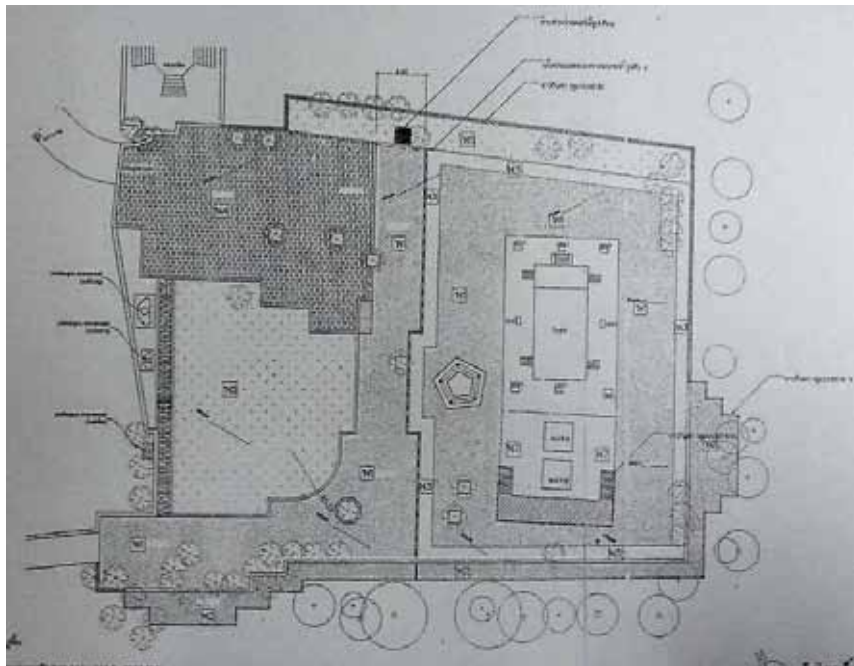
ภาพที่ 2.6.1-2 แสดงสภาพทั่วไปของพื้นที่วัดพระธาตุดอยตุง ก่อนการปรับปรุง
(ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1))

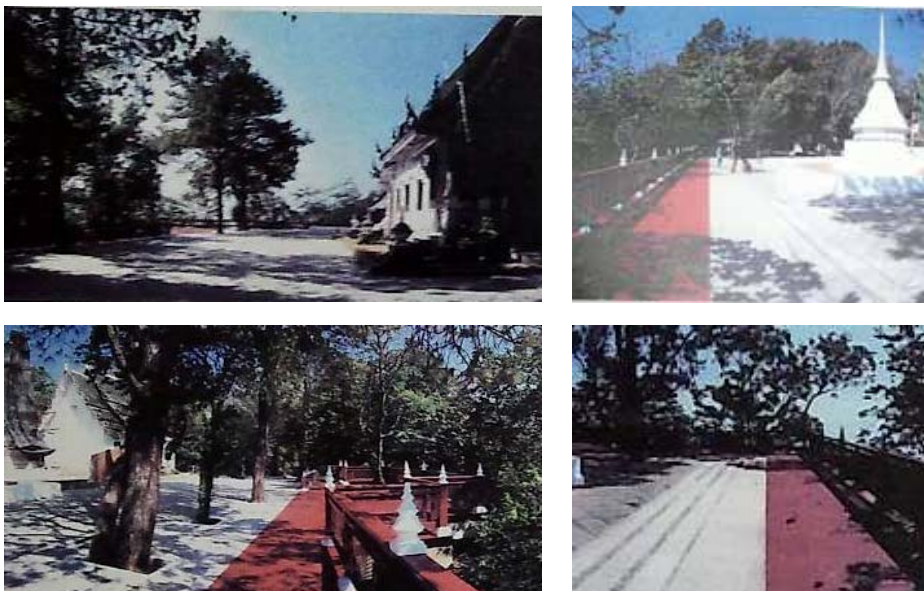
ภาพที่ 2.6.1-3 แสดงสภาพองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของวัดพระธาตุดอยตุง (ส่วนบนดอย) ก่อนการปรับปรุง (ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1) กรมศิลปากร)

ภาพที่ 2.6.1-4 แสดงสภาพองค์ประกอบทางภูมิทัศน์บริเวณที่จอดรถเดิม ก่อนการปรับปรุง (ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1)

ภาพที่ 2.6.1-5 แสดงผังวัดพระธาตุดอยตุง ภายหลังจากปรับปรุงพื้นที่โดยรอบ (สวนบนดอย)
(ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1)

ภาพที่ 2.6.1-6 แสดงสภาพภูมิทัศน์ภายหลังจากปรับปรุงพื้นที่โดยรอบวัดพระธาตุดอยตุง (ที่มา:
เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1) กรม
ศิลปากร)

ภาพที่ 2.6.1-7 แสดงสภาพภูมิทัศน์บริเวณลานจอดรถและพื้นที่ส่วนร้านค้า ภายหลังจากปรับปรุง (ที่มา : เล่มรายงานโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง

สรุปการศึกษารณีศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1)

จากการศึกษารณีศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงภูมิทัศน์พบว่า จากปัญหาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของวัดพระธาตุดอยตุงอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ไม่เหมาะสม และไม่สวยงาม ซึ่งได้มีการปรับปรุงและแก้ปัญหาในพื้นที่วัดทั้ง 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดแต่ละส่วนดังนี้

พื้นที่ส่วนล่าง หรือบริเวณวัดน้อย มีการจัดวางผังพื้นที่การใช้พื้นที่ใหม่ เพื่อให้มีความเป็นระเบียบและเป็นสัดส่วนมากขึ้น

พื้นที่ส่วนบนดอย หรือ วัดพระธาตุดอยตุง มีการรื้อถอนอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ใช่องค์ประกอบของภูมิทัศน์เดิมออกทั้งหมด และทำการปรับปรุงในส่วนของพื้นที่ทางเดินและลานโดยรอบองค์พระธาตุใหม่ เพื่อไม่ให้มีสิ่งบดบังพระธาตุ

พื้นที่บริเวณลานจอดรถ และบันไดนาคทางขึ้นสู่องค์พระธาตุ มีการปรับปรุงสภาพพื้นผิวของถนนลาดยางใหม่ ปรับปรุงผิวปูฉาบและสีของบันไดนาคให้มีสภาพที่ดีขึ้น และในส่วนของอาคารร้านค้าได้มีการก่อสร้างใหม่ให้เป็นกึ่งจะลักษณะมากขึ้นโดยก่อสร้างเป็น อาคารคสล. ให้อยู่บริเวณที่ลาดเชิงเขาบริเวณที่จอดรถ

จากการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ทั้ง 3 ส่วนสรุปได้ว่า โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1) ได้คำนึงถึงและให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของภูมิทัศน์เดิมเป็นหลัก ซึ่งเห็นได้จากการรื้อถอนอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ไม่ใช่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมออกทั้งหมด ให้เหลือเพียงส่วนที่เป็นโบราณสถาน แล้วจึงทำการปรับปรุงพื้นที่และส่วนสาธารณูปโภคที่จำเป็น เช่น ห้องน้ำก็ได้มีการย้ายไปอยู่ในส่วนที่มีขีดขึ้น โดยออกแบบให้ซ่อนอยู่บริเวณทางเข้าใต้ที่จอดรถเดิม เพื่อไม่ให้บดบังทัศนียภาพและเกิดเป็นทัศนอะกาดแก่พื้นที่พระธาตุภายหลังการปรับปรุง

จากการศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยตุง (ระยะที่ 1) สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรักได้ ดังนี้

1) การรื้อถอนอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ไม่ใช่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักออกทั้งหมด ให้เหลือเพียงส่วนที่เป็นโบราณสถาน และส่วนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งได้แก่ องค์พระธาตุศรีสองรัก วิหาร และศาลาธรรม โดยจัดพื้นที่สำหรับสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่ได้อพยพออกมาให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม และไม่บดบังทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก

2) ปรับปรุงและวางผังพื้นที่ส่วนร้านค้าใหม่ให้อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมไม่บดบังทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก และมีรูปแบบร้านค้าที่สอดคล้องกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก

3) ปรับปรุงพื้นที่จอดรถให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม และเพียงพอต่อการใช้งาน การเข้าถึงองค์พระธาตุศรีสองรักให้เข้าถึงด้วยการเดินเท่านั้น

2.6.2 โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพูนี

พูนี เป็นภูเขาขนาดย่อมอยู่ในใจกลางเมืองหลวงพระบาง มีความสูงราว 150 เมตรจากระดับน้ำทะเล เส้นทางขึ้นสู่พูนีชันบข้างด้วยดอกไม้ประจำชาติลาว คือ “ดอกจำปา” หรือที่เราเรียกว่า “ดอกกลิ่นหอม” หรือ “ลีลาวดี” คำว่า “พูนี” มีความหมายว่า ภูเขาของพระฤๅษี จากคำบอกเล่าของคนหลวงพระบาง กล่าวว่า เดิมทีนั้นภูเขาแห่งนี้ชื่อว่า “ภูสรวง” คนในสมัยโบราณเชื่อว่าบนภูสรวงมีปาศักดิ์สิทธิ์ ในกาลต่อมามีพระฤๅษีขึ้นไปอาศัยอยู่บนยอดเขา จึงเรียกกันต่อๆ มาว่า “พูนี” จนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังมีความเชื่อของผู้คนบางส่วนว่า คำว่า “พูนี” อาจะหมายถึงศรีสง่าของเมืองหลวงพระบางนั่นเอง

พระธาตุพูนี เป็นพระธาตุองค์เล็ก แต่โดดเด่นมากเนื่องจากตั้งอยู่บนยอดเขา ทำให้สามารถมองเห็นประกายสีทองที่งดงามของพระธาตุพูนีได้จากทุกมุมมองของเมืองหลวง

พระบาง พระธาตุพูนีสถิตสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโนรุธราช ในช่วงปี พ.ศ.2337 สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน มีขนาดฐานกว้าง 10 เมตร ความสูงจากฐานถึงยอดพระธาตุประมาณ 21 เมตร ตัวพระธาตุเป็นทรงดอกบัวสี่เหลี่ยม ปิดทองทั้งองค์ ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ยอดประดับด้วยเศวตฉัตรทองสำริด 7 ชั้น บริเวณรอบพระธาตุมีทางเดินคล้ายระเบียบ มีรั้วเตี้ยกันโดยรอบ แต่สามารถเดินได้

1. สภาพทั่วไปและปัญหาในพื้นที่

ภาพที่ 2.6.2-1 แสดงแผนผังที่ตั้งพระธาตุพูนีสถิต

(ที่มา: ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ google Earth)

พระธาตุพูนีสถิตประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1) บันไดทางขึ้น เป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่ที่ตั้งพระธาตุพูนีสถิต โดยการขึ้นหรือลงจากพระธาตุพูนีสถิต สามารถทำได้ 2 ทาง คือ ทางขึ้นด้านทิศเหนือ ที่ขึ้นจากเชิงเขาด้านตรงข้ามกับพระราชวังหลวง หรือปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลวงพระบาง ผ่านบันไดจำนวน 328 ขั้นสู่ที่ตั้งพระธาตุพูนีสถิต โดยทางขึ้นด้านนี้มีความสวยงาม และร่มรื่นด้วยต้นจำปาขาวหรือจำปาลาว ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชาติลาว และทางขึ้นจากเชิงเขาด้านทิศใต้ ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำคาน บริเวณเชิงบันไดทางขึ้นมีพระธาตุ 3 องค์ ตั้งเรียงราย ซึ่งเชื่อกันว่าพระธาตุองค์ที่หุ้มด้วยแผ่นทองแดงและประดับด้วยเศวตฉัตร 7 ชั้น ภายในบรรจุอัฐิของพระเจ้าจันทรราช ทางขึ้นด้านนี้จะผ่านวัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูนีสถิตอยู่เชิงเขา ผ่านบันไดจำนวน 410 ขั้น ที่ขนาบข้างด้วยปูนปั้นเป็นรูปพญานาคสูยอดเขาที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุพูนีสถิต โดยบริเวณบันไดทางขึ้นทั้งสองด้านนั้นมีปัญหาของผิวนูนฉาบปูนปั้นพญานาคชำรุด สีที่ทาไว้นานเกิดการเสื่อมสภาพ มีพืชขนาดเล็ก เช่น มอส และราดำเกาะอยู่จำนวนมาก และพื้นผิวทางเดินมีการแตกชำรุดของอิฐที่ปูทางเดิน

ภาพที่ 2.6.2-2 แสดงลักษณะและสภาพบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือ ตรงข้ามกับพิพิธภัณฑสถานหลวงพระบาง (ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

ภาพที่ 2.6.2-3 แสดงลักษณะและสภาพบันไดทางขึ้นด้านทิศใต้ ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำคาน (ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

2) พื้นที่วัดเชิงเขา คือ พื้นที่บริเวณวัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูนี โดยทั้งสองวัดตั้งอยู่เชิงเขาด้านทิศใต้ ซึ่งวัดศรีพุทธบาทนี้สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 14 ใกล้กับวัดมีรอยพระพุทธรูป และมีศาลาชมวิว ที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของแม่น้ำคาน และภูเขาที่โอบล้อมทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้กว้างไกลสุดสายตา ถัดจากรอยพระพุทธรูปไม่ไกลเป็นที่ตั้งของวัดถ้ำพูนีมีพระสังกัจจายที่สร้างโดยก่ออิฐถือปูนและปิดทอง ประดิษฐานอยู่ภายในเพิงหิน ที่มีลักษณะเป็นเว็จถ้ำแคบๆ แตกต่างไปจากพระพุทธรูปทั่วไปในหลวงพระบาง สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2505 ทางด้านซ้ายของพระสังกัจจายมีทางลึกลงไปในถ้ำ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไม้

ปิดทองปางต่างๆ ตามผนังและบริเวณพื้นถ้ำ โดยบริเวณวัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูลี ทั้งสองแห่ง มีปัญหาของสถาปัตยกรรมที่ชำรุด และแผ่นกระเบื้องหลังคาอาคารบางแตก หลุดร่วง จากการที่ไม่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้สีทางผนังอาคาร ลอกกร่อนจากน้ำฝนที่รั่วซึม ผิวปูนฉาบกะเทาะจากความชื้น และมีราดำเกาะอยู่จำนวนมาก

3) พื้นที่ยอดเขาหรือยอดพูลี เป็นที่ตั้งของพระธาตุพูลี เหนือฐานองค์พระธาตุมีทางเดินคล้ายระเบียง มีรั้วเตี้ยกันโดยรอบมิดชิด และไม่สามารถเดินขึ้นไปได้ บริเวณด้านหลังพระธาตุมีสิม (โบสถ์) ขนาดเล็กบนยอดพู มีชาวหลวงพระบางนำกรวยดอกไม้ และรูปเทียนมากราบไหว้ พร้อมนั่งสวดมนต์ภาวนากันจำนวนมากทั้งผู้ใหญ่ หนุ่มสาวและเด็กๆ ที่มากับผู้ใหญ่ บริเวณโดยรอบฐานพระธาตุเป็นลานและทางเดินรอบพระธาตุกว้าง 2-3 เมตร ปูด้วยอิฐดินเผา มีรั้วเหล็กและราวกันตกสูงประมาณ 1 เมตร กันอยู่โดยรอบ ซึ่งบนยอดพูลีแห่งนี้เป็นสถานที่ชมวิวเมืองหลวงพระบางได้เกือบรอบทิศทาง โดยบริเวณยอดเขาหรือยอดพูลี มีปัญหาของการจัดวางม้านั่งที่ไม่เป็นระเบียบ และมีรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ส่งผลให้เกิดเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงาม และเหมาะสมในด้านการใช้งานของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาเพื่อชมวิวบนยอดพูลี เช่น การนอนเหยียดเท้า การนั่งที่ไม่สำรวมในสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้พื้นผิวทางเดินยังมีสภาพที่ชำรุดแตกร้าว เป็นหลุมของอิฐปูทางเดิน จากการใช้งานเป็นเวลานานโดยไม่มีการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 2.6.2-4 แสดงสภาพพื้นที่บริเวณวัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูลี โดยทั้งสองวัดตั้งอยู่เชิงเขาด้านทิศใต้ (ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

ภาพที่ 2.6.2-5 แสดงยอดพุดสีที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุดุพสี (ซ้าย) และรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุดุพสี (ขวา)

ภาพที่ 2.6.2-6 แสดงภาพพื้นที่ลานรอบพระธาตุดุพสี (ซ้าย) และลักษณะการนั่งและนอนของนักท่องเที่ยวที่ไม่สำรวมในสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (ขวา)
(ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

2. การบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์

การบูรณะและปรับปรุงพระธาตุดุพสีได้รับการสนับสนุนและบูรณะโดยองค์การ UNESCO โดยเป็นส่วนหนึ่งในแผนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเมืองหลวงพระบาง ซึ่งในส่วนของพระธาตุดุพสีนั้นเป็นพื้นที่ที่ไม่มีสิ่งปลูกสร้างอื่นนอกจากอาคารศาสนสถานของวัดและพระธาตุดุพสีซึ่งเป็นโบราณสถาน ดังนั้นแนวทางในการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์จะเน้นเน้นฟื้นฟูความสมบูรณ์ขององค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ บ้านไต่ทางขึ้น พื้นที่วัดเชิงเขา และพื้นที่ยอดเขาหรือยอดพุดสี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) บันไดทางขึ้น ได้มีการบูรณะบันไดขนาดของทางขึ้นทั้งสองด้าน คือ ด้านทิศเหนือและทิศใต้ โดยปรับปรุงผิวปูนฉาบและปูนปั้นพญานาคชำรุด และทาสีใหม่ให้มีสภาพที่สมบูรณ์ดังเดิม ปรับปรุงพื้นผิวทางเดินที่มีการแตกชำรุดของอิฐที่ปูบันไดทางเดิน ด้วยการเปลี่ยนอิฐใหม่ที่มีลักษณะและสีอิฐคล้ายของเดิมมากที่สุด และอนุรักษ์ต้นจำปาขาวที่ขึ้นอยู่ริมสองข้างทางของทางขึ้นด้านทิศเหนือเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ต่อไป

2) พื้นที่วัดเชิงเขา ได้แก่ วัดศรีพุทธบาท และวัดถ้ำพูลี มีการบูรณะอาคารศาสนสถานที่ชำรุด โดยการปรับปรุงหลังคาให้สมบูรณ์ไม่รั่วซึม ปรับปรุงผิวปูนฉาบกะเทาะจากความชื้นให้มีสภาพที่ดีขึ้น และทาสีใหม่เพื่อความสวยงาม ในส่วนของพื้นที่บริเวณวัดมีการจัดระเบียบใหม่โดยการย้ายสิ่งทีเกะกะ และบดบังทัศนียภาพ เช่น ป้ายต่างๆ ให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสวยงามแก่พื้นที่วัดทั้งสองแห่ง

ภาพที่ 2.6.2-7 แสดงบันไดขนาดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ของบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือ (ซ้าย) และทางขึ้นทางด้านทิศใต้ (ขวา)

ภาพที่ 2.6.2-8 แสดงพื้นที่วัดศรีพุทธบาท (ซ้าย) และวัดถ้ำพูลี (ขวา) ภายหลังจากการปรับปรุง (ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

3) พื้นที่ยอดเขาหรือยอดพสุ ได้มีนำองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพสุทั้งหมดออกไป เช่น ม้านั่ง ย้ายป้ายให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ให้เหลือเฉพาะสิ่งปลูกสร้างและองค์ประกอบเดิมเท่านั้น เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ สวยงามแก่พื้นที่ลานและทางเดินโดยรอบองค์พระธาตุ และป้องกันไม่ให้เกิดกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น การนั่ง หรือนอน ที่ไม่สำรวมต่อสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ควรค่าแก่การเคารพบูชา

ภาพที่ 2.6.2-9 แสดงพื้นที่บริเวณยอดเขาหรือยอดพสุ ภายหลังจากปรับปรุงที่มีการนำองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมออกทั้งหมด (ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/supawan/2009/06/30/entry-1>)

สรุปการศึกษารณศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพสุ

จากการศึกษารณศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพสุ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงภูมิทัศน์พบว่า จากปัญหาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุพสุอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมจากการไม่ได้รับการบำรุงรักษามาเป็นเวลานาน และมีภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงามจากองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งได้มีการปรับปรุงและแก้ปัญหาในพื้นที่บริเวณพระธาตุพสุทั้ง 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

บันไดทางขึ้น ได้มีการบูรณะบันไดขนาดของทางขึ้นทั้งสองด้าน (ทิศเหนือและทิศใต้) ให้มีสภาพที่สมบูรณ์ขึ้น ปรับปรุงพื้นผิวทางเดินที่มีการแตกชำรุด และอนุรักษ์ต้นจำปาขาวริมทางขึ้นด้านทิศเหนือเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

พื้นที่วัดเชิงเขา ได้มีการบูรณะอาคารศาสนสถานที่ย่ำแย่ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ พื้นที่บริเวณวัดมีการจัดระเบียบใหม่โดยการย้ายสิ่งทีเกะกะ และบดบังทัศนียภาพให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสวยงามแก่พื้นที่วัดทั้งสองแห่ง

พื้นที่ยอดเขาหรือยอดพสุ ได้มีนางองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับ พระธาตุพสุออกไปทั้งหมด ให้เหลือเฉพาะสิ่งปลูกสร้างและองค์ประกอบเดิมเท่านั้น และป้องกัน ไม่ให้เกิดกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม

จากการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ทั้ง 3 ส่วน สรุปได้ว่า โครงการ บูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพสุ ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเดิมของภูมิทัศน์ ในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งเห็นได้จากการปรับย้ายองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพสุ ออกไปทั้งหมด เช่น ป้าย ม้านั่ง โดยจัดให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม และไม่บดบังทัศนียภาพ ให้ เหลือเพียงส่วนที่เป็นโบราณสถาน และศาสนสถานเดิมของวัดเท่านั้น แล้วจึงทำการปรับปรุงพื้นที่ และอาคารให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ดังเดิม ได้แก่ การบูรณะโครงสร้างอาคารส่วนที่ชำรุด ผิดรูป และสี เป็นต้น

จากการศึกษาโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พระธาตุพสุ สามารถ นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรักได้ ดังนี้

- 1) อนุรักษ์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักไว้ โดยปรับย้าย องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่ใช่ของเดิมออกทั้งหมด เช่น เรือนพักชั่วคราว และจัดให้อยู่ในพื้นที่ ที่เหมาะสม ไม่บดบังทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก
- 2) บูรณะและปรับปรุงโบราณสถานและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ โบราณสถานพระธาตุศรีสองรัก เช่น บันไดนาค ชุ่มประตู่ และศาลาธรรม เป็นต้น ให้อยู่ในสภาพที่ สมบูรณ์
- 3) อนุรักษ์พืชพรรณที่เป็นเอกลักษณ์และเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในท้องถิ่น เช่น ต้นจำปาขาว หรือจำปาลาว ที่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบทางเดินของ องค์พระธาตุ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรัก ให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานและสภาพพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก

3.1 ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม

3.1.1 ประวัติความเป็นมาและการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก

พระธาตุศรีสองรักเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) และเป็นที่เคารพสักการะในความศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนชาวจังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงประชาชนชาวลาว มาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน พระธาตุศรีสองรักสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2103-2106 ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) โดยยึดถือความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างสองพระนคร ซึ่งตรงกับสมัยที่พม่าเรืองอำนาจ และมีการรุกรานดินแดนต่าง ๆ เพื่อขยายอำนาจ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตกลงรวมกำลังเพื่อต่อสู้กับพม่า จึงทรงกระทำสัตยาธิษฐานว่าจะไม่ล่วงล้ำดินแดนของกันและกัน และเพื่อเป็นที่ระลึกในการทำไมตรีต่อกันจึงได้ร่วมกันสร้างพระธาตุศรีสองรักเพื่อเป็นสักขีพยาน ณ ที่กึ่งกลางระหว่างแม่น้ำโขงกับแม่น้ำน่านบนโคกไม้ติดกัน ซึ่งเป็นรอยต่อของทั้งสองราชอาณาจักร โดยให้ชื่อว่า “พระธาตุศรีสองรัก” มีรูปทรงคล้ายพระธาตุพนม หรือพระธาตุในศิลปะลาว ซึ่งเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 11 เมตร สูงประมาณ 19.57 เมตร ล้อมรอบด้วยทางเดินรอบพระธาตุ

ภาพที่ 3.1.1-1 แสดงรูปถ่ายในอดีตบริเวณทางเข้าด้านหลังของพระธาตุศรีสองรัก แสดงให้เห็นถึงลักษณะของซุ้มประตูทางเข้าด้านหลังที่แตกต่างกันออกไป (ที่มา: รูปถ่ายจากเจ้าพ่อกวนคนปัจจุบัน นายถาวร เชื้อบุญมี)

ภาพที่ 3.1.1-2 แสดงรูปถ่ายหลักศิลาจารึกประวัติการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรักในอดีต (ซ้าย) และรูปถ่ายปัจจุบัน (ขวา) (ที่มา: ถ่ายภาพจากสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และจากการสำรวจพื้นที่)

ภาพที่ 3.1.1-3 แสดงรูปถ่ายวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคนครก บริเวณด้านหน้าพระธาตุศรีสองรักในอดีต (ซ้าย) และรูปถ่ายวิหารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ในปัจจุบัน (ขวา) (ที่มา : รูปถ่ายจากเจ้าพ่อกวนคนปัจจุบัน และจากการสำรวจพื้นที่)

3.1.2 ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

จากลักษณะสังคมของประชาชนอำเภอด่านซ้ายที่เป็นสังคมเกษตรกรรมและมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่นค่อนข้างมาก ด้วยเหตุผลของลักษณะสังคมและวิถีชีวิตได้นำมาซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีของชาวอำเภอด่านซ้าย ที่มีประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ล้วนสัมพันธ์กับระบบความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ โดยมีเจ้าพ่อกวนและแม่นางเทียม เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่น และมีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำใน

การประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีเกือบทั้งหมดของอำเภอด่านซ้าย โดยมีประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อที่สำคัญ ได้แก่ พิธีกรรมไหว้หิ้งหรือบวงสรวงเจ้าเมืองวังในเดือน 4 พิธีกรรมไหว้หิ้งหรือบวงสรวงเจ้าเมืองกลาง ในเดือน 5 ประเพณีบูชาพระธาตุศรีสองรักในเดือน 6 และประเพณีบุญหลวงในเดือน 8 เป็นต้น และมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรักที่สำคัญ คือ ประเพณีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งจัดขึ้นเพื่อฉลองสมโภชและบูชาองค์ธาตุศรีสองรัก ตรงกับวันขึ้น 12 - 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี โดยพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก มีขั้นตอนดำเนินการตามลำดับ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 3.1.2-1 แสดงรูปถ่ายเจ้าพ่อกวน (เจ้ากวน) และนางเทียม คนปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณและผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวอำเภอด่านซ้าย (ที่มา: รูปถ่ายจากเจ้าพ่อกวนคนปัจจุบัน นายถาวร เชื้อบุญมี)

ภาพที่ 3.1.2-2 แสดงรูปถ่ายในงานสมโภชพระธาตุศรีสองรักในอดีต นำโดยเจ้าพ่อกวน (ที่มา : รูปถ่ายจากเจ้าพ่อกวนคนปัจจุบัน นายถาวร เชื้อบุญมี)

1. พิธีบูชาพระธาตุ จะทำในวันเพ็ญเดือน 6 ตอนเช้าเวลาประมาณ 9 โมงเช้า เจ้าพ่อกวน นางเทียม แสน นางแตง และชาวบ้านที่มีความชำนาญในพิธีการ จะช่วยกันจัดเครื่องเพื่อทำพิธีบูชาองค์พระธาตุ เครื่องบูชานั้นมีกระทงใหญ่ 1 กระทง กว้างประมาณ 2 ศอก กระทงน้อย 8 กระทง กว้างประมาณ 1 คืบ กระทงใหญ่ใส่เครื่องบูชาอย่างละ 100 กระทงน้อยใส่เครื่องบูชาตามจำนวนของกำลังวัน นอกจากนี้กระเบียนย่อง ซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ลักษณะสี่เหลี่ยมแบนๆ จำนวน 100 ใบ โดยใส่อาหารคาว 50 ใบ และอาหารหวาน 50 ใบ แล้วจัดเครื่องดังกล่าวเข้าไปตั้งใกล้องค์พระธาตุริมกำแพงแก้วด้านนอก จึงนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป มาสวดพระพุทธมนต์ เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์เสร็จแล้วก็กวาดน้ำใส่กระทงและกระเบียนย่องทุกอันให้เสร็จก่อนเพล แล้วยกกระทงใหญ่ไปปล่อยน้ำในลำน้ำห่มัน ส่วนกระทงน้อยยกไปบูชาตามบริเวณริมวัด สำหรับกระเบียนย่องยกไปวางบนกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุศรีสองรัก เป็นอันเสร็จพิธีบูชาธาตุ

2. พิธีสงธธาตุ เป็นพิธีที่ทำภายหลังเมื่อทำพิธีบูชาพระธาตุแล้วเสร็จ โดยผู้สงธเอาน้ำอบ น้ำหอม ใส่ขันแล้วใช้ดอกไม้จุ่มซัดไปรอบๆ องค์พระธาตุศรีสองรัก การสงธธาตุกระทาดังนี้ ฝ่ายชายให้เข้าไปในกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ พร้อมกับขันน้ำอบ น้ำหอม โดยมีเจ้าพ่อกวนเป็นผู้นำสงธ ตามด้วยบรรดาแสน ต่อจากนั้นจึงจะถึงประชาชนผู้ชาย ส่วนฝ่ายหญิงก็นำโดยนางเทียม ต่อมาก็เป็นนางแตงทั้ง 4 คน ต่อด้วยประชาชนผู้หญิง ซึ่งจะสงธน้ำใส่กำแพงแก้วรอบนอกขององค์พระธาตุเท่านั้น จะเข้าไปในกำแพงแก้วไม่ได้ การสงธธาตุนี้จะเดินซัดน้ำอบ น้ำหอม รอบองค์พระธาตุ 1 รอบเป็นอันเสร็จพิธี

3. พิธีสูขวัญธาตุ พิธีสูขวัญธาตุ คือ พิธีบายศรีสูขวัญธาตุ ซึ่งทำดังนี้ มีขันบายศรี 4 มุมขององค์พระธาตุ มุมละ 1 ขัน และจุดเทียนเวียนหัวแล้ว เจ้าพ่อกวนพร้อมแสน นั่งตามลำดับพิธีสงธธาตุ และประชาชนผู้ชายนั่งเป็นวงรอบองค์พระธาตุตอนในกำแพงแก้ว ส่วนผู้หญิงนั่งรอบกำแพงแก้ว โดยมีนางเทียมและนางแตงเป็นหัวหน้า แล้วมีผู้กล่าวคำสวดหรือคำสูขวัญธาตุคนหนึ่ง และก่อนกล่าวคำสูขวัญธาตุมีการกล่าวคำอาราธนาพระธาตุ คือ นโม 3 จบ แล้วจึงกล่าวคำสูขวัญพระธาตุศรีสองรัก เป็นอันเสร็จพิธี

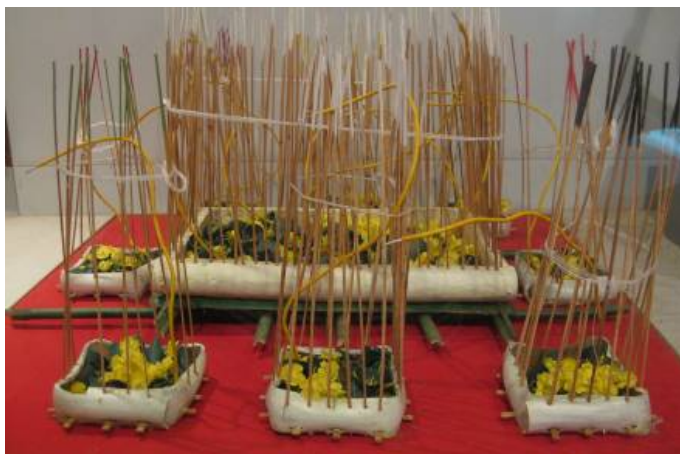
4. พิธีเวียนเทียน พอสูขวัญพระธาตุเสร็จแล้วก็ถึงพิธีเวียนเทียน ผู้จะเข้าเวียนเทียน ก็คือผู้นั่งรอบองค์พระธาตุนั่นเอง (มีเฉพาะผู้ชาย) โดยมีเจ้าพ่อกวนนั่งหัวแถว ถัดไปเป็นบรรดาแสนและประชาชน นั่งเรียงกันรอบองค์พระธาตุ เริ่มพิธีเจ้าพ่อกวนเอาเทียนเวียนหัวมาบิดรวมกันเป็นมัดๆ จำนวนหลายมัด เมื่อเจ้าพ่อกวนจุดเทียนมัดแรกแล้วส่งคนถัดไปด้านขวา แล้วจุดเทียนมัดต่อไปจนหมดทุกมัดและส่งต่อกันไปจนเวียนครบ 3 รอบ ก็เป็นอันเสร็จพิธี

5. พิธีบวชนาคและจุดบั้งไฟ เมื่อเสร็จพิธีเวียนเทียนแล้วเริ่มทำพิธีบวชนาคที่พระอุโบสถในบริเวณพระธาตุศรีสองรักต่อไป พร้อมกับจุดบั้งไฟพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งปกติจะเริ่มภายหลังพระฉันเพลแล้ว การบวชนาคนี้ปีหนึ่งๆ จะมีหลายรูป โดยนาคจะเริ่มที่วัดโพธิ์ชัยแล้วไปตามกำหนด เมื่อไปถึงนาคทั้งหมดจะเป็นนาคของเจ้ากวน ซึ่งการบวชที่พระธาตุศรีสองรักถือว่าเป็นอันสงฆ์ เมื่อบวชแล้วตามธรรมเนียมก็จะแยกย้ายกันอยู่ตามวัดต่างๆ

6. พิธีคารวะธาตุ เมื่อเสร็จจากพิธีที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก่อนจะกลับบ้าน เจ้าพ่อกวน, แสน, นางเทียม, นางแตง และผู้มาร่วมงานที่ยังไม่กลับบ้าน ก็มานั่งร่วมชุมนุมกันรอบองค์พระธาตุพร้อมกราบไหว้ แล้วแสนคนใดคนหนึ่งกล่าวคำขอมาพระธาตุ ซึ่งมีคำกล่าวเฉพาะ เมื่อแสนผู้นั้นกล่าวจบแล้วผู้ร่วมพิธีกราบอีกครั้ง เป็นอันเสร็จพิธีสมโภชและนมัสการพระธาตุศรีสองรัก

ภาพที่ 3.1.2-3 แสดงรูปถ่ายบรรยากาศในงานสมโภชพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งตรงกับวันขึ้น 12-15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี (ที่มา: รูปภาพจากวารสารเมืองโบราณ ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2548)

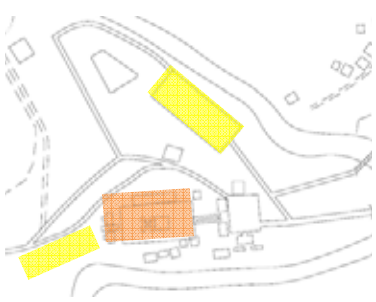
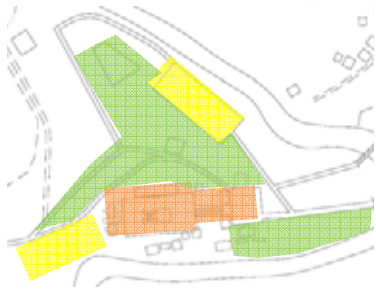
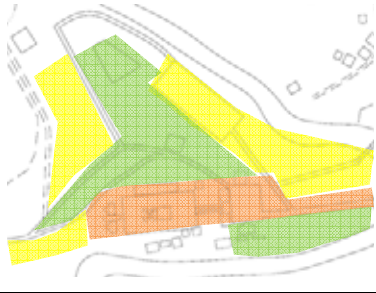

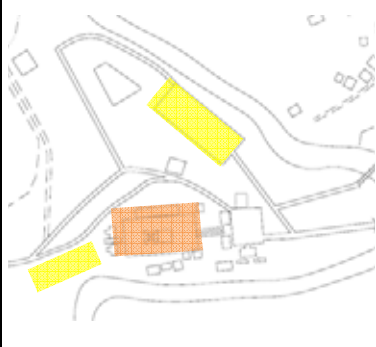

ภาพที่ 3.1.2-4 แสดงรูปถ่ายกระทงใหญ่และกระทงน้อย ที่ใช้ในพิธีบูชาพระธาตุ
(ที่มา: นิทรรศการแสดงประวัติพระธาตุศรีสองรัก สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย)

จากวัฒนธรรมประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก และการใช้พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี “ฮีดลีสอง คองลีสี่¹” ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับงานบุญของชาวอีสานในรอบ 1 ปี ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยจำนวนประเพณีงานบุญทั้ง 12 เดือน ได้มีการใช้พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักประกอบกิจกรรมทางประเพณีต่างๆ จำนวน 7 เดือน ส่วน 5 เดือนที่เหลือจะเป็นประเพณีที่มีการประกอบกิจกรรมในพื้นที่อื่น เช่น วัดโพธิ์ชัย บ้านเจ้าพอกวน (หึ่งเจ้าเมืองวัง) และบ้านนางเทียม (หึ่งเจ้าเมืองกลาง) เป็นต้น สามารถสรุปการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมทางประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณพระธาตุศรีสองรักได้ดังตารางที่ 3.2.1-1 ซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์เป็นข้อมูลในการออกแบบและวางผังพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับการประกอบกิจกรรมทางประเพณี และมีพื้นที่เพียงพอต่อการใช้งานได้ในลำดับต่อไป

¹ สาร สารทัศนานันท์, "ฮีดลีสอง-คองลีสี่ฉบับย่อ" (เลย: เมืองเลยการพิมพ์, 2534)

ตารางที่ 3.1.2-1 การใช้พื้นที่กับกิจกรรมในรอบปีอำเภอเด่นชัย จังหวัดเลย

ลำดับ	เดือน	วันสำคัญทางศาสนา	ประเพณีท้องถิ่น	แผนผังการทำกิจกรรมในพื้นที่
1	เดือน 3 กุมภาพันธ์	วันมาฆบูชา		
2	เดือน 5 เมษายน		บุญสงน้ำ,ล้างพระธาตุ วันสงกรานต์	
3	เดือน 6 พฤษภาคม	วันวิสาขบูชา	พิธีสมโภชพระธาตุดาน งานบุญหลวง	
4	เดือน 7 มิถุนายน		บุญข้าสະ พิธีเซ่นไหว้หรือ บวงสรวงหอยหลวง	
5	เดือน 8 กรกฎาคม	เข้าพรรษา		

ลำดับ	เดือน	วันสำคัญทางศาสนา	ประเพณีท้องถิ่น	แผนผังการทำกิจกรรมในพื้นที่
6	เดือน 11 ตุลาคม	ออกพรรษา		
7	มกราคม- ธันวาคม		พิธีบวงสรวงอื่นๆ	

ที่มา: จากการศึกษาของผู้ทำวิจัย

สัญลักษณ์

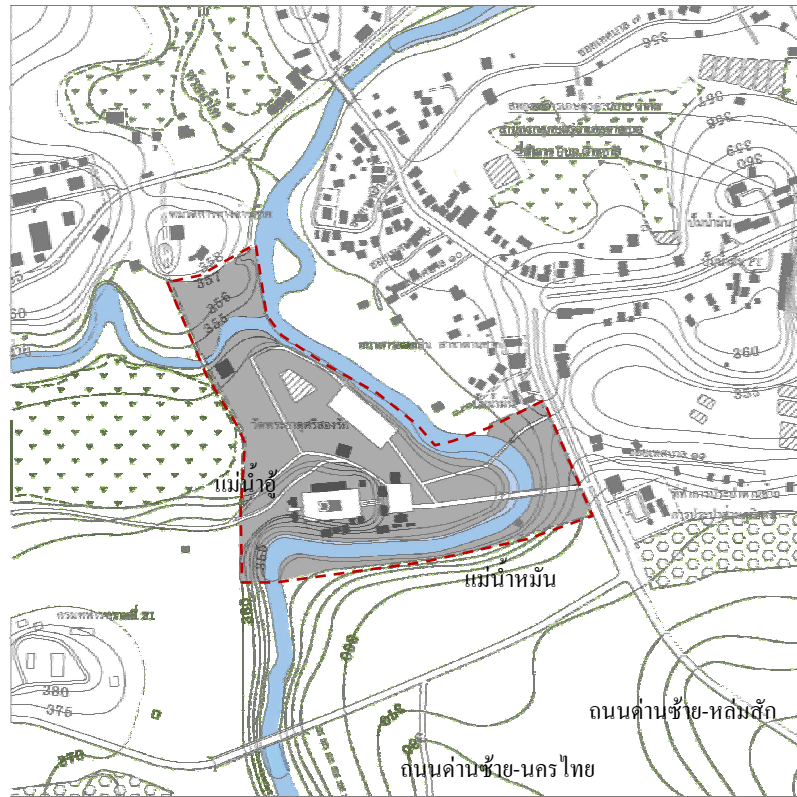
- พื้นที่จัดงาน, ประกอบพิธี
- พื้นที่พักผ่อน, พักผ่อน
- พื้นที่จอดรถ

3.2 ข้อมูลทางด้านกายภาพ

3.2.1 ที่ตั้งพื้นที่ศึกษา

พระธาตุศรีสองรัก อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอด่านซ้าย ประมาณ 1 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดเลยประมาณ 83 กิโลเมตร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหมัน ในเขตบ้านห้วยนาญ หมู่ที่ 14 ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ประมาณ 108 ไร่ 3 งาน 11 ตารางวา มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- ทิศเหนือ   ประมาณ 400 เมตร จรดแม่น้ำคู่
- ทิศใต้   ประมาณ 400 เมตร จรดถนนหลวงสายด่านซ้าย-นครไทย
- ทิศตะวันออก   ประมาณ 500 เมตร จรดถนนสายด่านซ้าย-หล่มสัก
- ทิศตะวันตก   ประมาณ 500 เมตร จรดทางสาธารณสุขประโยชน์

ภาพที่ 3.2.1-1 แสดงที่ตั้งพระธาตุศรีสองรัก

3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีลักษณะเป็นเนินเขาและที่ราบริมแม่น้ำหมัน มีแม่น้ำสายสำคัญ 2 สายไหลผ่าน คือ แม่น้ำอู่ไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ และแม่น้ำหมันไหลผ่านทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก โดยที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักนั้นมีลักษณะเป็นเนินเขาลาดชันขึ้นสู่ด้านทิศตะวันตก มีพื้นที่ราบอยู่โดยรอบเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักทั้ง 2 ด้าน คือ ทิศเหนือ และทิศตะวันออก โดยด้านทิศเหนือเป็นที่ราบขนาดใหญ่ปกคลุมด้วยต้นขนาดใหญ่ เช่น มะขาม, สัก, ช่อย และมะค่า เป็นต้น ก่อนลาดลงสู่แม่น้ำหมันและแม่น้ำอู่ด้านทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ราบ โลง ขนาดเล็ก ลาดลงสู่แม่น้ำหมัน เรื่อยไปจนถนนถนนสายด่านซ้าย-หล่มสัก ซึ่งเป็นทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก มีต้นไม้ขนาดใหญ่และขนาดเล็กขึ้นอยู่ไม่มากนัก ด้านทิศใต้เป็นพื้นที่ลาดชันลงสู่แม่น้ำหมัน ซึ่งมี ต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น

ภาพที่ 3.2.2-1 แสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักจากรูปถ่ายมุมสูง บริเวณพื้นที่ด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก (ซ้าย) และมุมมองจากเนินเขาที่ตั้งพระธาตุสูงที่ราบด้านทิศตะวันออก (ขวา) (ที่มา: ภาพถ่ายจากเทศบาลตำบลด่านซ้ายและการสำรวจพื้นที่)

3.2.3 ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของพระธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูน ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 11 เมตร สูงประมาณ 19.57 เมตร ล้อมรอบด้วยทางเดินรอบพระธาตุ ตั้งอยู่บนเนินเขาติดกับแม่น้ำหมัน ทางขึ้นด้านหน้ามีศาลานางเทียมและศาลาเจ้าพ่อกวนซึ่งเป็นที่พักของเจ้าพ่อกวนและนางเทียม ขนาบข้างบันไดนาคที่ทอดตัวขึ้นสู่เนินเขา โดยมีซุ้มประตูทรงดอกบัวตูมซึ่งเป็นทางเข้าที่ตั้งองค์พระธาตุศรีสองรัก ด้านหลังมีซุ้มประตูทรงดอกบัวตูมเป็นทางเข้าเช่นกัน เชื่อมกับถนนหลังองค์พระธาตุ บริเวณด้านทิศเหนือขององค์พระธาตุเป็นที่ตั้งของศาลาธรรม ซึ่งเป็นที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อของท้องถิ่นทางด้านทิศใต้ติดกับทางเดินรอบพระธาตุเป็นที่ตั้งของศาลารายซึ่งเป็นที่พักของผู้ดูแลพระธาตุศรีสองรัก

พื้นที่รอบเนินเขาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านทิศใต้, ทิศตะวันตก และทิศเหนือ ที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น ซึ่งส่วนมากเป็นพรรณไม้พื้นถิ่นที่เติบโตตามธรรมชาติป่าเต็งรัง และพบได้ตามสภาพธรรมชาติของอำเภอด่านซ้าย พื้นที่ราบด้านทิศตะวันออกเป็นลานสำหรับจัดกิจกรรมที่ทางวัฒนธรรมประเพณีหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก หรือกิจกรรมทางราชการอื่นๆ ของอำเภอด่านซ้าย เชื่อมต่อกับทางเดินเสานางเรียงเป็นแนวแกนตรงสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก

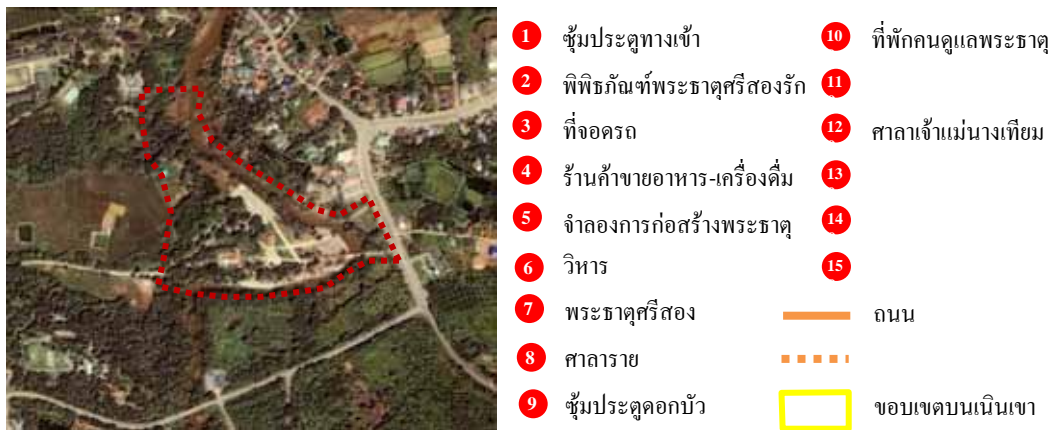
ภาพที่ 3.2.3-1 แสดงรูปถ่ายมุมสูงแสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก (ซ้าย) และทางขึ้นด้านหน้าสู่พระธาตุศรีสองรัก (ขวา) (ที่มา: เทศบาลด่านซ้าย)

ภาพที่ 3.2.3-2 แสดงรูปถ่ายลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณลานหน้าเสานางเรียง (ซ้าย) และแม่น้ำหมันด้านทิศตะวันออกของพระธาตุศรีสองรัก (ขวา) (ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่)

ภาพที่ 3.2.3-3 แสดงรูปถ่ายบริเวณด้านทิศเหนือของพระธาตุศรีสองรักที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น (ซ้าย) และพื้นที่ลานสำหรับจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี (ซ้าย) (ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่)

ภาพที่ 3.2.3-4 แสดงองค์ประกอบทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก (ที่มา: จากการสำรวจ)

3.2.4 พืชพรรณในพื้นที่ศึกษา

พื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติที่ค่อนข้างมีความสมบูรณ์ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขึ้นอยู่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ในด้านทิศใต้, ทิศตะวันตก และทิศเหนือ เช่น ช่อย, จำปา, สะพุง, มะขาม, ตะเคียน, เต็ง, ราง, ไม้แดง, ไม้, ประดู่ป่า และมะค่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบพืชพรรณที่มีการนำมาปลูกใหม่เพื่อประดับตกแต่งบริเวณพื้นที่ลานทำเข้าด้านหน้า บันไดทางขึ้น และบริเวณรอบพระธาตุศรีสองรัก ได้แก่ ปาล์ม, หมาก, สนแผง, สารภี

วาสนา และลั่นมังกกร เป็นต้น นอกจากนี้จากการสำรวจพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักยังพบการปลูกต้นสักไม้เศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดเลย โดยมีการปลูกในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน และพบมีการนำมาปลูกใหม่บริเวณโดยพระธาตุศรีสองรักอีกด้วย

รูปที่ 3.2.4-1 แสดงลักษณะพืชพรรณที่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก (ที่มา: เทศบาลตำบลด่านซ้าย)

รูปที่ 3.2.4-2 แสดงพืชพรรณที่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักในด้านทิศตะวันตก (ซ้าย) และด้านทิศเหนือ (ขวา) (ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่)

3.2.5 แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่

แหล่งน้ำธรรมชาติส่วนใหญ่ในพื้นที่จะเป็นแม่น้ำสายเล็กๆ และสายสั้น ในสมัยก่อนใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ แม่น้ำหมันที่มีต้นกำเนิดจากภูมไหลผ่านพื้นที่พระธาตุศรีสองรักด้านทิศใต้และทิศตะวันออก และแม่น้ำคูไหลผ่านพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักทางด้านทิศเหนือก่อนจะไหลรวมกับแม่น้ำหมันเป็นสายน้ำเดียวกันและไหลรวมกับแม่น้ำเหือง ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐ

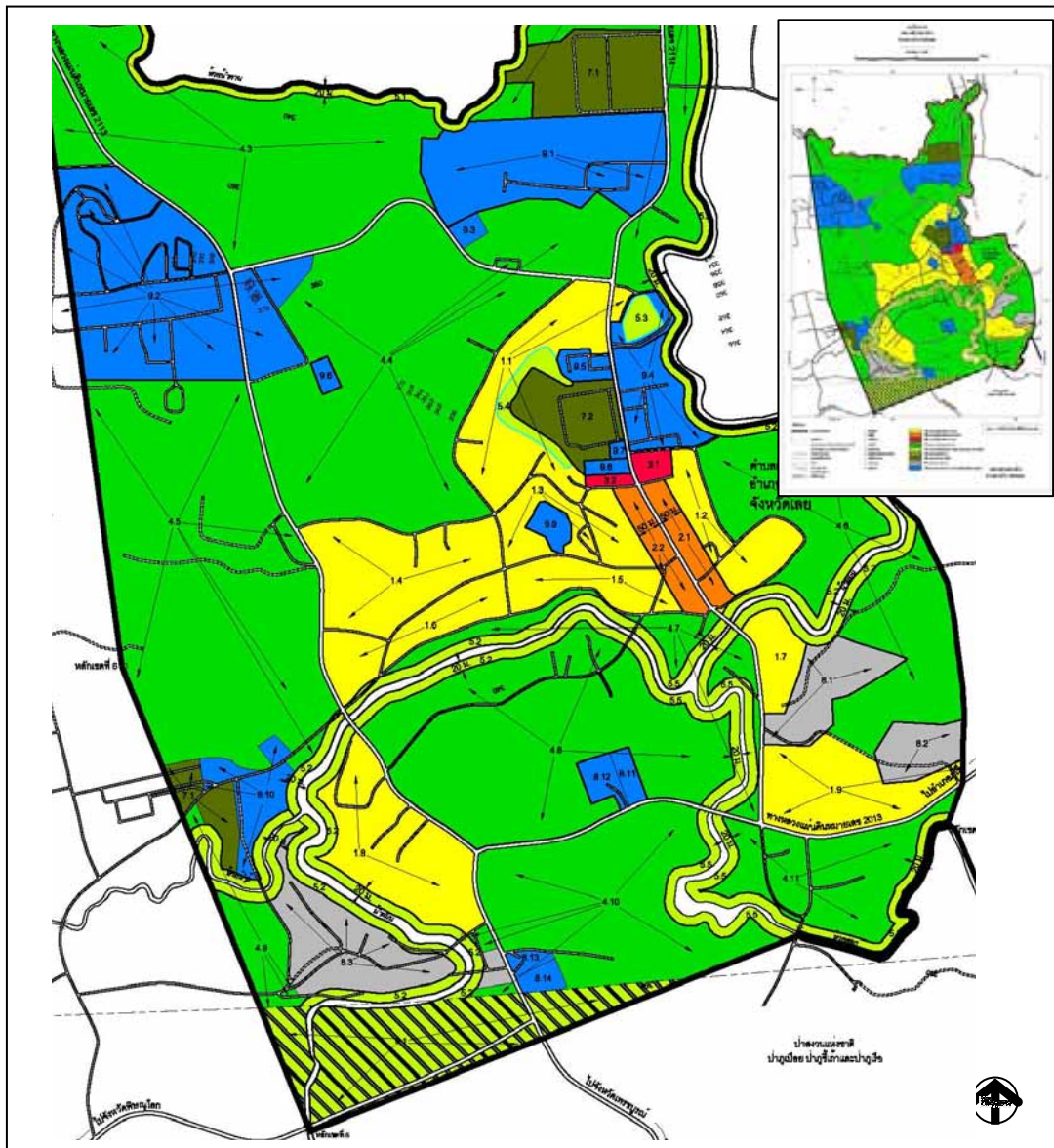
ประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) โดยแม่น้ำทั้งสองสายนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่อำเภอด่านซ้ายตั้งแต่นในอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ใช้เดินทางติดต่อระหว่างพื้นที่ต่างๆ แต่ปัจจุบันจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกที่มีความสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้ปัจจุบันไม่มีการเดินทางน้ำ

รูปที่ 3.2.5-1 แสดงแม่น้ำหมันซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติสำคัญ ที่ไหลผ่านพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักด้านทิศเหนือ (ซ้าย) และด้านทิศใต้ (ขวา) (ที่มา: จากการสำรวจ)

3.3 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ขอบเขตกรรมสิทธิ์ที่ดินของพระธาตุศรีสองรัก มีพื้นที่ประมาณ 108 ไร่ ที่ดินอยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลด่านซ้ายกรรมสิทธิ์ที่ดินออกเป็นหนังสือสำหรับที่หลวง (นสล.) ทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานเฉพาะลานที่อยู่รอบพระธาตุบนเนิน ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ 1 งาน 7 ตารางวา เนื่องจากที่ดินของพระธาตุศรีสองรัก ไม่มีหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินประเภทโฉนด แต่เป็นที่ดินประเภทที่มีหนังสือสำหรับที่หลวง (นสล.) เท่านั้น ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ตามผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเทศบาลตำบลด่านซ้าย มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา ภายในพื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ส่วนโบราณสถาน พื้นที่โล่งและลานกิจกรรม พื้นที่ป่าธรรมชาติ และพื้นที่ส่วนค้าขาย ในส่วนพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม, ที่อยู่อาศัย, สถาบันราชการ และสถาบันการศึกษาตามลำดับ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมจะอยู่บริเวณด้านทิศตะวันตก การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจะอยู่บริเวณด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ และสถาบันการศึกษาจะอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก ดังรูปที่ 3.3-1

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัด

สัญลักษณ์

- ที่ดินประเภทอยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- ที่ดินประเภทอยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
- ที่ดินประเภทอยู่อาศัยหนาแน่นมาก
- ที่ดินประเภทสถานที่ราชการ
- ที่ดินประเภทสถานบันศาสนา
- ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา
- ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม
- ที่โล่งเพื่อนันทนาการและอนุรักษ์
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้
- ขอบเขตพระธาตุศรีสองรัก

ที่มา: ปรับปรุงจากเทศบาลตำบลด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวจัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิตด 5374110225

ภาพที่ 3.3-1 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพระธาตุศรีสองรักและพื้นที่โดยรอบ (ที่มา : เทศบาลตำบลด่านซ้าย)

3.4 ข้อมูลทางด้านสังคม

ลักษณะสังคมส่วนใหญ่ของประชาชนอำเภอด่านซ้ายส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอด่านซ้ายยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น หอเจ้าประจำเมืองและหิ้งเจ้าเมือง คือ สถานที่พำนักของพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หรือเป็นพระภูมิเจ้าที่หรือหลักเมืองของเมืองด่านซ้ายนั่นเอง และพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และจังหวัดใกล้เคียง จากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอด่านซ้าย ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมจำนวนมากเพื่อให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข ทำเกษตรกรรมได้ผลดี มีน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอุดมสมบูรณ์ หรือผู้ใดประกอบกิจการงานใดก็ได้ผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งมีตัวอย่างพิธีกรรม ได้แก่

1. **พิธีเซ่นไหว้หรือบวงสรวงเจ้าเมืองวัง** เป็นพิธีที่ต้องปฏิบัติ ณ บ้านเจ้าพ่อกวาน ซึ่งจะทำในวันข้างขึ้นเดือน 4 ของทุกปี เว้นวันพระและวันพุธ โดยพิธีมี 2 วัน คือ วันแรกเรียกว่าวันตั้งไหเหล้า วันที่สองเรียกว่าวันเลียบไหเหล้า

2. **พิธีเซ่นไหว้หรือบวงสรวงที่บ้านเจ้าเมืองกลาง** เป็นพิธีที่ทำ ณ บ้านนางเทียม กำหนดจัดทำในเดือน 5 หรือเดือน 6 แล้วแต่วันตรุษสงกรานต์จะตรงกับเดือนไหน โดยพิธีมี 2 วัน

3. **พิธีเซ่นไหว้หรือบวงสรวงที่หอหลวง** จะจัดทำขึ้นในเดือน 7 ข้างขึ้นวันใดวันหนึ่ง โดยที่ตั้งของหอหลวงจะอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของพระธาตุศรีสองรัก มีรั้วรอบขอบชิด และล้อมรอบด้วยป่าไผ่

4. **พิธีเซ่นไหว้บวงสรวงที่หอน้อย** การเซ่นไหว้บวงสรวงที่หอน้อยจะทำถัดจากการบวงสรวงที่หอหลวง

5. **พิธีขนบานและการแก้บน** เป็นการขนบานด้วยเหตุผลของทำงาน การเดินทาง หรือการค้าขาย เพื่อให้ลุล่วงและประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานในสิ่งตัวเองได้ทำ โดยผู้ขอขนบานอาจจะเลือกขนบานที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองแห่งใดแห่งหนึ่งใน 5 แห่ง คือ เจ้าเมืองวัง, เจ้าเมืองกลาง, หอหลวง, หอน้อย และพระธาตุศรีสองรัก หรือจะทำการขนบานทั้งหมด 5 แห่งก็สามารถทำได้

ภาพที่ 3.4-1 แสดงการประกอบพิธีกรรม ณ บ้านเจ้าฟอกวน เช่น พิธีบวงสรวงเจ้าเมืองวัง และ พิธีบายศรี เป็นต้น (ที่มา: <http://www.linkloei.com>)

ภาพที่ 3.4-2 แสดงการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงหอยหลวงและหอยน้อย ซึ่งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของพระธาตุศรีสองรัก (ที่มา: <http://www.sueissaraloei.com/>)

3.5 สรุปข้อมูลข้อมูลพื้นฐานและสภาพพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก

จากการศึกษาข้อมูลและการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย พบว่าพระธาตุศรีสองรักเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ระดับประเทศ คือ เป็นสถานที่แสดงถึงความรัก สามัคคี ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณี ของคนในท้องถิ่น เป็นสถานที่ที่ใช้

ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลยที่มีลักษณะทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่นค่อนข้างมาก เช่น การทำการเกษตร การตั้งถิ่นฐาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่เคารพสักการะของประชาชนจังหวัดเลย จังหวัดใกล้เคียงและประชาชนในประเทศลาวอีกด้วย

ในด้านของสภาพภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก มีความโดดเด่นของภูมิประเทศที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรัก คือ ตั้งอยู่เป็นเนินเขา สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล แวดล้อมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นฉากด้านข้างและด้านหลัง สภาพทางกายภาพมีความร่มรื่นจากต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นพรรณไม้พื้นถิ่นขึ้นปกคลุมอยู่โดยรอบพระธาตุ ซึ่งบางชนิดจากการสำรวจและสอบถามมีอายุมากกว่า 100 ปี เช่น มะขาม ข่อย มะค่า สัก สะพุง และจำปา เป็นต้น โดยลักษณะทางกายภาพและลักษณะภูมิประเทศเหล่านี้ยังคงเป็นสภาพทางกายภาพดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ ส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ศึกษาบริเวณพระธาตุศรีสองรัก ทำให้ทราบถึงศักยภาพ และ ปัญหาของพื้นที่ เพื่อนำมาสรุปและวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านกายภาพ การอนุรักษ์ และปรับปรุงพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญขององค์พระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่จังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง และมีความหมายที่สื่อถึงความสามัคคี ความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความกลมกลืนกันระหว่าง ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติในพื้นที่ต่อไป

4.1 ศักยภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

4.1.1 ศักยภาพด้านคุณค่าเชิงมรดกของที่ตั้งผังบริเวณ

จากลักษณะภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักมีลักษณะเป็นเนินเขาลาดลงสู่พื้นที่ราบทางด้านหน้าของที่ตั้งองค์พระธาตุศรีสองรักทิศตะวันออก และมีแม่น้ำหมันไหลผ่านพื้นที่ด้านหน้า ซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านภูมิประเทศที่มีความสวยงามที่มีทั้งเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งขององค์พระธาตุ พื้นที่ราบ และแม่น้ำ สร้างความโดดเด่นและมุมมองที่สวยงามสู่องค์พระธาตุ ประกอบกับในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักมีความสมบูรณ์ของพืชพรรณและต้นไม้ใหญ่ที่เป็นต้นไม้ดั้งเดิมที่เป็นพรรณไม้พื้นถิ่นขึ้นอยู่หลายชนิด โดยเฉพาะด้านทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ เช่น สัก จำปา สะพุง มะขาม ตะเคียน เต็ง รัง ไม้แดง ไม้ช่อย และมะค่า เป็นต้น จากการสำรวจและสอบถามประชาชนในพื้นที่บางต้นมีอายุมากกว่า 100 ปี ทำให้พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักมีสภาพความเป็นธรรมชาติอยู่มาก

จากศักยภาพด้านภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก สามารถปรับปรุงพื้นที่ให้มีความสวยงามของภูมิทัศน์ เปิดมุมมองสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก ส่งเสริมคุณค่า ความสำคัญ และความสง่างามของสถาปัตยกรรมรูปแบบล้านช้าง รองรับกิจกรรมงานประเพณีทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรักได้อย่างเหมาะสม ในส่วนของพื้นที่ริมแม่น้ำหมันบริเวณประตูทางเข้าด้านหน้านั้นสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่พักผ่อนริมน้ำและสวนสาธารณะสำหรับใช้พักผ่อนของคนในชุมชนอำเภอด่านซ้าย หรือประชาชนที่เข้ามา

สักการบูชาพระธาตุศรีสองรักสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหรือพักคอยภายหลังจากการสักการบูชา ซึ่งเป็นการเพิ่มกิจกรรมให้แก่ประชาชนที่มาท่องเที่ยวและสักการบูชาพระธาตุศรีสองรัก มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นและอยู่ในพื้นที่น่านน้ำ โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่ไม่วุ่นวายที่เน้นการพักผ่อนเป็นหลัก

ภาพที่ 4.1-1 แสดงศักยภาพด้านภูมิประเทศพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

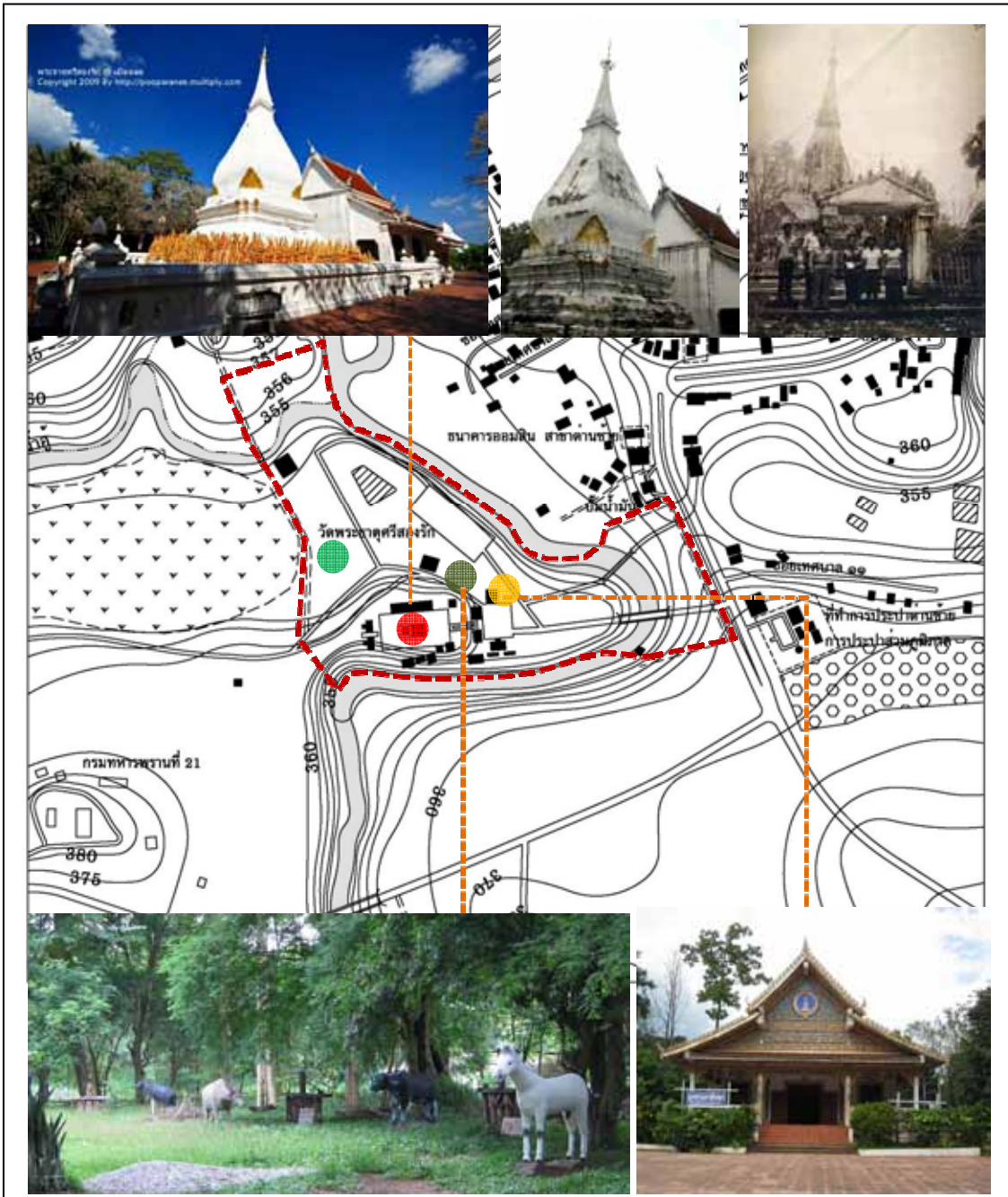
ภาพที่ 4.1-2 แสดงศักยภาพด้านปारธรรมชาติในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

4.1.2 ศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จำนวนมากซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอของจังหวัดเลย พระธาตุศรีสองรักเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับประเทศไทย) วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของคนในท้องถิ่นจังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงประชาชนชาวลาวที่ให้ความเลื่อมใสศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก และได้เข้ามาสักการบูชาอยู่เสมอ

จากการศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย และข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวหรือสักการบูชาพระธาตุศรีสองรักส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ ในส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาแยกได้เป็นจะเป็นประชาชนชาวลาวที่เข้ามาสักการบูชาพระธาตุศรีสองรัก และนักท่องเที่ยวประเทศตะวันตกที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเลย ซึ่งช่วงอายุของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวจะอยู่ในช่วงอายุ 36-45 ปี มากที่สุด และช่วงเวลาที่มียกนักท่องเที่ยวเข้ามามากที่สุด คือ เดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่จังหวัดเลยจำนวนมาก และเป็นช่วงที่มีประเพณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัดเลย ที่มีการจัดเป็นประจำทุกปี เช่น งานประเพณีผีตาโขน และงานประเพณีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก เป็นต้น ซึ่งงานประเพณีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก จะมีการจัดขึ้นบริเวณลานด้านหน้าทางขึ้น และพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งงานประเพณีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก จะมีการทำพิธีอีกหลายพิธี เช่น พิธีบูชาพระธาตุ, พิธีสงฆ์พระธาตุ, พิธีสูขวัญธาตุ, พิธีเวียนเทียน, พิธีบวงชานาคและจุดบั้งไฟ และพิธีคาราวะธาตุ ซึ่งมีประชาชนทั้งชาวไทย ประชาชนชาวลาว และนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศเข้าร่วมจำนวนมาก

จากศักยภาพด้านด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี ของคนในท้องถิ่นจังหวัดเลย, จังหวัดใกล้เคียง, ประชาชนชาวลาว และนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ได้กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และที่ตั้งที่มีความสวยงาม ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในระดับภูมิภาคได้ในอนาคต

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 4.1-3 แสดงพื้นที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

สัญลักษณ์

- - - - - ขอบเขตที่ดินพระธาตุศรีสองรัก
- พระธาตุศรีสองรัก
- พิพิธภัณฑสถานพระธาตุศรีสองรัก
- หอหลวง
- ลานแสดงประวัติการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

4.2 ปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

4.2.1 ปัญหาด้านกายภาพ

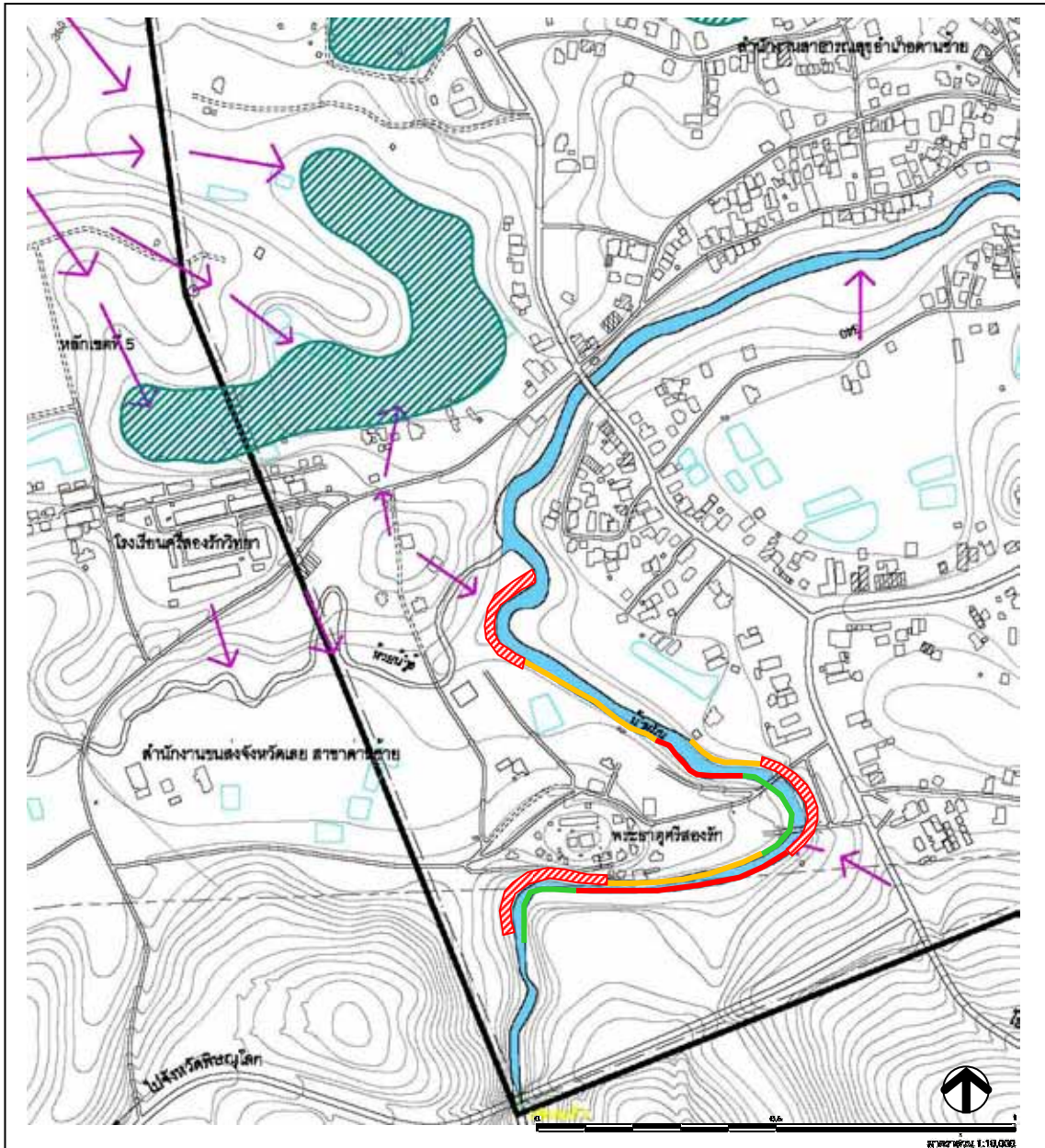
สภาพภูมิประเทศบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีลักษณะเป็นเนินเขาและที่ราบริมแม่น้ำ มีแม่น้ำสายสำคัญ 2 สายไหลผ่าน คือ แม่น้ำอู้อี้ที่ไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ และแม่น้ำห่มันไหลผ่านทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก โดยพื้นที่ด้านทิศใต้ที่มีลักษณะเป็นเนินเขา และทิศตะวันออกที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบติดกับแม่น้ำห่มัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเรื่องการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งในฤดูฝน เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำห่มันที่มีความคดเคี้ยวและกระแสการไหลของน้ำที่มีความเร็วและแรงในฤดูฝน ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านกายภาพที่สำคัญได้แก่

1.ปัญหาด้านนิเวศวิทยา

1) **ปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำห่มัน** จากข้อมูลการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ 4 ช่วงระยะเวลา ได้แก่ ปี 2495, 2519, 2540 และ 2545 พบว่าการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของแม่น้ำห่มันอย่างชัดเจน โดยทิศทางการไหลของแม่น้ำห่มันที่เกิดจากการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งเข้าใกล้กับเนินเขาด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักเพิ่มมากขึ้น ที่อาจส่งผลกระทบให้เกิดการพังทลายของตลิ่งแม่น้ำห่มันต่อเนื่องถึงเนินเขาที่เป็นที่ตั้งขององค์พระธาตุศรีสองรักได้ในอนาคต

จากปัญหาการกัดเซาะตลิ่งของแม่น้ำห่มันในฤดูฝน ได้ส่งผลให้สภาพภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักเปลี่ยนแปลงไป และองค์ประกอบทางด้านกายภาพดั้งเดิมที่มีคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักอาจสูญหายไป เช่น เส้นทางเดินดั้งเดิมของคนสมัยก่อน ที่เดินทางสู่พระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นทางเดินเท้าขนาดเล็กที่เลียบไปตามตลิ่งของแม่น้ำห่มันด้านทิศใต้ ต้นไม้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ที่ขึ้นอยู่ใกล้กับริมตลิ่งแม่น้ำห่มันอาจโค่นล้มจากปัญหาการกัดเซาะตลิ่ง และพื้นที่ราบด้านหน้าพระธาตุศรีสองรักอาจเหลือพื้นที่น้อยลงหรือมีรูปของที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากการกัดเซาะตลิ่งและการเกิดแผ่นดินงอกจากทิศทางการไหลของแม่น้ำห่มัน ส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรักได้หากไม่มีการป้องกัน ดังภาพที่ 4.2-1

2) **ปัญหาเป็นพื้นที่มีแนวโน้มเสี่ยงภัยน้ำท่วม** จากการศึกษาข้อมูลแผนพัฒนาเทศบาลตำบลด่านซ้าย ปี 2554-2556 พบว่าพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักอาจได้รับผลกระทบจากน้ำเอ่อล้นของแม่น้ำห่มันในช่วงฤดูฝน ที่มีปริมาณน้ำค่อนข้างมาก แต่เกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น ประกอบกับตลิ่งแม่น้ำห่มันมีความสูงเพียง 3 เมตร ซึ่งทางเทศบาลได้กำหนดเขตพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมในอนาคตบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำพระธาตุศรีสองรัก ดังภาพที่ 4.2-2

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

เครื่องหมาย — แนวเขตที่ดินชุมชน — เขตเทศบาล — แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ แนวเขตอุทยานแห่งชาติ แนวเขตสวนรุกขาน แนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า — ทางหลวง ถนน ชลขย — ถนนลูกรัง พื้นถนนคอนกรีต — สะพาน — แม่น้ำ คลอง หนอง — ซากถล่มน้ำ หนองน้ำ — เส้นชั้นความสูง	● ที่ว่าการอำเภอ ● สถานีตำรวจ → แสดงทิศทางน้ำไหลในเขื่อน — เส้นที่รับน้ำทางธรรมชาติ — พื้นที่กีดเซาะตลิ่งน้อย — พื้นที่ที่ไม่มีการกีดเซาะตลิ่ง — พื้นที่ที่มีแม่น้ำดินงอก

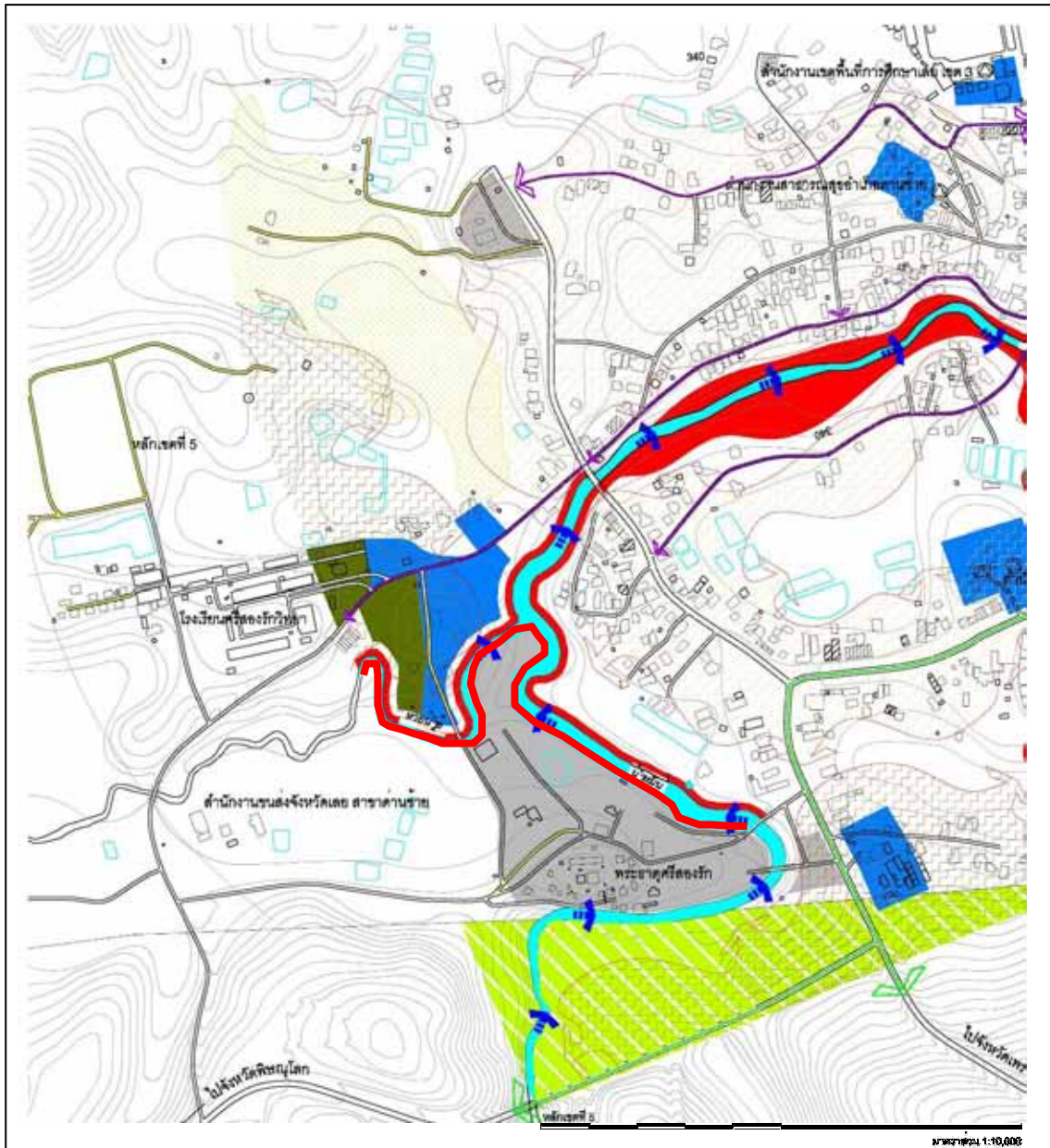
ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์

เลขประจำตัวนิสิต 5374110225

ภาพที่ 4.2.1-1 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาการกัดเซาะตลิ่งของแม่น้ำหมัน

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

<ul style="list-style-type: none"> ● ที่ทำการบ้าน ○ ศาลาที่พัก → ถนนสายหลัก → ถนนสายรอง → ถนนสายอื่น 	<ul style="list-style-type: none"> ■ พื้นผิวอาคาร (อาคารพาณิชย์และอาคารราชการ) ■ พื้นผิวอาคารระดับต่ำ ■ เขตน้ำท่วม (บริเวณที่เป็นดินทรายหรือดินเลน) ■ พื้นผิวอาคารสูง ■ พื้นผิวการเกษตร ■ พื้นผิวป่าสูง ■ พื้นผิวป่าไม้ ■ พื้นผิวถนน ■ ฝายน้ำล้น
---	---

ที่มา: ข้อมูลจากเทศบาลตำบลด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐริดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

ภาพที่ 4.2.1-2 แสดงพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม

2. ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

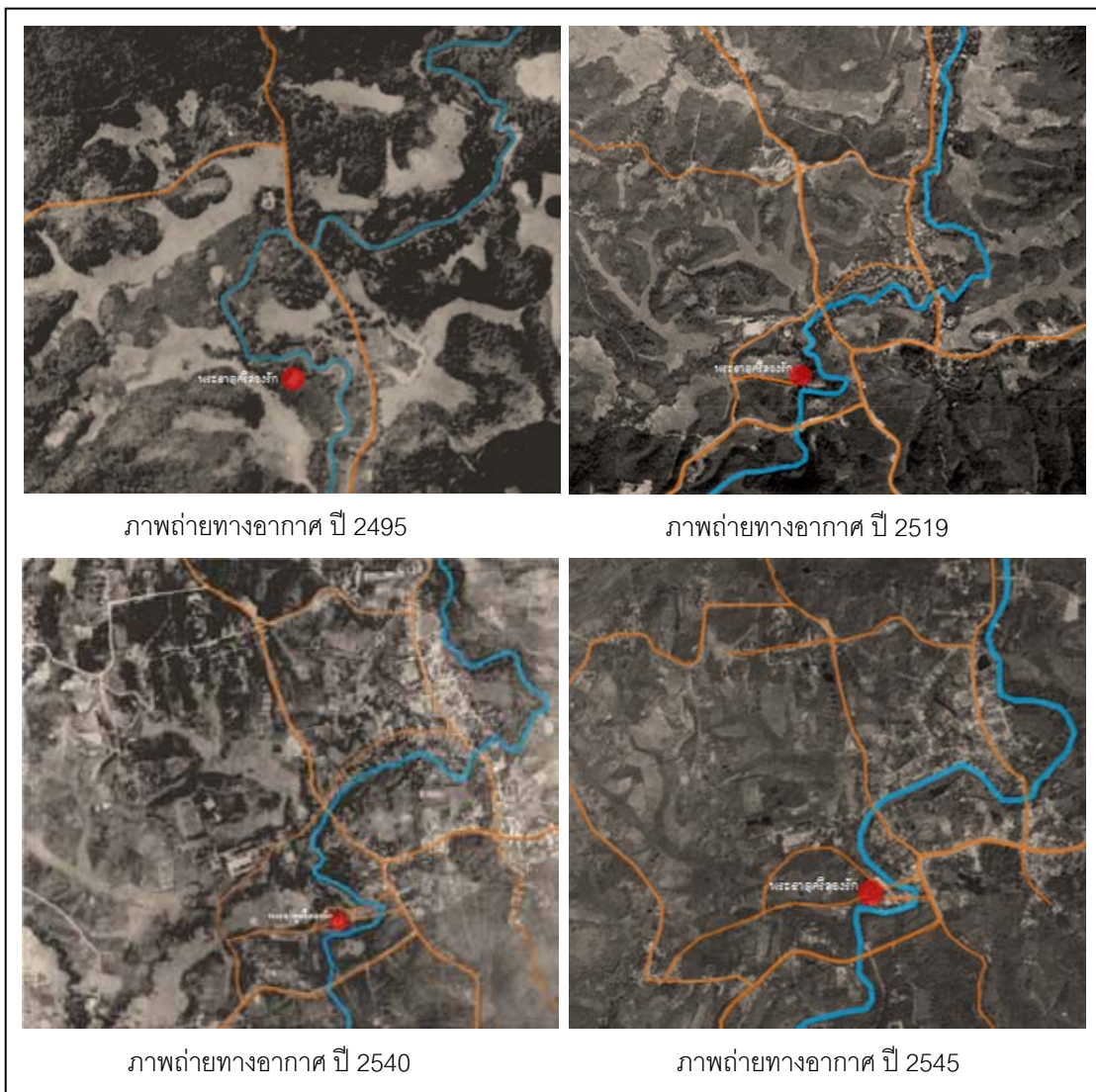
ที่ดินของพระธาตุศรีสองรักตามหนังสือสำหรับที่หลวง (นสล.) มีพื้นที่ประมาณ 108 ไร่ อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลด่านซ้าย แต่เดิมการใช้ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรักยังคงเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ ที่มีสภาพป่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์สมบูรณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรักมีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก โดยเห็นได้จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศเพื่อเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก จำนวน 4 ช่วงระยะเวลา ได้แก่ ปี 2495, 2519, 2540 และ 2545 ซึ่งมีรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2495 พบว่าการใช้ที่ดินโดยรอบพระธาตุศรีสองรักยังคงเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติที่มีสภาพป่าที่สมบูรณ์เกือบทั้งหมด มีการทำเกษตรกรรมบ้างในที่ราบเชิงเขา แต่ยังไม่มากนัก และมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุศรีสองรักริมฝั่งของลำน้ำหมันเนื่องจากความต้องการใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค และการคมนาคมทางบกที่ไม่สะดวกมากนัก ในปี 2519 เริ่มมีการขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น เช่น นาข้าว ไร่ข้าวโพด บริเวณพื้นที่ราบเชิงเขาและขยายสู่ชายป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้านทิศเหนือและตะวันตกของพระธาตุศรีสองรัก อันเนื่องมาจากการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานชุมชนจากริมลำน้ำหมันขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมมากขึ้น จากการขยายโครงการการคมนาคมทางบกที่สะดวกขึ้นในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย

ในปี พ.ศ. 2540 จากการขยายโครงข่ายการคมนาคมทางบกที่มีความสะดวกในการเดินทางจึงทำให้เกิดการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานชุมชนเพิ่มมากขึ้นทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุศรีสองรักไปตามถนนสายหลัก สายรอง และสายย่อยในพื้นที่ ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของชุมชน เพื่อทำการเกษตรและนำมาเป็นอาหาร ขายภายในชุมชนหรือส่งไปยังพื้นที่อื่นๆ ส่งผลให้พื้นที่ป่าที่สมบูรณ์มีพื้นที่ลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากป่าเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ค่อนข้างมาก

และในปี พ.ศ. 2545 จากการขยายโครงข่ายการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ทำให้การตั้งถิ่นฐานชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมขยายตัวเข้าใกล้กับพื้นที่พระธาตุศรีสองรักมากขึ้น และมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต อันเนื่องมาจากบทบาทที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอด่านซ้ายและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของความศักดิ์สิทธิ์ระดับจังหวัดของจังหวัดเลย

จากปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้กล่าวมาข้างต้นอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักจากการขยายตัวของชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรมรुक้าพื้นที่โบราณสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และสภาพธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักที่ปัจจุบันยังคงเหลือพื้นที่ป่าค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมา จึงควรมีการกำแผนการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก เพื่อกำหนดเขตที่ควรอนุรักษ์ และพื้นที่ที่ควรปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับการใช้พื้นที่ เกิดความสวยงาม ส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญแก่พระธาตุศรีสองรักมากยิ่งขึ้น

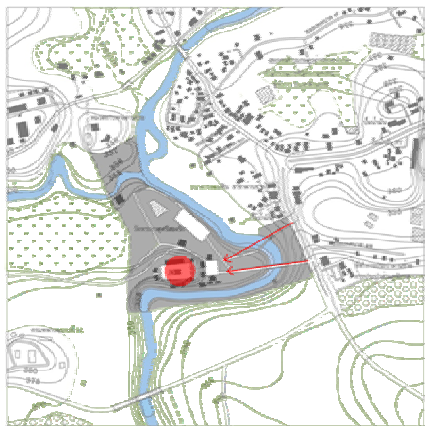

ภาพที่ 4.2.1-3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก (ที่มา : กรมแผนที่ทหาร)

3. ปัญหาด้านการวางผังบริเวณ

1) **การเข้าถึง (Access)** จากการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก พบว่า ซึ่งปัจจุบันการเข้าถึงพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ 3 เส้นทาง ซึ่งมีปัญหาด้านการเข้าถึงพื้นที่ที่ไม่ชัดเจน ดังนี้

- **ทางเข้าด้านทิศตะวันออก** เป็นทางเข้าหลักด้านหน้าของพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก มีทางเข้า 2 ทาง คือ ทางเข้าเดิม และทางเข้าใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีปัญหาขาดความชัดเจนของการเข้าถึง ได้แก่ ขาดการปรับปรุงพื้นที่ให้มีจุดสังเกตด้วยการใช้องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น ต้นไม้ นำสายตาเข้าสู่พื้นที่ ขาดการแยกเส้นทางสัญจรด้วยรถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน และทางเดินเท้าที่ชัดเจน ทำให้เกิดความสับสนของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

ภาพที่ 4.2.1-4 แสดงทางเข้าด้านทิศตะวันออก

- **ทางเข้าด้านเหนือ** เป็นทางเข้ารอง ที่การเข้าถึงพื้นที่พระธาตุศรีสองรักจะผ่านพื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม และป่าธรรมชาติ ก่อนเข้าสู่พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักทางด้านข้าง การเข้าถึงจากด้านนี้เป็นเส้นทางสายย่อย ส่วนใหญ่จะใช้เฉพาะประชาชนในพื้นที่เท่านั้น นักท่องเที่ยวจะเข้ามายังพื้นที่พระธาตุศรีสองรักจากด้านนี้ค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับทางเข้าด้านหน้า ซึ่งปัจจุบันมีปัญหาขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เป็นจุดสังเกต หรือป้ายสัญลักษณ์ว่าเป็นเส้นทางเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก

ภาพที่ 4.2.1-5 แสดงทางเข้าด้านทิศเหนือ

- **ทางเข้าด้านทิศตะวันตก** เป็นทางเข้ารอง ที่การเข้าถึงพื้นที่ พระธาตุศรีสองรักจะผ่านพื้นที่เกษตรกรรม และป่าธรรมชาติ ก่อนเข้าสู่พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักด้านหลัง ซึ่งเป็นทางเข้าเดิมในสมัยก่อน ทางเข้าด้านนี้ส่วนใหญ่จะใช้เฉพาะประชาชนในพื้นที่ รองลงมาจะเป็นนักท่องเที่ยวแต่ยังมีปริมาณค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับทางเข้าด้านหน้า ซึ่งปัจจุบันมีปัญหาขาดการปรับปรุงสภาพทางกายภาพให้มีความสวยงาม ขาดการปรับปรุงพื้นที่ให้มีจุดสังเกตด้วยการใช้ธงคัประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น การปลูกต้นไม้ต้นไม้ หรือจัดวางประติมากรรม เป็นแนวนำสายตาสู่พระธาตุศรีสองรัก เป็นต้น เพื่อให้เกิดความไม่สับสนและง่ายต่อการเข้าถึงพื้นที่ และขาดการปรับปรุงพื้นที่จุดรถบริเวณทางเข้าด้านหลังเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังพื้นที่โดยใช้เส้นทางด้านหลัง ที่สามารถเดินสู่พระธาตุศรีสองรักได้ในระยะทางที่ไม่ไกลมากนัก

ภาพที่ 4.2.1-6 แสดงทางเข้าด้านทิศตะวันตก

2) **พื้นที่เปิดโล่ง (Open Space)** จากการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักพบว่า มีปัญหาด้านพื้นที่โล่งที่กระจายทั่วบริเวณ ไม่มีความเชื่อมต่อเพื่อรองรับกิจกรรม และส่งเสริมมุมมองแก่โบราณสถาน ซึ่งจะต้องขยายลานกิจกรรมเพื่อรองรับงานประเพณี และปลูกต้นไม้เพิ่มเพื่อให้มีความร่มรื่นและมีการใช้พื้นที่มากขึ้น โดยแบ่งเป็นพื้นที่ส่วนต่างๆ ดังนี้

- **พื้นที่ทางเข้าด้านหน้า** จากการสำรวจพื้นที่พบว่า มีปัญหาขาดพื้นที่โล่ง เพื่อเปิดมุมมองสู่พระธาตุศรีสองรัก เนื่องจากปัจจุบันมีการปลูกต้นไม้ รั้ว และซุ้มประตูทางเข้าบดบังมุมมองจากภายนอกสู่พระธาตุศรีสองรัก

ภาพที่ 4.2.1-7 แสดงปัญหาทางเข้าด้านหน้า

- **พื้นที่ริมน้ำ** พื้นที่ริมน้ำด้านทิศเหนือมีปัญหาขาดพื้นที่เปิดโล่งริมน้ำ คือ ปัจจุบันมีการตัดถนนขีตริมตลิ่งแม่น้ำหมันมากเกินไป รวมถึงพื้นที่ร้านค้า มีการก่อสร้างร้านค้า ขีตริมตลิ่งแม่น้ำหมัน โดยไม่มีการถอยระยะร่น ทำให้เกิดการบดบังมุมมองสู่แม่น้ำหมัน และไม่เชื่อมต่อกันของพื้นที่กิจกรรม ส่งผลให้ไม่สามารถนำพื้นที่มาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว หรือพื้นที่พักผ่อนนันทนาการริมน้ำได้

ภาพที่ 4.2.1-8 แสดงปัญหาพื้นที่ริมน้ำที่ยังไม่ได้พัฒนา

ภาพที่ 4.2.1-9 แสดงปัญหาพื้นที่เปิดโล่งที่ร้านค้าไม่มีระยะถอยร่นจากริมน้ำหมัน

- **พื้นที่ลานกิจกรรม** จากการสำรวจพื้นที่พบว่าปัจจุบันลานกิจกรรมที่ใช้อยู่ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และยังขาดการปรับปรุงให้เกิดความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่เปิดโล่งต่างๆ เช่น ในด้านของมุมมอง ทางสัญจร เป็นต้น

ภาพที่ 4.2.1-10 แสดงปัญหาขาดการปรับปรุงลานกิจกรรม

- **พื้นที่ทางเข้าด้านหลัง** ยังขาดการปรับปรุงพื้นที่ว่างเพื่อเปิดมุมมองสู่พระธาตุศรีสองรัก เช่น การปรับปรุงทางเดิน และลานกิจกรรม ที่เชื่อมเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักใช้เป็นลานกิจกรรมสำหรับงานประเพณี และส่วนพักคอยแก่ผู้ที่มาเที่ยวชม

ภาพที่ 4.2.1-11 แสดงปัญหาทางเข้าด้านหลัง

4. ปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม

1) ปัญหาด้านเอกลักษณ์และขาดการรับรู้ในพื้นที่

จากการสำรวจพบว่าพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักขาดการรับรู้ในพื้นที่ (Sense of Place) ความเป็นโบราณสถานที่สำคัญ เนื่องจากมีรูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่โดยรอบพระธาตุมีความหลากหลาย และไม่สามารถจำแนกได้ว่าอยู่ในยุคสมัยใด ทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้มาเที่ยวชม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบซุ้มประตูทางเข้า วิหาร ศาลา รั้ว พิพิธภัณฑสถาน นางเรียง ต่างก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันไป และไม่สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุศรีสองรักที่เป็นศิลปะล้านช้าง รวมทั้งการเข้าถึงที่ยังขาดการลำดับไปยังสถานที่สำคัญเพื่อซึมซับบรรยากาศของพื้นที่โบราณสถาน

ภาพที่ 4.2.1-12 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก

2) มุมมองและทัศนียภาพ

จากการสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักพบว่าในพื้นที่มีปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพที่ส่งผลต่อความสวยงาม และส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพที่สำรวจพบ ได้แก่ ปัญหามุมมองสู่พระธาตุศรีสองรักจากบริเวณประตูทางเข้าด้านหน้าถูกบดบังจากซุ้มประตูทางเข้าเดิมอันเนื่องมาจากการก่อสร้างและปรับปรุงถนนที่มีการยกระดับพื้นถนนให้สูงขึ้น ทำให้ความสูงของซุ้มประตูต่ำลงเมื่อเทียบกับพื้นถนน ส่งผลให้ประชาชน นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สัญจรไปมาบริเวณถนน

ด้านหน้าถูกบดบังมุมมองจากตัวซุ้มประตูทำให้ไม่สามารถมองเห็นพระธาตุศรีสองรักจากด้านหน้าได้ ซึ่งจุดนี้เป็นมุมมองเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักจากภายนอกที่ดีและสวยงามที่สุด เป็นแนวแกนที่ตรงเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก และสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่โดยรวมไม่ได้รับการดูแลและปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดีและสวยงาม พื้นที่บางส่วนถูกทิ้งร้างขาดการดูแลกลายเป็นทัศนียภาพที่ไม่น่ามอง เช่น พื้นที่บริเวณหลังพระธาตุ, พื้นที่ที่เตรียมจัดแสดงถึงเรื่องราวการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก, ถนนทางเข้าเดิมซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมต่อกันระหว่างทางเข้ากับแนวแกนทางเดินเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก และป้ายและผ้าใบของร้านค้าที่ไม่เป็นระเบียบและกลมกลืนกันทั้งรูปแบบ สี และของวัสดุ เป็นต้น

ภาพที่ 4.2.1-13 แสดงปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพด้านหน้าทางเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก

3) การสื่อความหมาย

จากการสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักพบว่าในพื้นที่มีปัญหาด้านขาดการสื่อความหมายที่ชัดเจนแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนจากพื้นที่ต่างๆ ไม่สามารถรับรู้ถึงองค์ประกอบในด้านกายภาพ ที่จะบ่งบอกถึงตำแหน่งที่ตั้ง หรือทิศทางที่นำไปสู่พระธาตุศรีสองรักว่าจะต้องไปในทิศทางใด เช่น การเดินทางจากตัวจังหวัดเลยมายังพระธาตุศรีสองรักยังไม่มีการใช้องค์ประกอบทางด้านกายภาพ เช่น การใช้ต้นไม้ ประติมากรรม หรือองค์ประกอบทางด้านกายภาพอื่นๆ เข้ามาช่วยในการสื่อความหมายที่ชัดเจนที่นำไปสู่พระธาตุศรีสองรัก โดยปัจจุบันจากการสำรวจมีเพียงป้ายบอกทางของแขวงทางหลวงและของเทศบาลเท่านั้น ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยและบางป้ายอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม มีขนาดเล็กมองเห็นยาก หรือถูกบดบังจากต้นไม้หรือวัสดุอื่นๆ ซึ่งการใช้องค์ประกอบทางด้านกายภาพ เช่น การใช้ต้นไม้ และประติมากรรม นอกจากจะช่วยในเรื่องของการสร้างการรับรู้และสื่อความหมายที่ชัดเจนแล้ว ยังเป็นการสร้างความสวยงามและสร้างความสำคัญให้แก่พื้นที่และเส้นทางที่นำเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักได้อีกด้วย

ภาพที่ 4.2.1-14 แสดงปัญหาด้านขาดการสื่อความหมายป้ายสัญลักษณ์ที่ชัดเจน

4.2.2 ปัญหาด้านสังคม

นอกจากปัญหาด้านกายภาพแล้ว ยังมีปัญหาด้านสังคม คือ คณะสงฆ์วัดโพธิ์ชัยเสนอให้ตั้งพระธาตุศรีสองรักเป็นวัด และให้ตกอยู่ในความดูแลของวัดโพธิ์ชัย ซึ่งขัดแย้งกับเทศบาลตำบลด่านซ้ายและกลุ่มชาวบ้านที่ไม่ต้องการให้เป็นวัด แต่ให้คงเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการบูชา ดูแลรักษาพื้นที่โดยเจ้าพ่อกวน และเทศบาลตำบลด่านซ้าย เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาไม่เคยมีพระสงฆ์จำพรรษา หรืออยู่ประจำ และในปัจจุบันยังหาข้อสรุปไม่ได้ระหว่างให้เป็น”พระธาตุศรีสองรัก” หรือ”วัดพระธาตุศรีสองรัก”

ซึ่งหากขึ้นทะเบียนเป็นวัดพระธาตุศรีสองรัก จะเกิดกิจกรรมที่มีการใช้พื้นที่มากขึ้น ไม่ว่าจะงานประเพณี งานบุญประจำปี วันพระหรือการทำบุญอื่นๆที่ต้องรองรับคนจำนวนมากตลอดทั้งปี จะเกิดการรบกวนพื้นที่โบราณสถาน อาจทำให้คุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ลดลงไปได้

4.3 ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

จากการทำแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบถึงข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก เช่น ประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก, วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก, การใช้พื้นที่เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ, ปัญหาที่สำคัญในพื้นที่, ความต้องการการใช้พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็น, จำนวน ประเภท ช่วงอายุ ของนักท่องเที่ยว และชนิดของพืชพรรณที่สำคัญในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ สภาพปัญหา และความต้องการการใช้พื้นที่ของประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดของข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

4.3.1 สรุปข้อมูลจากแบบสอบถาม

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 100 ชุด ระหว่างวันที่ 12-14 ตุลาคม 2554 ข้อมูลทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามในจำนวน 100 คน แบ่งเป็นเพศชาย 65% และหญิง 35% มีรายละเอียด ดังนี้

- ประชาชนที่เข้ามาสักการะพระธาตุศรีสองรัก พบอายุระหว่าง 36-45 ปี มากที่สุด 35% ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในภาคอีสาน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- การเดินทางมายังพระธาตุศรีสองรักส่วนมากมาโดยรถยนต์ส่วนตัว รองลงมาคือรถจักรยานยนต์ และรถโดยสารประจำทาง
- เป้าหมายที่มาวัดพระธาตุศรีสองรัก คือ มาสักการบูชา ขอพรพระธาตุศรีสองรัก
- ชื่อเสียงจากความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มาเที่ยวชมวัดพระธาตุศรีสองรัก
- คนส่วนมากจะกลับมาสักการบูชาอีกเนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาและกลับมาเพื่อแก้บน
- ความต้องการให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการเพิ่มเติม ได้แก่
- ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทิศทาง, สถานที่สำคัญ และเอกสารแผ่นพับ
- ห้องน้ำ, ที่จอดรถรองรับที่เพียงพอในหน้าเทศกาล และจัดงานประเพณี
- พื้นที่พักผ่อน, พักคอย สำหรับผู้มาเที่ยวชม และสักการบูชาพระธาตุศรีสองรัก

4.3.2 สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สรุปการสัมภาษณ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด่านซ้าย และเจ้าพ่อกวนผู้นำทางความเชื่อ จิตวิญญาณ ของประชาชนชาวอำเภอด่านซ้าย

1. สัมภาษณ์นายสันติภาพ เชื้อบุญมี นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด่านซ้าย โดยแบ่งหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังนี้

- 1) เทศบาลตำบลด่านซ้ายมีแผนนโยบายและแนวคิดในการปรับปรุงดังนี้
  - ปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่สนามด้านหน้าให้มีความสวยงามด้วยการทำสวนหย่อม
  - ปรับปรุงพื้นที่บริเวณทางเข้าด้านหน้าเป็นพื้นที่พักผ่อนนั่งนันทนาการ
  - ตัดต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ด้านหน้าทางขึ้นพระธาตุศรีสองรัก เช่น ต้นปาล์ม เพื่อไม่ให้บดบังมุมมองสู่พระธาตุศรีสองรักจากด้านหน้า

- เพิ่มพื้นที่รองรับกิจกรรม ประเพณี และการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้ข้อมูลประวัติพระธาตุศรีสองรัก, ห้องน้ำ, พื้นที่จอดรถ และส่วนนั่งเล่นพักผ่อน

2) สภาพปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ (เช่น การกัดเซาะตลิ่ง, ระดับน้ำของ แม่น้ำห้วยน้ำจืด-สูงที่สุด, น้ำท่วม)

- เป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมถึงเนื่องจากอยู่ติดลำน้ำห้วยน้ำจืด และห้วยน้ำจืด
ระดับน้ำ สูงสุดปีพ.ศ.2545 สูงประมาณ 1.2 เมตร

- เนื่องจากระดับถนนที่สูงขึ้นกว่าระดับพื้นที่ทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก กิจกรรมการค้าขายและการจอดรถบริเวณด้านหน้า ทำให้มีการสร้างสะพานเพิ่มเพื่อเบี่ยงเข้าที่จอดรถ ลดมุมมองที่ตรงสู่ตัวพระธาตุ

3) การจัดการกิจกรรมการค้าขายในวัดพระธาตุศรีสองรัก

- เริ่มมีการจัดกลุ่มการค้าขายให้เป็นสัดส่วนในปีพ.ศ.2552 เพื่อให้ไม่ให้เกิดบังคับคุณภาพ มุมมองสู่พระธาตุศรีสองรัก และรบกวนการเที่ยวชมของนักท่องเที่ยว

- ร้านค้าภายในพระธาตุศรีสองรักประกอบไปด้วยร้านอาหาร, เครื่องดื่ม, ขายของที่ระลึก และกลุ่มขายฉลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งขายได้ในเฉพาะพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

2. สัมภาษณ์นายถาวร เชื้อบุญมี เจ้าพ่อกวณ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ความเชื่อของชาวอำเภอด่านซ้าย

1) แนวคิดและคำแนะนำในการปรับปรุงพระธาตุศรีสองรัก

- ปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักโดยรักษาสภาพแวดล้อมเดิมของพระธาตุศรีสองรักไว้มากที่สุด

- มีพื้นที่สำหรับปรับปรุงเป็นสถานที่แสดงถึงประวัติความเป็นมา และการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรักเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกลางแจ้งแก่นักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจ

- ดินไม้ใหญ่เดิมในพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ให้เก็บรักษาไว้ เช่น ต้นข่อย, จำปาลาว, สะพุง, มะขาม, ตะเคียน, เต็ง, รั้ง, ไม้แดง, ประดู่ป่า และมะค่า

- ปรับปรุงสภาพศาลารายให้มีสภาพที่ดีขึ้น สวยงาม นำใช้งาน

2) ความสำคัญ ตำนานและความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิทยุญาณของคนในชุมชนที่มีต่อพระธาตุศรีสองรักในแง่ใดบ้าง ดลบันดาลให้สัมฤทธิ์ผลอะไรบ้าง

- ส่วนมากมาบนขอให้งานสำเร็จลุล่วง การลงสมัครเล่น การเมือง, สอบเรียนต่อ, ขอเนือคู่ และขอลูกด้วย

- การบนเป็นดอกไม้ธูปเทียน ถวายปัจจัย ต้นผึ้ง ที่บนใหญ่ก็จะมี การฆ่าสัตว์เล็กจนถึงสัตว์ใหญ่เพื่อถวายแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไก่, หมู, วัว, ควาย (ด้วงเพ็อง) ใน บริเวณหอหลวง

3) การเลือกทำเลที่ตั้งพระธาตุในสมัยโบราณ

- เป็นจุดกึ่งกลางระหว่างพรมแดนไทย-ลาว (ในสมัยนั้น)
- เลือกจุดสูงสุดในพื้นที่เพื่อเป็นแสดงถึงความที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาของทั้งสองประเทศ

4) กิจกรรม เทศกาล งานประเพณี และการประกอบพิธีกรรมการใช้พื้นที่ บริเวณวัดพระ ธาตุศรีสองรัก

- มีการจัดกิจกรรมในพื้นที่พระธาตุศรีสองรักเกือบตลอดทั้งปี
- งานประจำปีสักการบูชาพระธาตุศรีสองรักที่จัดขึ้นทุก 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นงานที่มาร่วมกันทั้งสองประเทศ

5) ช่วงเวลาและความต้องการใช้พื้นที่ และความแตกต่างในการใช้พื้นที่ ระหว่างไทย-ลาว

- การใช้พื้นที่กิจกรรมใช้เฉพาะเวลาในงานเทศกาล หรือประเพณี ร่วมกันทั้งไทยและลาว ส่วนใหญ่ลาวจะมาในช่วงงานประเพณีสักการบูชาพระธาตุศรีสองรัก

4.4 สรุปศักยภาพและปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

จากศักยภาพและปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่าในด้านศักยภาพพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักมีศักยภาพที่สำคัญ 2 ด้าน ได้แก่

1. **ด้านที่ตั้ง** ที่มีความโดดเด่นและสวยงาม คือ พระธาตุศรีสองรักมีลักษณะตั้งอยู่บนเนินเขาล้อมรอบด้วยกลุ่มของต้นไม้ใหญ่ทั้งสามด้าน ซึ่งเป็นฉากหลังให้กับพระธาตุมีความสวยงามและโดดเด่นขึ้นมา พื้นที่เนินเขาลาดลงสู่พื้นที่ราบทางด้านหน้า และมีแม่น้ำหมันไหลผ่านพื้นที่ด้านหน้า (ทิศตะวันออก) และด้านข้าง (ทิศตะวันตก) ของพื้นที่ด้วย ซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านภูมิประเทศที่มีความสวยงามเป็นธรรมชาติ สามารถพัฒนาและปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามส่งเสริมคุณค่าให้แก่พระธาตุศรีสองรัก มีพื้นที่กิจกรรมที่เหมาะสมเพียงพอต่อการใช้งานของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

2. **ศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค** ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โบราณสถานมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมศิลปะล้านช้างที่เรียบง่ายและทรงคุณค่า เป็นที่เคารพสักการะของคนในพื้นที่จังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง และมีความหมายสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ติระหว่างไทยและลาว จากศักยภาพในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพระธาตุศรีสองรักนี้ สามารถพัฒนาพื้นที่ควบคู่กับการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาคได้ในอนาคต

ในด้านปัญหาของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก จากการสำรวจพื้นที่และวิเคราะห์ พบว่ามีปัญหาสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่

1. **ปัญหาด้านนิเวศวิทยา**ที่เกิดจากสภาพภูมิประเทศบริเวณพระธาตุศรีสองรัก มีลักษณะเป็นเนินเขาและที่ราบริมแม่น้ำหมัน ซึ่งได้รับผลกระทบเรื่องการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งในฤดูฝน ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านกายภาพที่สำคัญ ได้แก่

1.1 **ปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำหมัน**

1.2 **ปัญหาเป็นพื้นที่มีแนวโน้มเสี่ยงภัยน้ำท่วม**

2. **ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน** ที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรมรุกล้ำพื้นที่โบราณสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่ป่าธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ที่ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าอยู่ค่อนข้างน้อย

3. **ปัญหาด้านการวางผังบริเวณ**

3.1 **การเข้าถึง (Access)** จากการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก พบว่า ซึ่งปัจจุบันการเข้าถึงพื้นที่สามารถเข้าถึงได้ 3 เส้นทาง ซึ่งมีปัญหาด้านการเข้าถึงพื้นที่ที่ไม่ชัดเจน ได้แก่ **ทางเข้าด้านทิศตะวันออก ทางเข้าด้านเหนือ และทางเข้าด้านทิศตะวันตก**

3.2 **พื้นที่เปิดโล่ง (Open Space)** จากการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักพบว่า มีปัญหาด้านพื้นที่โล่ง โดยแบ่งเป็นพื้นที่ส่วนต่างๆ ได้แก่ **พื้นที่ทางเข้าด้านหน้า พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ร้านค้า พื้นที่ลานกิจกรรม และพื้นที่ทางเข้าด้านหลัง**

4. **ปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม** ที่เกิดจากการมีรูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่โดยรอบพระธาตุมีความหลากหลายไม่สามารถจำแนกได้ว่าอยู่ในยุคสมัยใด ทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้มาเที่ยวชม มุมมองที่สำคัญถูกบดบังจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ที่ไม่เหมาะสม และการที่ไม่สามารถรับรู้ถึงองค์ประกอบในด้าน

กายภาพ ที่จะบ่งบอกถึงตำแหน่งที่ตั้งหรือทิศทางที่นำไปสู่พระธาตุศรีสองรัก ส่งผลให้เกิดปัญหา ด้านภูมิสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่

4.1 ปัญหาขาดการรับรู้ในพื้นที่

4.2 ปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพ

4.3 ปัญหาด้านขาดการสื่อความหมายที่ชัดเจน

ซึ่งปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณ พระธาตุศรีสองรัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ลดคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ลง หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงพื้นที่ และการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอย่างถูกต้อง

บทที่ 5

แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

5.1 แนวคิดในการวางผังและแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

จากการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพปัญหา ในบทที่ 4 พบว่าพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักมีปัญหาด้านกายภาพที่สำคัญ 4 ด้าน คือ ปัญหาด้านนิเวศวิทยา ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาด้านการวางผังบริเวณ และปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) **ด้านนิเวศวิทยา** จากการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำหมัน ส่งผลให้ภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักเปลี่ยนแปลง จึง มีแนวคิดในการแก้ปัญหาและป้องกันการกัดเซาะด้วยวิธีธรรมชาติ คือ วิธีเทคนิคชีววิศวกรรมของดิน¹ (Soil Bio Engineering Techniques) โดยการนำหญ้าแฝกตอนมาใช้ในการป้องกันการกัดเซาะของตลิ่ง

2) **ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน** การขยายตัวของชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรมรุกล้ำพื้นที่โบราณ ส่งผลให้พื้นที่ป่าธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักลดลง จึงมีแนวคิดในการวางแผนด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อกำหนดเขตควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และป้องกันการขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีการกำหนดเป็น 3 เขต คือ เขตอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง เขตควบคุมการพัฒนา และเขตการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

3) **ด้านการวางผังบริเวณ** มีแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่โดยการแยกเส้นทางสัญจรด้วยรถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน และทางเดินเท้าที่ชัดเจน รวมทั้ง เชื่อมพื้นที่โล่งและลานกิจกรรม ให้มีความต่อเนื่อง และวางผังพื้นที่ส่วนต่างๆ ใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสอดคล้องกับการใช้งาน

4) **ด้านภูมิสถาปัตยกรรม** มีแนวคิดการสร้างเอกลักษณ์ในพื้นที่ โดยการร้อยถอนสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักออกทั้งหมด เพื่อเกิดความเป็นระเบียบและไม่บดบังทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก คงไว้เพียงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักเท่านั้น การปลูกต้นไม้เป็นแนวเพื่อเป็นการเน้นมุมมองสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก

¹ USDA Forest Service. [Soil Bio Engineering Techniques](#).

5.2 แนวคิดด้านการวางผังแม่บท

กรอบแนวคิดหลัก

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน หรือพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณสถาน พบว่าแนวคิดในการอนุรักษ์โบราณสถาน หรือพื้นที่ที่สำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้มี การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปจากเดิม คือ จากกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง² ซึ่งในอดีตจะให้ความสำคัญเฉพาะสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมหรือโบราณสถานที่สำคัญเพียงอย่างเดียว มาเป็นการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมที่ตั้งของโบราณสถานหรือพื้นที่ที่สำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ซึ่งแสดงถึงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีต โดยได้นำแนวคิดการอนุรักษ์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น มาเป็นกรอบแนวคิดในการวางผังแม่บทการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

จึงได้มีกรอบแนวคิดหลักในการ วางผังและ การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก โดยมีแนวคิด **การอนุรักษ์แบบอุทยานประวัติศาสตร์ ที่เน้นการพัฒนาเฉพาะส่วนที่จำเป็น ใช้พื้นที่เดิมที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ และคงส่วนที่เป็นป่าอนุรักษ์ไว้** เปิดมุมมองทางเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักให้เห็นได้ใน ระยะไกล โดยออกแบบให้พื้นที่ด้านหน้าให้โล่งด้วยเนินหญ้าสีเขียว ใช้อองค์ประกอบทางธรรมชาติแม่น้ำเข้ามาช่วยให้เกิดมุมมองที่สวยงาม การลำดับการมองเห็นจุดสำคัญด้วยการใช้ต้นไม้ سایตา เช่น ต้นตาล ที่เป็นต้นไม้ที่นิยมปลูกในพื้นที่โบราณสถานใน ศิลปะลาวหรือศิลปะล้านช้าง การกำหนดทางเข้าจากด้านหน้าใหม่ให้มีความเหมาะสม ด้วยดาร์ แยกเส้นทางเดินเท้าและเส้นทางรถยนต์ โดยกำหนดทางเข้าเดิมใช้สำหรับการเดินเท้าเข้าสู่พื้นที่พระธาตุศรีสองรักเท่านั้น และทางเข้าใหม่กำหนดให้ใช้สำหรับการสัญจรของรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และจักรยานเข้าสู่ที่จอดรถ ซึ่งเส้นทางเดินเท้าจะเป็นแนวแกนเข้าสู่พระธาตุศรีสองรักตามคติความเชื่อทางศาสนา มักจะมีแนวแกนทางด้านทิศตะวันออก ในช่วงทางเดินนั้นจะมีป้ายให้ข้อมูล และป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของโบราณสถาน

ในส่วนพื้นที่ป่าธรรมชาติซึ่งเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักได้มีแนวคิดในการกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ด้วยการปลูกต้นไม้ใหญ่เพิ่มเติมที่เป็นชนิดของต้นไม้พื้นถิ่นที่สำรวจพบในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในด้านอื่นๆอีกดังต่อไปนี้

²กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง. The Venice Charter 1964 กฎบัตรเวนิซเมืองเวนิซ. พฤษภาคม พ.ศ. 2507 (ค.ศ.1964).

5.2.1 แนวคิดด้านนิเวศวิทยา

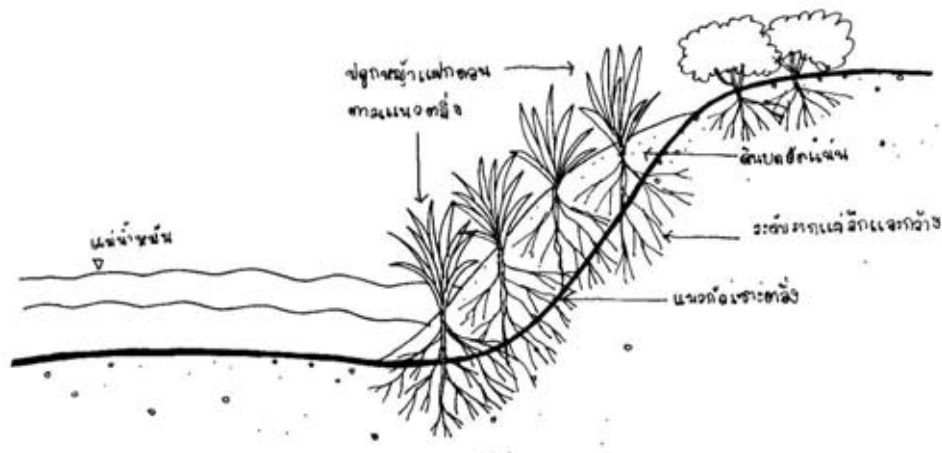
จากปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำหมัน ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระราชานุสาวรีย์ ในระยะหลายปีที่ผ่านมา จึงได้มีแนวคิดในการแก้ปัญหาและป้องกันการกัดเซาะ พังทลายของตลิ่ง ด้วยวิธีธรรมชาติ คือ วิธี เทคนิคชีววิศวกรรมของดิน (Soil Bio Engineering Techniques) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณทั้งในเอเชียและยุโรป และได้มีการพัฒนาเทคนิคเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเทคนิคชีววิศวกรรมของดิน เป็นวิธีการแก้ปัญหาและป้องกันการกัดเซาะ ตลิ่งที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่บริเวณพระราชานุสาวรีย์ เนื่องจากเป็นวิธีประยุกต์ที่รวมการใช้หลักการออกแบบทางวิศวกรรมกับแนวความคิด ทางชีวภาพและระบบนิเวศ ในการช่วยควบคุมและลดการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง ที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ประหยัดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างเนื่องจากใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลัก และต้องการการดูแลบำรุงรักษาน้อย เช่น หญ้าแฝกดอน, โสน, ไม้ เป็นต้น

เทคนิคชีววิศวกรรมของดิน มีวัตถุประสงค์ในการใช้งาน สรุปได้ดังนี้

- สามารถดักและเก็บกักตะกอนธรรมชาติ
- เพื่อให้เกิดการพยุยงดิน ยึดเหนี่ยวดิน โดยการสานของรากพืช
- เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและชีวิตสัตว์ป่า
- เพิ่มความสวยงามแก่หน้าดิน
- ลดอุณหภูมิผิวน้ำให้มีอุณหภูมิต่ำลงให้เหมาะกับการอาศัยของสัตว์น้ำ

จากการศึกษา เทคนิค ชีววิศวกรรมของดิน เพื่อป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง พบว่ามีอยู่หลายวิธี ภายหลังจากการศึกษาค้นคว้าและประเมิน สามารถเลือกวิธีที่เหมาะสมกับพื้นที่บริเวณพระราชานุสาวรีย์ จำนวน 2 วิธี ได้แก่

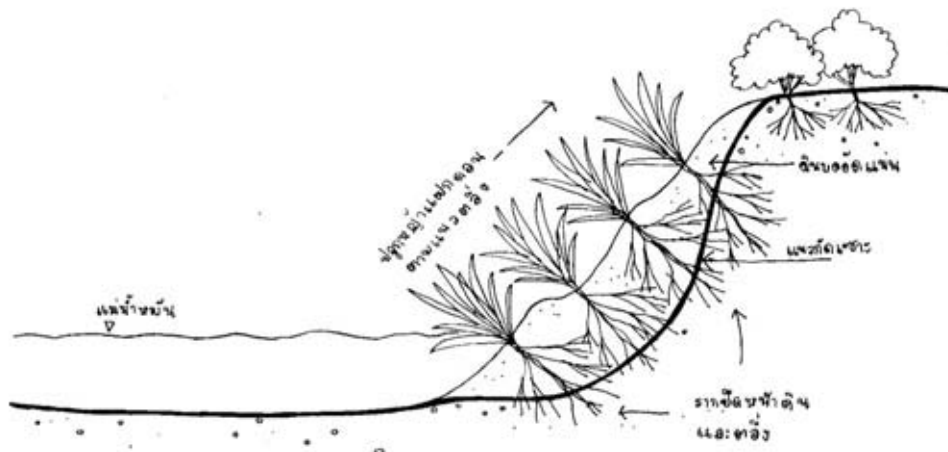
1. วิธี BRANCH PACKING เป็นวิธีการป้องกันการ กัดเซาะพังทลายของตลิ่ง ด้วยการใช้กิ่งไม้ที่มีชีวิตและสามารถขยายพันธุ์ได้ด้วยการปักชำ มาทำการตัดยอดและกิ่งในลักษณะลิ้ม แล้วปักลงในพื้นที่ริมตลิ่งที่มีการเติมดินและบดอัดแน่น เมื่อกิ่งไม้เติบโตรากของต้นไม้ก็จะสานกันยึดดินริมตลิ่งให้แน่น ใบและกิ่งก้านที่ปกคลุมดินจะช่วยป้องกันการชะล้างหน้าดินจากน้ำฝนในฤดูฝน

ภาพที่ 5.2.1-1 แสดงการป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง โดยวิธี BRANCH PACKING

ที่มา : ปรับปรุงจาก USDA Forest Service. Soil Bio Engineering Techniques.

2. **BRUSH LAYERING: FILL METHOD** เป็นวิธีการป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งด้วยการใช้กิ่งไม้ที่มีชีวิต และขยายพันธุ์ได้ด้วยการปักชำ วางซ้อนทับในดินเป็นชั้นๆ ในแนวราบ บริเวณตลิ่งที่มีการเติมดินและบดอัดแน่น เมื่อกิ่งไม้เติบโตรากของต้นไม้ก็จะสานกันยึดดินริมตลิ่งในแนวราบให้แน่น และกิ่งไม้ที่อยู่เหนือดินจะช่วยดักตะกอนที่พัดพามากับน้ำฝนให้สะสมอยู่บริเวณตลิ่งไม่ให้ไหลลงสู่แม่น้ำให้เกิดการตื้นเขิน

ภาพที่ 5.2.1-2 แสดงการป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง โดยวิธี BRUSH LAYERING:

FILL METHOD ที่มา : ปรับปรุงจาก USDA Forest Service. Soil Bio Engineering Techniques.

5.2.2 แนวคิดในการวางแผนการใช้ที่ดิน

จากปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินได้มีแนวคิดในการวางแผนด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก เพื่อกำหนดเขตควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และเพื่อป้องกันการขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม โดยกำหนดให้พื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ทั้งหมดเป็นเขตอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2013 (ช่วงด่านซ้าย - หล่มสัก) และย่านพาณิชยกรรมริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2113 (ช่วงด่านซ้าย-นาแห้ว) ที่มีแนวโน้มของการเพิ่มจำนวนอาคารและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มมากขึ้น โดยกำหนดให้มี การใช้ประโยชน์ ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมเท่านั้น ตามผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของเทศบาลตำบลด่านซ้ายในปัจจุบัน และจัดทำข้อกำหนด การควบคุม ความสูง กำหนดรูปแบบอาคาร สี สัดส่วน เพื่อให้เกิด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และไม่ทำลายภูมิทัศน์ที่มองเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก รวมทั้งบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก เช่น พื้นที่ริมแม่น้ำหมัน โดยกำหนดให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการนันทนาการและรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวและแนวกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่ง ที่ตั้งกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย สถาบันราชการ และสถาบันการศึกษา สามารถใช้ในการพักผ่อนนันทนาการ รมน้ำ และประกอบกิจกรรมทางประเพณี ที่เกี่ยวข้อง พระธาตุศรีสองรัก และประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่นได้

5.2.3 แนวคิดด้านการวางผังบริเวณ

มีแนวคิดการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักออกทั้งหมด แยกเส้นทางสัญจร เปิดมุมมองทางเข้า และจัดพื้นที่โล่งและลานกิจกรรม และวางผังพื้นที่สวนต่างๆ ใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสอดคล้องกับการใช้งาน มีรายละเอียดดังนี้

1. **แนวคิดด้านการเข้าถึง (Access)** มีแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ด้วยการใช้ องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น ต้นไม้ นำสายตาเข้าสู่พื้นที่ แยกเส้นทางสัญจร โดยรถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน และทางเดินทำให้ชัดเจน ทำให้เกิดความเข้าใจและสะดวกต่อประชาชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

2. **แนวคิดด้านพื้นที่เปิดโล่ง (Open Space)** มีแนวคิดในการขยายพื้นที่ลานกิจกรรมเดิม (ด้านหน้า) และเพิ่มลานกิจกรรมทางเข้าด้านหลัง เพื่อรองรับงานประเพณี พิธีกรรม ให้เหมาะสมกับจำนวนคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว และยังสามารถใช้เป็นพื้นที่พักผ่อน พักผ่อน ได้

โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มตามแนวทางเดิน เพื่อให้มีความร่มรื่น และยังเป็นทางส่งเสริมให้มีการใช้พื้นที่มากขึ้น เปิดมุมมองและทางเชื่อมกับพื้นที่เปิดโล่งริมน้ำและพื้นที่เปิดโล่งด้านหน้า

5.2.4 แนวคิดด้านภูมิสถาปัตยกรรม

แนวคิดด้านภูมิสถาปัตยกรรมนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ได้แก่

1. แนวคิดการสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ (Sense of Place)

ในการสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่เป็นการนำเอาองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่นในพื้นที่มาใช้ เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่โบราณสถาน โดยการฟื้นฟูบรรยากาศความเป็นโบราณสถานที่เหมาะสม ที่มีลักษณะตามรูปแบบล้านช้างที่มีรูปแบบของการปลูกต้นไม้จำปาลาวและต้นตาล โดยในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักบริเวณทางเดิมริมกำแพงแก้ว จะมีการปลูกต้นไม้จำปาลาว อยู่ค่อนข้างมาก ส่วนองค์ประกอบอื่นที่อยู่โดยรอบพระธาตุที่มีรูปแบบแตกต่างกัน นั้น มีแนวความคิดปรับปรุง โดยนำรูปแบบดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและศิลปะล้านช้างเป็นแนวทางในการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ ศาลาเจ้าพ่อกวน , ศาลานางเทียม, ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, ห้องน้ำ, เรือนพักชั่วคราว และร้านค้า เป็นต้น รวมทั้งการปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรักได้อย่างเหมาะสมกับการใช้งาน

2. แนวคิดด้านมุมมองและทัศนียภาพ เช่น พื้นที่ทางเข้าด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก ที่มีลักษณะของทางเดินที่เป็นแนวแกนจากประตูทางเข้าด้านหน้ามุ่งเข้าสู่ทางเดินพระธาตุศรีสองรัก โดยแนวความคิดปรับปรุงจะใช้พรรณไม้ที่พบการปลูกบริเวณพระธาตุในศิลปะลาวหรือศิลปะล้านช้าง เช่น ต้นตาล ที่มีลักษณะของลำต้นที่สูงและมีเรือนยอดแผ่กว้างด้านบน เหมาะกับการใช้ในพื้นที่ที่ต้องการเน้นในเรื่องของมุมมองและทัศนียภาพเป็นพิเศษ

3. แนวคิดด้านการสื่อความหมาย

จากการสำรวจพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก และพื้นที่โดยรอบ พบว่ายังขาดป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนจากพื้นที่อื่นๆ ได้รับรู้ถึงข้อมูลของโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง จึงมีแนวคิดในการสื่อความหมายด้วยการใช้ป้ายบอกเล่าเรื่องราวให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ โดยในชุดของป้ายสื่อความหมายประกอบด้วย **ป้ายสื่อความหมาย (Interpretation Sign) ป้ายบอกทาง (Directional Sign) และป้ายข้อห้าม หรือข้อควรระวังในการเข้าชมโบราณสถาน** ซึ่งตำแหน่งในการติดตั้งจะเน้นในจุดที่มีความสำคัญ ของพื้นที่

โบราณสถานและในจุดที่มีการรวมกลุ่มของนักท่องเที่ยวหรือประชาชนจากพื้นที่อื่นๆ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ ศาลาพักผ่อน เป็นต้น โดย อธิบาย ถึงประวัติความเป็นมา คุณค่า และความสำคัญของพระธาตุศรีสองรัก รวมทั้งสภาพพื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบ ทางภูมิทัศน์ดั้งเดิมของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจข้อมูลหรือเรื่องราว และตระหนัก ถึงคุณค่าและให้ความร่วมมือในการเข้ามาท่องเที่ยว และมาสักการะองค์พระธาตุศรีสองรัก

5.3 แนวคิดด้านการใช้พืชพรรณ

เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้พืชพรรณในการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก โดยมีแนวคิดในการเลือกใช้พืชพรรณ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ คือ 1) เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติดั้งเดิมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญ 2) เพื่อปรับปรุงทัศนียภาพและสภาพแวดล้อมบริเวณพระธาตุให้มีความสวยงาม ร่มรื่น และส่งเสริมคุณค่าของพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก โดยเน้นการใช้พืชพรรณท้องถิ่น (Native Plant)³ เป็นหลัก เนื่องจากมีคุณสมบัติเด่น คือ มีความทนทานต่อสภาพอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง ทนต่อโรคหนอนแมลงเต็บโตได้ดีในดินบริเวณพื้นที่อำเภอด่านซ้ายที่มีลักษณะเป็นดินร่วนเหนียวระบายน้ำค่อนข้างดีมีคุณสมบัติเป็นเป็นกรดอ่อนๆและที่สำคัญเป็นพืชที่ต้องการการดูแลและบำรุงรักษา น้อย โดยมีรายละเอียดของการการใช้พืชพรรณ ดังนี้

1. ฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติดั้งเดิมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก พบว่าในปัจจุบันพื้นที่ป่าธรรมชาติบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงค่อนข้างมาก เนื่องจาก การขยายตัวของชุมชนและการใช้พื้นที่ทำเกษตรกรรม ปัจจุบันคงเหลือพื้นที่ป่าที่มีความสมบูรณ์เพียง บางส่วนนั้น คือ อยู่ในด้านทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ ซึ่งเป็นพรรณไม้พื้นถิ่น เช่น สะพุง ต้นตาล มะขาม ตะเคียน เต็ง รัง ไม้แดง ไม้ประดู่ป่า และมะค่า เป็นต้น

โดยแนวคิดในการใช้พืชพรรณเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติในบริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักนั้นจะใช้พืชพรรณพื้นถิ่นที่เป็นชนิดเดียวกันที่สำรวจพบ ปลูกเพิ่มเติมในขอบพื้นที่ของพระธาตุศรีสองรัก เพื่อฟื้นฟู สภาพป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์และมีชนิดของพืชพรรณที่หลากหลาย และยังสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งศึกษาพรรณไม้ป่า และพรรณไม้พื้นถิ่น บริเวณพระธาตุศรีสองรักได้อีกด้วย

³ The United States National Arboretum. What is a native plant [ออนไลน์], 2002. แหล่งที่มา <http://www.usna.usda.gov/Gardens/faqs/nativefaq2.html>

ภาพที่ 5.2.4-1 ป่าธรรมชาติบริเวณพระธาตุศรีสองรักส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง

2. ปรับปรุงทัศนียภาพและสภาพแวดล้อมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก สำหรับแนวความคิดการใช้พืชพรรณเพื่อปรับปรุงทัศนียภาพและสภาพแวดล้อมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก สามารถแบ่งตามลักษณะการใช้งานในพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

- **การใช้พืชพรรณบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์** โดยการใช้พืชพรรณที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการบูชาพระธาตุ และนิยมปลูกมากบริเวณพระธาตุในแถบลุ่มแม่น้ำโขง คือ ต้นจำปาลาว ซึ่งในบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักก็ได้มีการปลูกต้นจำปาไว้ค่อนข้างมากเช่นกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นทำให้ทราบข้อมูลว่า ต้นจำปาลาวที่ปลูกในพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักนั้น เป็นต้นไม้ที่ปลูกขึ้นในสมัยของการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งมีอายุหลายร้อยปี

โดยการใช้พืชพรรณที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนในท้องถิ่น เช่น ต้นจำปาลาวนั้นจะมีการติดป้ายเพื่อสื่อความหมายให้ทราบว่า เป็นพืชพรรณชนิดใด มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับความเชื่อและประเพณีของคนในท้องถิ่นอย่างไร เพื่อเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ในด้านของความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อการกับการใช้พืชพรรณในงานภูมิทัศน์

- **การใช้พืชพรรณบริเวณถนน ทางเดิน ที่นำ เข้าสู่พื้นที่พระธาตุศรีสองรัก** โดยแบ่งเป็น ถนนด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก และถนนภายในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก โดยบริเวณถนนด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก มีแนวความคิดการใช้พืชพรรณพื้นถิ่นที่มีดอก ได้แก่ ต้นหมักม่อ ซึ่งมีดอกสีขาว ออกดอกช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม เพื่อให้สร้างความสวยงาม และการจดจำเส้นทางที่นำเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก ในส่วนของถนนภายในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก มีแนวการใช้พืชพื้นถิ่นเช่นเดียวกันกับถนนด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก โดยใช้ต้นไม้ที่มีทรงพุ่มหนา และเรือนยอดแผ่

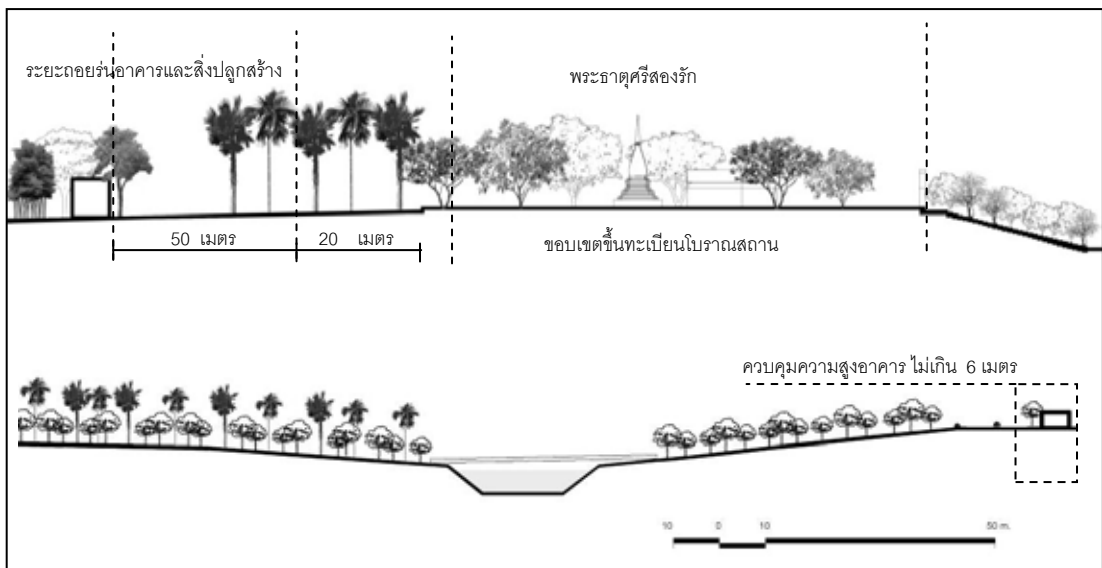
กว้างด้านบน ได้แก่ ประดู่ป่า และซีเหล็กป่า เพื่อสร้างความร่มรื่นให้แก่ถนน และทางเดิน ภายในพื้นที่พระธาตุศรีสองรัก

การเลือกใช้พืชพรรณเพื่อฟื้นฟูและ ปรับปรุงทัศนียภาพ ป่าธรรมชาติในบริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักนั้นควรใช้พืชพรรณพื้นถิ่นเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ในพื้นที่ ดัง ตารางที่ 6.4 เสนอแนะต้นไม้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในงานภูมิทัศน์

5.4 แนวคิดด้านการอนุรักษ์

5.4.1 แนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถาน

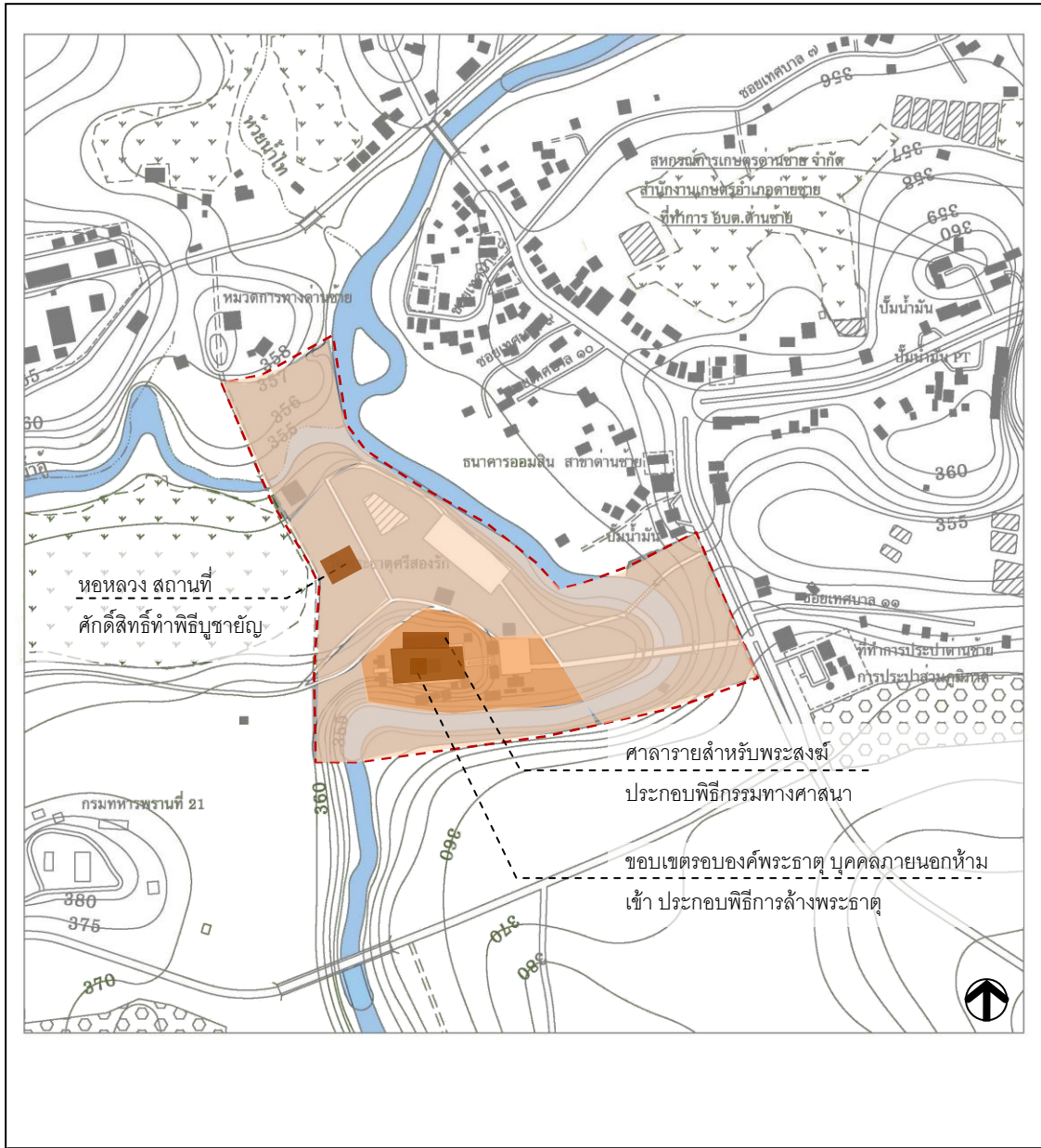
ในการอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถาน ได้มีแนวคิดใน การกำหนดพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง ประกอบด้วย องค์พระธาตุศรีสองรัก และวิหาร ด้านหน้าที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก เป็นพื้นที่อนุรักษ์โบราณสถานตามประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ.2478 ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ กำหนดระยะถอยร่นให้อาคารและสิ่งปลูกสร้างห่างจากโบราณสถาน ในระยะ 20 - 50 เมตร⁴ และควบคุมระดับความสูงของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ให้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น จะต้องมีรูปแบบสถาปัตยกรรมโครงหลังคา หรือส่วนอื่นๆเป็นแบบล้านช้างหรือแบบพื้นถิ่นของจังหวัดเลยเท่านั้น

ภาพที่ 5.4-1 แสดงรูปด้านระยะการถอยร่นของสิ่งปลูกสร้างบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

⁴ พ.ร.บ.ควบคุมโบราณสถาน 2504. กรมศิลปากร 2535.

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.4-2 ฝั่งแสดงการกำหนดพื้นที่ในการพัฒนา

สัญลักษณ์

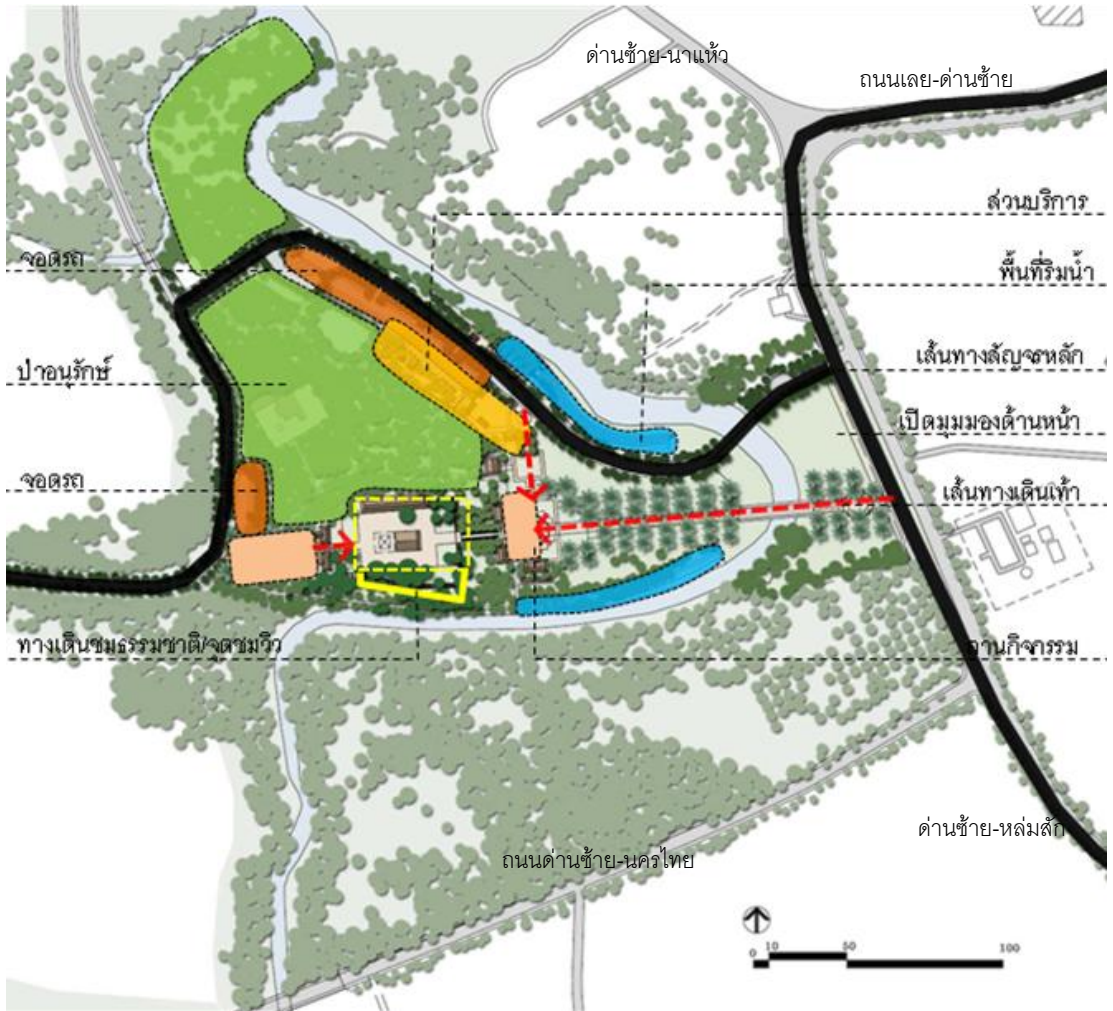
- - - - - ขอบเขตที่ดินพระธาตุศรีสองรัก
- พื้นที่พัฒนาภูมิทัศน์
- พื้นที่ที่พัฒนาภูมิทัศน์ได้บ้างแต่ต้องไม่ขัดกับโบราณสถาน
- พื้นที่อนุรักษ์โบราณสถาน และควบคุมไม่ให้ก่อสร้างเพิ่มเติม

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐริดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

ผังแนวคิดการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.4-3 ผังแนวคิดการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

สัญลักษณ์

- พื้นที่ป่าอนุรักษ์
- พื้นที่ริมน้ำ
- พื้นที่จุดตรวจ
- ส่วนบริการ
- ลานกิจกรรม
- เส้นทางสัญจรหลัก(ทางรถยนต์)
- เส้นทางเดินเท้า
- ทางเดินชมธรรมชาติ/จุดชมวิว

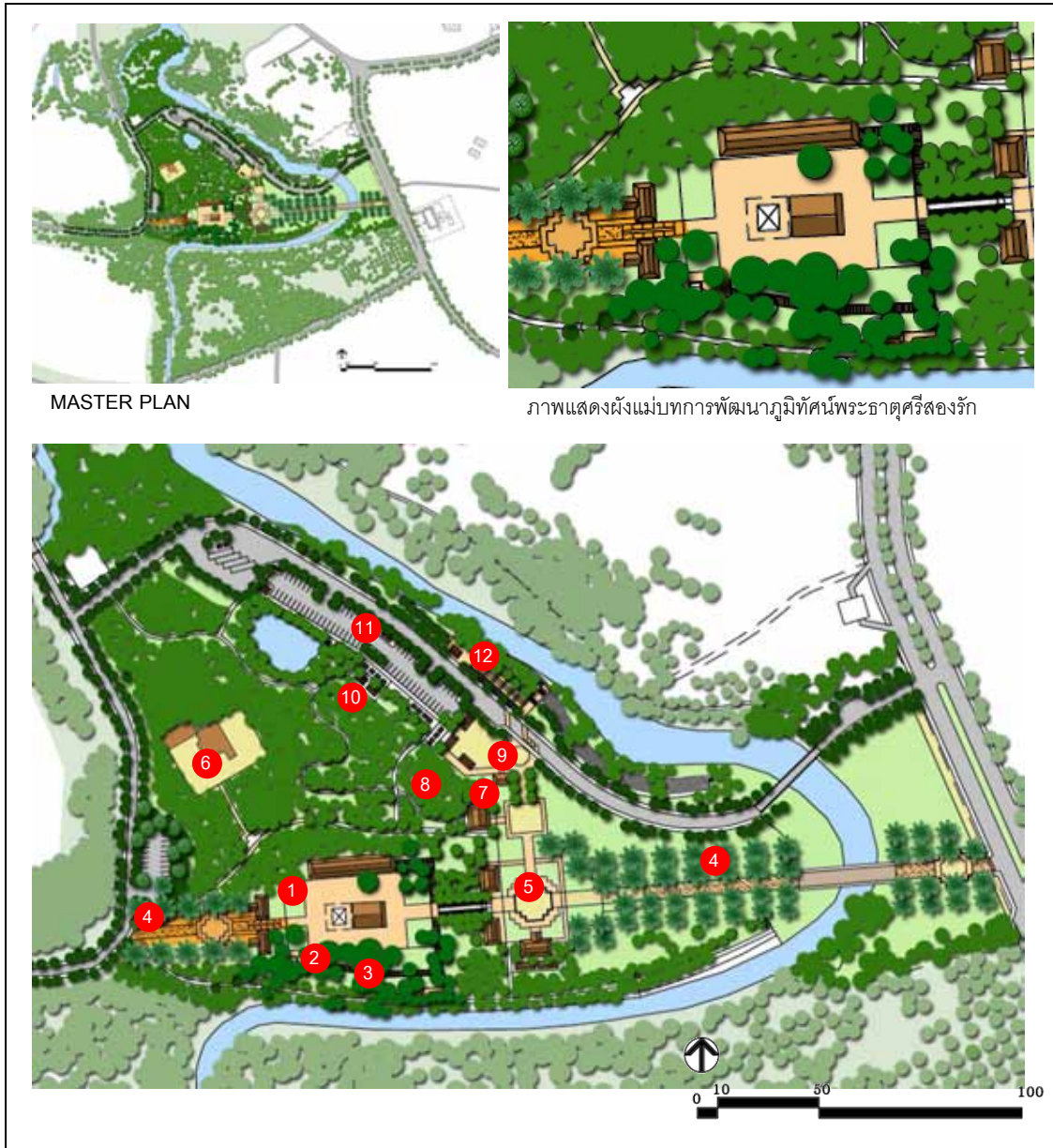

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

5.5 ผังแม่บทการพัฒนาพระธาตุศรีสองรัก

 <p>ภาพแสดงผังก่อนการปรับปรุงภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก</p>	
 <div style="float: right; border: 1px solid black; padding: 5px; margin-top: 10px;"> <p>1. เขตโบราณสถาน</p> <p>A พระธาตุศรีสองรัก</p> <p>B วิหาร</p> <p>C ศาลาราย</p> <p>2. พื้นที่แสดงประวัติศาสตร์</p> <p>D พิพิธภัณฑ์พระธาตุศรีสองรัก</p> <p>E ลานแสดงการสร้างพระธาตุ</p> <p>แนวทางเดินริมน้ำ/ทำน้ำประเพณี</p> </div>	
<p>การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย</p>	
<p>ภาพที่ 5.5-1 ผังแม่บทการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก</p>	 <p>ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
	<p>นางสาวณัฐริดา พุทธรักษ์</p> <p>เลขประจำตัวนิต 5374110225</p>

MASTER PLAN

ภาพแสดงผังแม่บทการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.5-2 แสดงรายละเอียดการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

1 พระธาตุศรีสองรัก	7 พิพิธภัณฑ
2 ทางเดินไม้ลดระดับ, จุดชมวิว	8 ลานแสดงกลางแจ้ง
3 เวิ่นพักชั่วคราว	9 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
4 ปลุกต้นตาลนำสายตา	10 ร้านค้า, ห้องน้ำ
5 ลานกิจกรรม, ประเพณี	11 จอดรถ
6 หอหลวง	12 พื้นที่ร่มน้ำ

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

5.6 แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก

การปรับปรุง ภูมิทัศน์ และการพัฒนา พื้นที่สีเขียวมีความสำคัญในการสร้าง บรรยากาศ ความเก่าแก่ของโบราณสถาน พืชพรรณจะแสดง เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น จำปาลาว ต้นไทร และ ต้นสะทอน เป็นต้น ทำให้พื้นที่บริเวณ พระธาตุศรีสองรักมีความน่าสนใจ โดยการปลูกต้นไม้ นำสายตาทางเข้า หรือสถานที่สำคัญ

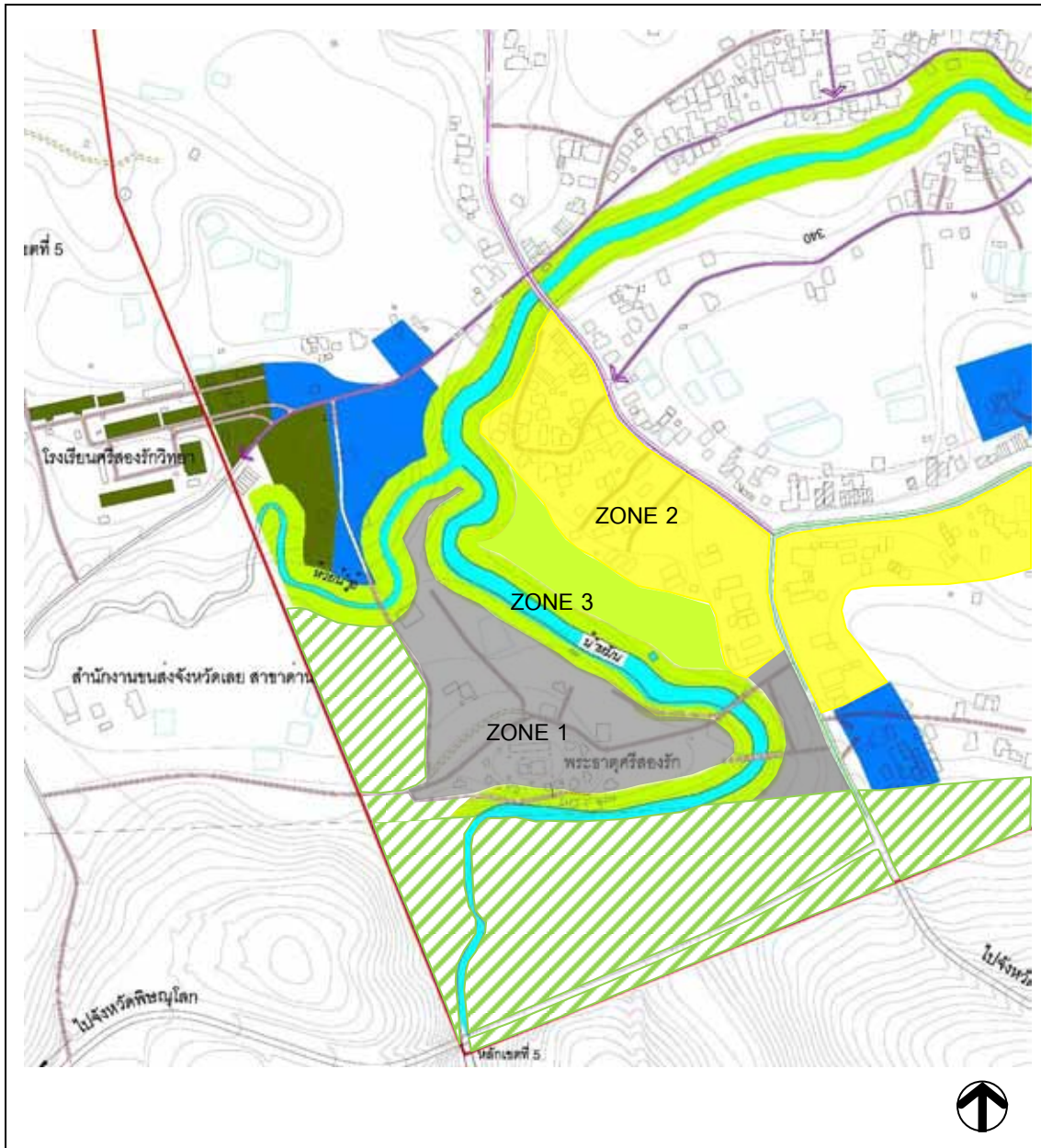
5.6.1 แนวทางการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

จากปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินได้มีแนวคิดใน การวางแผนด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของ พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก เพื่อกำหนดเขตควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ และเพื่อป้องกันการขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีกำหนดเป็น 3 เขต ดังนี้

1. **เขตอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์** เพื่อกำหนดให้ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน โดย กำหนดให้ พื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ทั้งหมด เป็นเขตอนุรักษ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดเลย

2. **เขตควบคุมการพัฒนา** ได้แก่ พื้นที่ ย่านพาณิชยกรรมริมทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2013 (ช่วงด่านซ้าย -หล่มสัก) และย่านพาณิชยกรรมริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2113 (ช่วงด่านซ้าย-นาแห้ว) ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักมากที่สุด โดยในอนาคตมีแนวโน้มของ การเพิ่มจำนวนอาคาร และสิ่งปลูกสร้างเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

3. **เขตการพัฒนาพื้นที่สีเขียว** ได้แก่ พื้นที่สีเขียวที่ ปกคลุมด้วยต้นไม้และพืชพรรณชนิดต่างๆ บริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก เช่น ป่าธรรมชาติเดิม พื้นที่ริมแม่น้ำหมัน เป็นต้น ให้ มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อ การพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียว เพื่อ ใช้ใน การพักผ่อน นันทนาการและประกอบกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการกำหนดเขตการอนุรักษ์ และเขตควบคุมการพัฒนา เพื่อให้พื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่สืบไป

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอเด่นชัย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.6-1 แสดงการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

<p>สิ่งประกอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> แนวเขตเมืองพิเศษ เส้นเขต แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตอุทยานแห่งชาติ แนวเขตอุทยานแห่งชาติ แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ZONE 1 เขตอนุรักษ์โบราณสถาน ZONE 2 เขตควบคุมการพัฒนา ZONE 3 เขตการพัฒนาพื้นที่สีเขียว เขตป่าอนุรักษ์ สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา
--	--

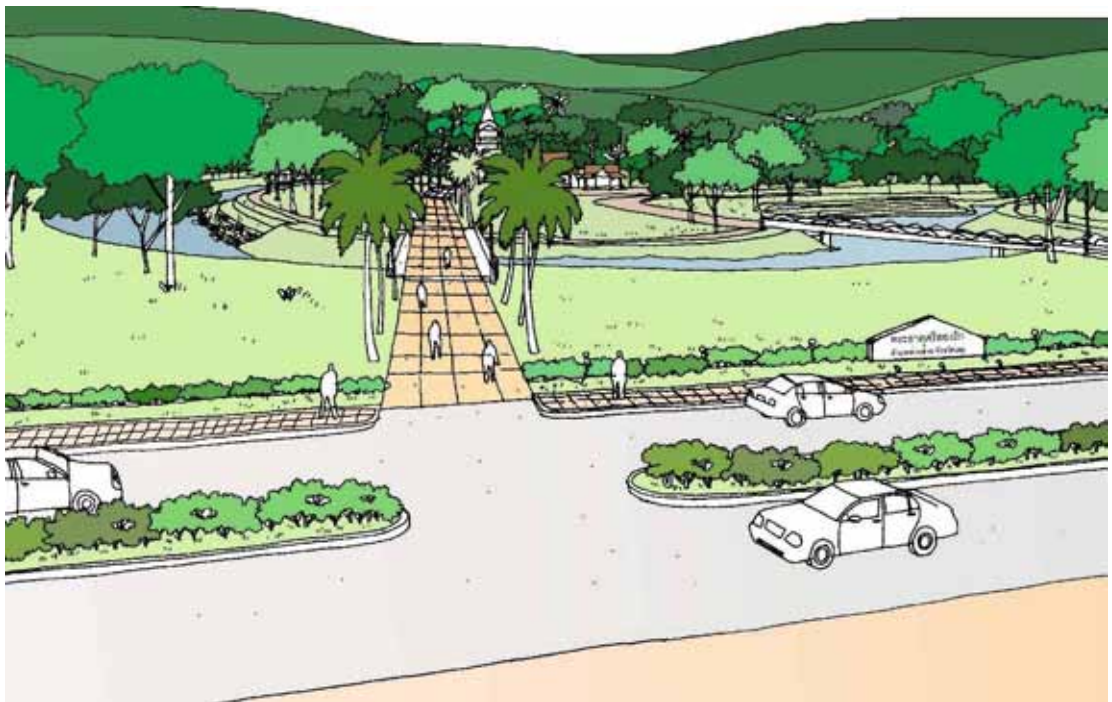
ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิสิต 5374110225

KEY PLAN

ทัศนียภาพก่อนการปรับปรุงภูมิทัศน์ด้านหน้าทางเข้า

ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงภูมิทัศน์ด้านหน้าทางเข้า

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.6-2 ภาพแสดงทัศนียภาพการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเข้าพระธาตุ

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

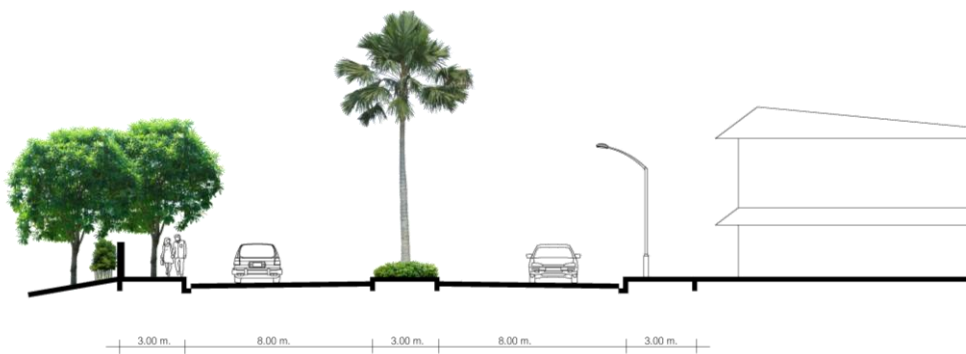
นางสาวณัฐริดา พุทธรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

	
<p>KEY PLAN</p>	<p>ทัศนียภาพก่อนการปรับปรุงพื้นที่จอดรถ/สวนสาธารณะชุมชน</p>
	
<p>ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงพื้นที่จอดรถ/สวนสาธารณะชุมชน</p>	
<p>การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย</p>	
<p>ภาพที่ 5.6-3 ภาพแสดงทัศนียภาพการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเข้าและจุดจอดรถ</p>	
	<p>ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
	<p>นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์ เลขประจำตัวนิต 5374110225</p>

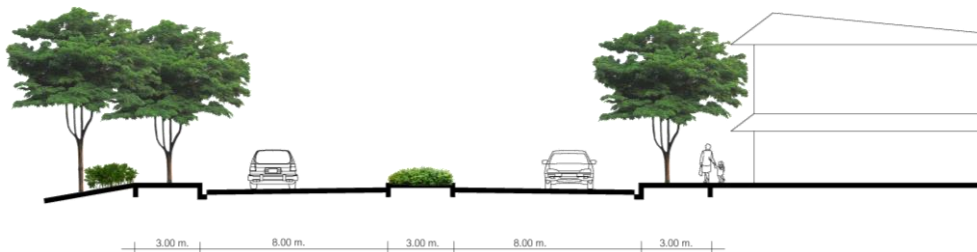

KEY PLAN

รูปตัดถนนก่อนการปรับปรุง: มีแนวต้นไม้บังมุมมองเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก

รูปตัดถนนหลังการปรับปรุง

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.6-4 แสดงการเส้นทางสัญจรบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

ข้อเสนอแนะ

การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าโดยใช้ไม้พุ่มเตี้ยแทนรั้วเหล็ก และตัดแต่งต้นไม้ไม้ให้บังสายตาเพื่อเปิดมุมมองเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก

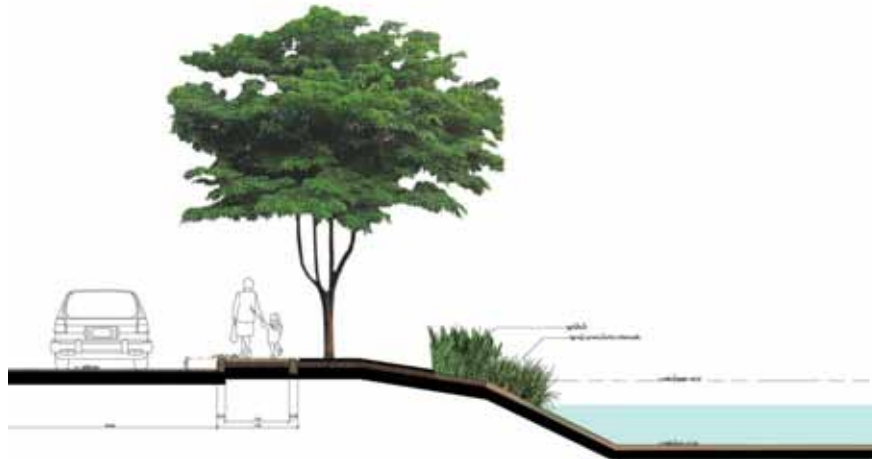
ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐริดา พุทธรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

แบบที่ 1 เสนอแนะให้เป็นทางเดินริมน้ำ พื้นที่พักผ่อนและนันทนาการริมแม่น้ำหมัน

แบบที่ 2 โครงแบบธรรมชาติในจุดที่ไม่ต้องการเน้นกิจกรรม

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.6-5 แสดงการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง

ข้อเสนอแนะ

การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่ริมน้ำ และป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง โดยใช้หญ้าแฝกดอน และพืชพรรณเพื่อส่งเสริมบรรยากาศ เช่น ว่านสีทิส, ลีลาวดีดอกขาว, ตะแบกนา เป็นต้น

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

5.6.2 แนวทางการปรับปรุงป้ายสื่อความหมาย

เสนอแนะให้มีป้ายบอกทิศทางหรือการอธิบายข้อมูลและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในพื้นที่ สื่อให้เห็นคุณค่าความเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ โดยการควบคุมลักษณะการใช้พื้นที่ โดยการจำกัดการเข้าถึงบางพื้นที่เพื่อให้คงความเป็นพื้นที่พิเศษ และควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกิดความแออัด และทำลายบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ ธีไป การสื่อความหมายโดยการปรับปรุงและเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์ในพื้นที่ ได้แก่

1) **ป้ายสื่อความหมาย (Interpretation Sign)** เพื่อบอก แสดง หรืออธิบายข้อมูล และเรื่องราวในพระธาตุศรีสองรัก สภาพ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจ ข้อมูลหรือเรื่องราว ทั้งยังสามารถใช้เป็นอุปกรณ์ในการจัดการนักท่องเที่ยว โดยสามารถใช้อธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าในความเป็นโบราณสถานที่สำคัญ

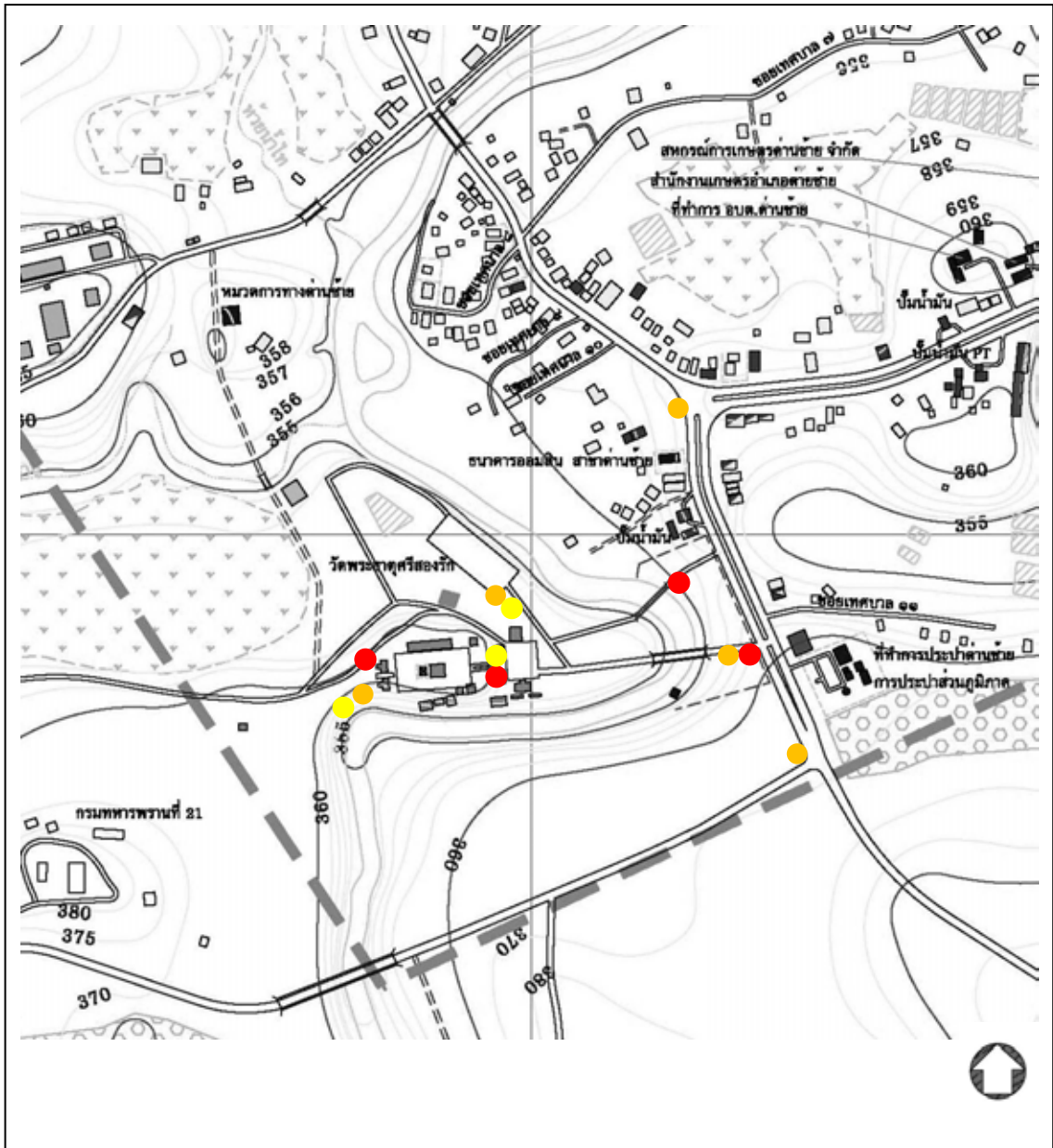
2) **ป้ายบอกทาง (Directional Sign)** เพื่อบอกทิศทางและแนะนำนักท่องเที่ยวไปสู่พื้นที่เป้าหมายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก พื้นที่กิจกรรมนันทนาการ และจุดสำคัญอื่นแก่นักท่องเที่ยวได้ถูกต้องและรวดเร็ว

3) **ป้ายข้อบังคับและเตือน (Regulatory and Warning Sign)** ใช้แนะนำให้นักท่องเที่ยวทราบถึงกฎ ระเบียบ และข้อห้าม รวมทั้งขอความร่วมมือที่จำเป็นและควรทราบในการใช้พื้นที่ โบราณสถาน และยังช่วยให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในขณะเยี่ยมชมโบราณสถาน เช่น ห้ามสวมเสื้อผ้าสีแดงขึ้นสักการะพระธาตุศรีสองรัก เป็นต้น

ซึ่งรูปแบบและ ตำแหน่ง ของป้ายจะต้อง ไม่บดบังหรือขัดกับ โบราณสถาน ติดตั้งบริเวณก่อนเข้าถึงพื้นที่สำคัญ กำหนดให้มีความสูงอยู่ในระดับสายตาและใช้วัสดุหรือรูปแบบท้องถิ่น

ภาพที่ 5.6.2-1 แสดงตัวอย่างป้ายสื่อความหมายที่เสนอแนะ

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.6.2-2 ภาพแสดงการติดตั้งป้ายในบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

- สัญลักษณ์**
- ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกความสำคัญ
  - ป้ายบอกทาง
  - ป้ายข้อห้าม/ป้ายเตือน

ภาควิชาภูมิสถาปัตย์กรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธรักษ์
เลขประจำตัวนิต 5374110225

5.7 แนวทางการปรับปรุงด้านองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

จากปัญหาด้านการขาดการรับรู้พื้นที่ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก มีความหลากหลายแตกต่างกัน ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าอยู่ในยุคสมัยใด ซึ่งพระธาตุศรีสองรักสร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านช้าง ดังนั้นองค์ประกอบต่างๆ ภายในพื้นที่ควรมีความสอดคล้อง กลมกลืน และมีรูปแบบใกล้เคียงกันกับสถาปัตยกรรมล้านช้าง ซึ่งมีแนวทางการปรับปรุงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบริเวณพระธาตุศรีสองรัก ดังนี้

1. **อาคารที่มีความสำคัญ** เช่น พิพิธภัณฑสถานพระธาตุศรีสองรัก ศาลาธรรม มีแนวความคิดการปรับปรุงโดยใช้รูปแบบและองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมล้านช้าง เพื่อให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับรูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมของพระธาตุศรีสองรักมากที่สุด

ภาพที่ 5.7-1 วิหารวัดเชียงทอง (ประเทศลาว) และสิมวัดโพธิ์ชัย (จังหวัดเลย)

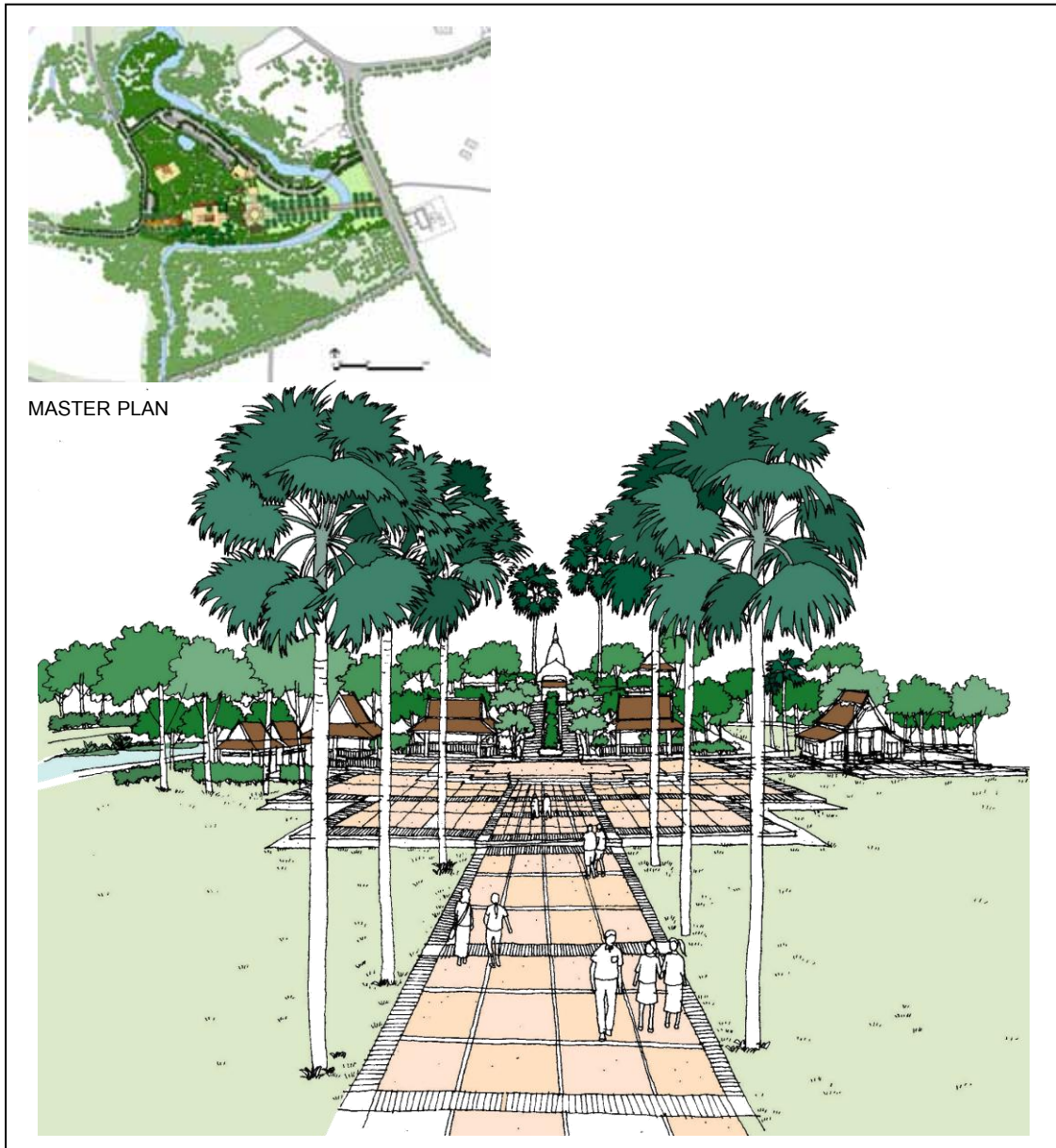
(ที่มา: <http://www.louangprabang.net/>) และจากการสำรวจ

2. **อาคารประกอบ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ** เช่น ร้านค้า, ศาลาพักผ่อน, เรือนพักชั่วคราว และห้องน้ำ มีแนวความคิดการปรับปรุง โดยใช้รูปแบบและองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของจังหวัดเลย เช่น รูปแบบบ้านพื้นถิ่น เป็นต้น

ภาพที่ 5.7-2 ตัวอย่างรูปแบบเรือนพื้นถิ่นในภาคอีสาน(ซ้าย) และบ้านท้องถิ่นอำเภอด่านซ้าย(ขวา)

(ที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail) และจากการสำรวจ

MASTER PLAN

การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

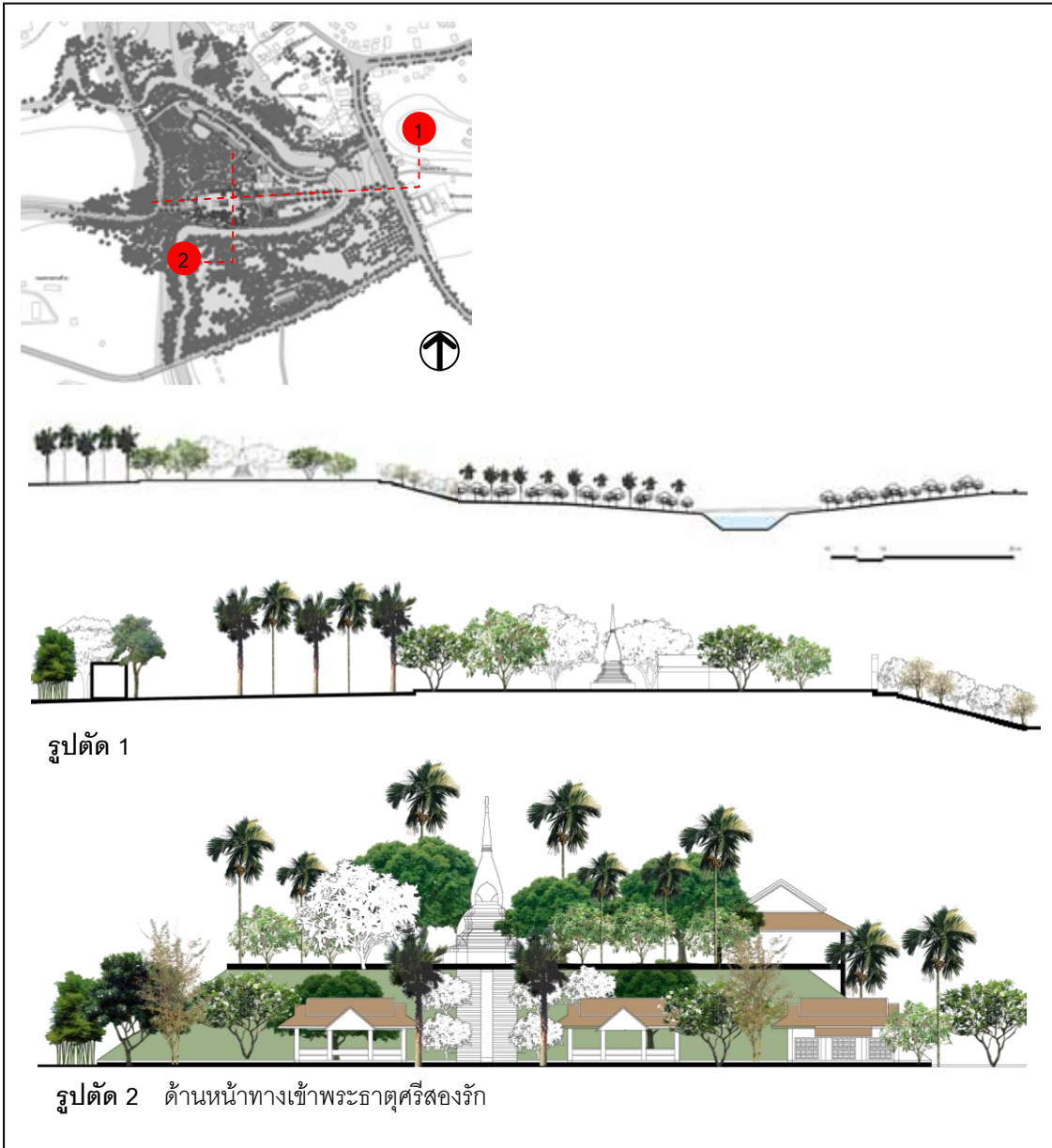
ภาพที่ 5.7-3 แสดงการปรับปรุงด้านหน้าทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก

- รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนกันจากมุมมองด้านหน้าทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก
- ปลูกต้นตาลเป็นแนวนำสายตา

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิสิต 5374110225

รูปตัด 1

รูปตัด 2 ด้านหน้าทางเข้าพระธาตุศรีสองรัก

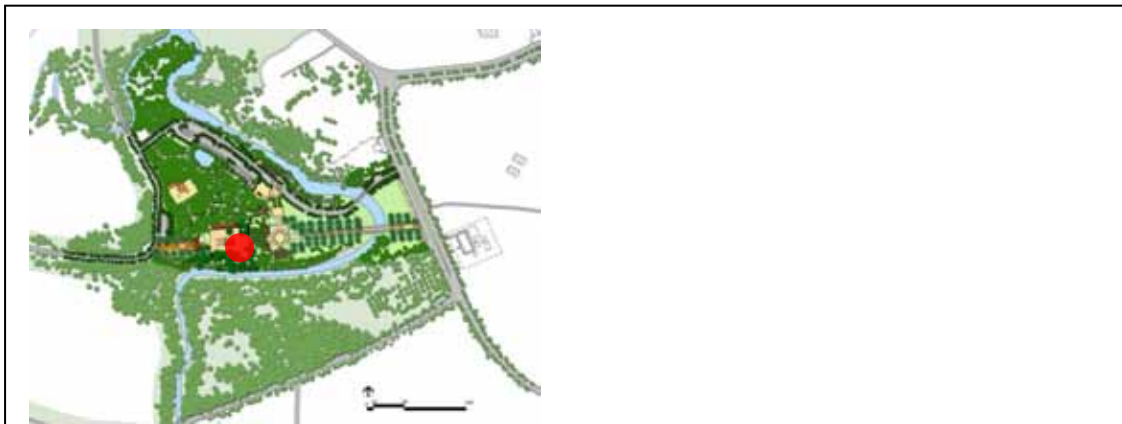
การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 5.7-4 แสดงรูปตัดบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิสิต 5374110225

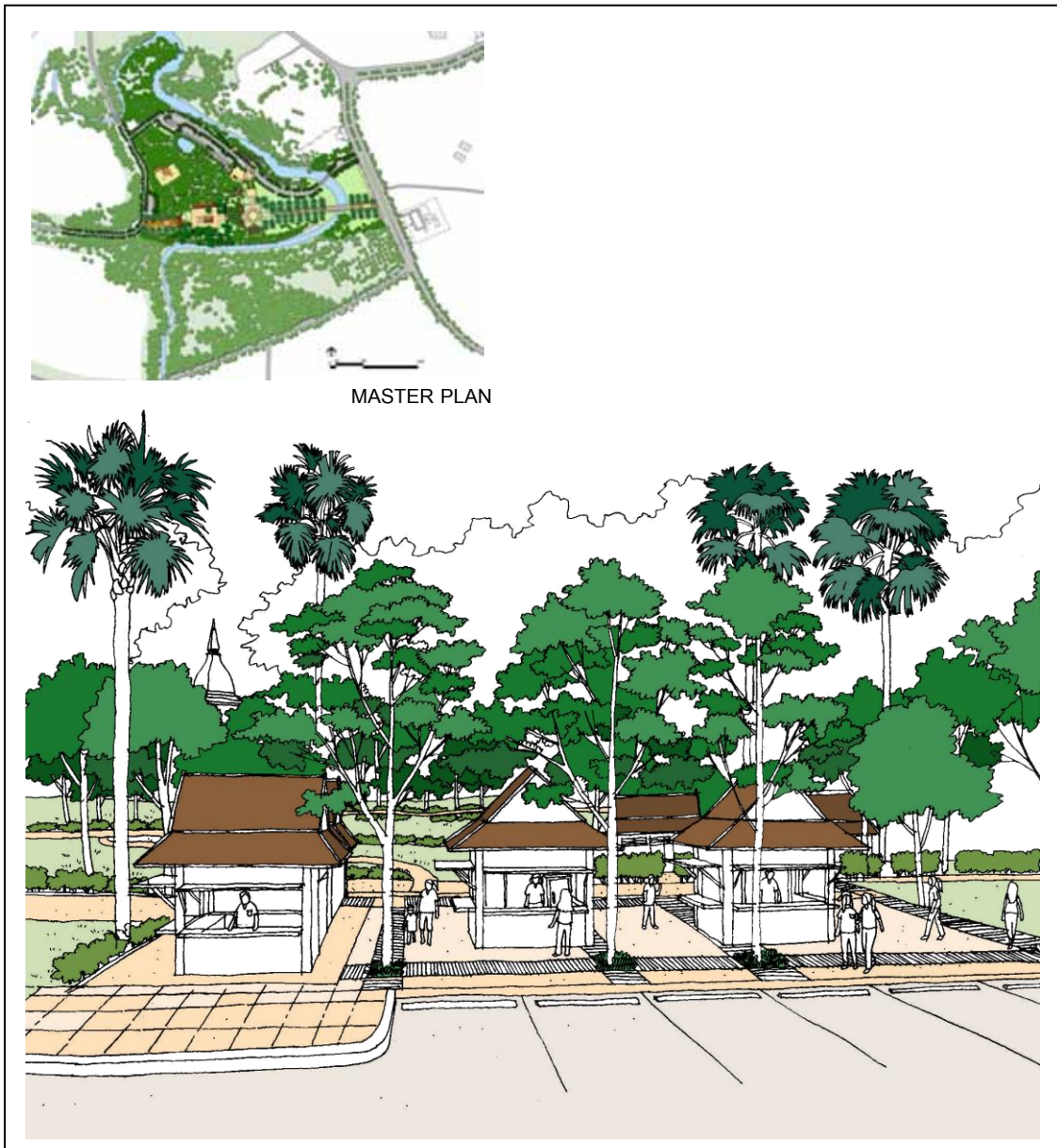

MASTER PLAN

<p>การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย</p>	
<p>ภาพที่ 5.7-5 แสดงการปรับปรุงด้านบนพระธาตุศรีสองรัก</p>	 <p>ภาควิชาภูมิสถาปัตย์กรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
<ul style="list-style-type: none"> - การปรับปรุงด้านบนให้เหลือเฉพาะส่วนสำคัญ ได้แก่ องค์พระธาตุ วิหาร, ศาลาราย(ศาลาธรรม) และทำจุดชมวิวเพิ่มโดยการลดระดับเป็นทางเดินไม้ -ลดระดับเรือนพักชั่วคราวลงจากเดิม และปลูกต้นไม้บังสายตา 	
<p>นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์ เลขประจำตัวนิต 5374110225</p>	

<p>การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย</p>	
<p>ภาพที่ 5.7-6 แสดงการปรับปรุงบริเวณร้านค้าและที่จอดรถ</p>	 <p>ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
<p>ตัวอย่างการปรับปรุงส่วนร้านค้า ทางเดินเชื่อมยังพื้นที่ต่อเนื่อง และพื้นที่จอดรถ</p>	
<p>นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์ เลขประจำตัวนิสิต 5374110225</p>	

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาโครงการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร, การสำรวจพื้นที่, การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศจำนวน 4 ช่วงระยะเวลา ทำให้ทราบว่าพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักมีศักยภาพในด้านที่ตั้ง ที่มีสภาพภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักที่มีความสวยงาม ทั้งเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งขององค์พระธาตุ พื้นที่ราบเปิดโล่ง และแม่น้ำ สร้างความโดดเด่นและมุมมองที่สวยงามสู่อองค์พระธาตุศรีสองรัก และศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดเลย, ประชาชนจังหวัดใกล้เคียง, ประชาชนชาวลาว และนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในระดับภูมิภาคได้ในอนาคต

และจากการศึกษาโครงการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่สำคัญในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของพื้นที่ ลดคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ลง และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา และการอนุรักษ์พื้นที่อย่างถูกต้อง โดยมีปัญหาที่สำคัญ คือ

1. ปัญหาด้านนิเวศวิทยา มีปัญหาที่สำคัญได้แก่
  - 1.1 ปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำหมัน
  - 1.2 ปัญหาเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมในอนาคต
2. ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน
3. ปัญหาด้านการวางผังบริเวณ
  - 3.1 การเข้าถึง (Access)
  - 3.2 พื้นที่เปิดโล่ง (Open Space)

4. ปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม มีปัญหาที่สำคัญได้แก่

- 4.1 ปัญหาขาดการรับรู้ในพื้นที่
- 4.2 ปัญหาด้านมุมมองและทัศนียภาพ
- 4.3 ปัญหาด้านขาดการสื่อความหมายที่ชัดเจน

จากศักยภาพและปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ นำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพและปัญหา และกำหนดแนวคิดจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงการศึกษากรรณศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางในการออกแบบวางผัง และพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก โดยสรุปเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

6.1.1 ด้านนิเวศวิทยา

จากปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งแม่น้ำหมัน ที่ส่งผลให้ภูมิประเทศบริเวณพระธาตุศรีสองรักเปลี่ยนแปลงจากการกัดเซาะตลิ่ง ได้มีการแก้ปัญหาและปรับปรุงพื้นที่เพื่อป้องกันการกัดเซาะตลิ่งโดยวิธี Soil Bio Engineering Techniques ซึ่งเป็นวิธีการทางธรรมชาติที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ประหยัดค่าก่อสร้าง และสามารถเข้ากับพืชพรรณพื้นถิ่นได้ โดยจะใช้ในจุดที่มีปัญหาการกัดเซาะรุนแรง เช่น บริเวณด้านทิศใต้ของพระธาตุศรีสองรัก และการปลูกหญ้าในจุดที่มีความเสี่ยงน้อย หรือในจุดที่ไม่มีการกัดเซาะ เพื่อช่วยดักตะกอน และป้องกันการชะล้างหน้าดินจากน้ำฝนในฤดูฝน

6.1.2 ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ได้มีการกำหนดเขตควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อป้องกันการขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม รุกล้ำพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรักซึ่งเป็นพื้นที่โบราณสถาน และพื้นที่ป่าธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก โดยมีการกำหนดเป็น 3 เขต ได้แก่

1. **เขตอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง** เพื่อกำหนดให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน โดยกำหนดให้พื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักทั้งหมด เป็นเขตอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง

2. **เขตควบคุมการพัฒนา** ได้แก่ พื้นที่ย่านพาณิชยกรรมริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2013 (ช่วงด่านซ้าย-หล่มสัก) และย่านพาณิชยกรรมริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2113 (ช่วงด่านซ้าย-นาแห้ว) เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำหมันและแม่น้ำ

ผู้ ให้เป็นพื้นที่นันทนาการและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวกันชนป้องกันการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมเข้าสู่เขตพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก

3. เขตการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ได้แก่ พื้นที่สีเขียวที่ปกคลุมด้วยต้นไม้และพืชพรรณชนิดต่างๆ บริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก โดยกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียว เพื่อใช้ในการพักผ่อนนันทนาการและประกอบกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

6.1.3 ด้านการวางผังบริเวณ

1) การเข้าถึง (Access) ให้มีจุดสังเกตด้วยการใช้องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น ต้นไม้ นำสายตาเข้าสู่พื้นที่ แยกเส้นทางสัญจรด้วยรถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน และทางเดินเท้าที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความไม่สับสน และง่ายต่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว

2) พื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) การปรับปรุงพื้นที่ลานกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันในการใช้งาน ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งต่างๆ ในพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก เช่น การปรับปรุงทางเดิน ทางเดินและลานกิจกรรม เชื่อมเข้าสู่พระธาตุศรีสองรัก เป็นต้น

6.1.4 ด้านภูมิสถาปัตยกรรม

ได้มีการพัฒนาภูมิทัศน์ในส่วนต่างๆ ของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ดังนี้

1. พื้นที่บริเวณเนินเขาที่ตั้งพระธาตุศรีสองรัก ได้มีการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักออกทั้งหมด ได้แก่ เรือนพักชั่วคราว ของคนดูแลพระธาตุศรีสองรัก โดยจัดพื้นที่เพื่อก่อสร้างใหม่ในพื้นที่เชิงเขาในระดับต่ำกว่าพื้นที่ทางเดินรอบพระธาตุศรีสองรัก เพื่อเกิดความเป็นระเบียบและไม่บดบังทัศนียภาพของพระธาตุศรีสองรัก คงไว้เพียงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรักเท่านั้น ซึ่งได้แก่ วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก, องค์พระธาตุศรีสองรัก, ศาลาธรรม, ต้นจำปาขาวหรือจำปาลาว และต้นไม้พื้นถิ่นต่างๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก

2. พื้นที่ลานด้านหน้าพระธาตุศรีสองรัก ได้มีการนำองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ไม่ใช่องค์ประกอบเดิมของพระธาตุศรีสองรัก และมีรูปแบบที่มีสามารถจำแนกได้ว่าอยู่ในยุคสมัยใดออกไป ซึ่งได้แก่ เสานางเรียง ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบขอม โดยปรับให้เหลือเพียงทางเดินและลานโล่ง เพื่อรองรับกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก และการปลูกต้นตาลเป็นแนวซึ่งมีลักษณะลำต้นสูงโปร่ง มีเรือนยอดเป็นพุ่มแผ่

ด้านบน เพื่อเป็นการเน้นมุมมองสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก และสอดคล้องการปรับแนวทางเข้าเดิม ด้านหน้า ที่เป็นแนวแกนสู่องค์พระธาตุศรีสองรัก

3. พื้นที่ทางเข้าด้านหน้า ทางเข้าบริเวณด้านหน้าของพระธาตุศรีสองรักมีอยู่ 2 ช่องทาง คือ ทางเข้าเดิม และทางเข้าใหม่ โดยได้กำหนดให้ทางเข้าใหม่เป็นเส้นทางสัญจรของ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และรถจักรยานเข้าสู่พื้นที่จอดรถ และกำหนดให้ทางเข้าเดิมเป็นทางเข้า ด้วยการเดินเท้าเท่านั้น เพื่อให้เกิดการซึมซับบรรยากาศความเป็นพื้นที่โบราณสถานที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งได้รื้อถอนซุ้มประตูทางเข้าด้านหน้าออกไป เนื่องจากมีรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพระธาตุศรีสองรัก โดยได้ปรับแนวทางเข้าเดิมให้ตรงกับแนวทางเดินบริเวณลานด้านหน้าพระธาตุศรีสองรักในลักษณะแนวแกน และปลูกต้นตาลริมทางเดินเพื่อให้เกิดมุมมองที่สวยงามและเน้นความสำคัญสู่พระธาตุศรีสองรัก

4. พื้นที่ค้าขาย ได้มีการจัดระเบียบและการวางผังพื้นที่ค้าขายใหม่ ให้เหมาะสมกับการใช้งาน มีรูปแบบร้านค้าที่เป็นกิจจะลักษณะ และทำการปรับภูมิทัศน์ภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่ค้าขายโดยเพิ่มการปลูกต้นไม้ใหญ่ที่เป็นพรรณไม้พื้นถิ่น เพื่อให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบน่าใช้งานมากขึ้น

5. พื้นที่ลานจอดรถ ได้มีการปรับพื้นที่จอดรถใหม่ โดยการลดทอนขนาดพื้นที่จอดรถ (Parking lot) ให้เล็กลง เพื่อไม่ให้เกิดพื้นที่ลาดชันขนาดใหญ่ และเพิ่มการปลูกต้นไม้ใหญ่ที่เป็นพรรณไม้พื้นถิ่นเพื่อให้ร่มเงา และเกิดความรื่นเริงที่จอดรถในช่วงกลางวัน ติดตั้งป้ายเพื่อบอกทิศทางและแนะนำนักท่องเที่ยวไปสู่พื้นที่เป้าหมายที่เป็นแหล่งโบราณสถาน สิ่งอำนวยความสะดวก พื้นที่กิจกรรมนันทนาการ หรือจุดสำคัญอื่นๆ และจัดพื้นที่สำหรับพักผ่อนหลังจากเพื่อใช้พักผ่อนและเป็นจุดนัดพบก่อนเดินทางกลับ

6. พื้นที่ป่าดั้งเดิม เป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ได้เสนอแนะให้มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ชนิดที่เป็นพรรณไม้พื้นถิ่นที่พบอยู่ในบริเวณป่าดั้งเดิมในด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ของพระธาตุศรีสองรัก เช่น มะขาม, ข่อย, เต็ง, ราง, ไม้แดง, มะค่า และประดู่ป่า เป็นต้น เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ป่าซึ่งเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าอยู่ค่อนข้างน้อย ให้กลับมาสมบูรณ์ดังเดิม

โดยการและพัฒนามุขมณฑลพระธาตุศรีสองรักทั้ง 3 ด้านที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อส่งเสริมให้พระธาตุศรีสองรักเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณสถานที่มีความสำคัญของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนจังหวัดใกล้เคียง และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้เกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่โบราณสถาน ที่จะช่วยให้เกิดจิตสำนึกหวงแหน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแนวคิดอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ในส่วนของการพัฒนามุขมณฑลพื้นที่พระธาตุศรีสองรักเพื่อแก้ปัญหาด้านต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญให้แก่พื้นที่บริเวณพระธาตุศรีสองรัก ให้มีความสวยงามโดดเด่น คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ดั้งเดิมและหลักฐานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้คงอยู่ และมีพื้นที่รองรับกิจกรรมการใช้งานในด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรักได้อย่างเหมาะสม และเพียงพอต่อการใช้งาน

6.2 องค์ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานบนเนิน

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้สรุปได้ว่าสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบวางผังพัฒนามุขมณฑลพระธาตุบนเนินเขา ได้แก่

1) มุมมอง

- การรักษามุมมองจากด้านล่างเข้าสู่พระธาตุ ซึ่มีชั้นบรรยากาศความเป็นโบราณสถานเก่าแก่ ด้วยแนวต้นไม้หน้าสายตา และพืชพรรณท้องถิ่น

- และมุมมองจากด้านบนสู่ด้านล่าง มีช่องมอง และจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ความสวยงามของภูมิประเทศ

- สามารถมองเห็นพระธาตุได้ในระยะไกล ดูเด่น สง่า ด้วยฉากหลังของป่าไม้ธรรมชาติ

2) การเข้าถึง

- แยกเส้นทางสัญจรที่ชัดเจน

- ทางรถยนต์ / จักรยานยนต์/ จักรยาน

- และทางเดินเท้า

3) ประวัติศาสตร์ของพื้นที่

- ความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่

4) ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์

- คำนึงถึงความเป็นองค์ประกอบภูมิทัศน์ดั้งเดิม คงความเป็นของเดิมไว้และเอาที่ไม่เหมาะสมออกจัดให้ส่วนบริการต่างๆอยู่ด้านล่าง
- แยกให้เห็นชัดเจนระหว่างของเก่า และสร้างขึ้นมาใหม่ด้วยสีหรือวัสดุ
- การเลือกใช้พืชพรรณ หรือวัสดุท้องถิ่น ให้เกิดบรรยากาศเอกลักษณ์เฉพาะ
- ใช้พืชพรรณไม่นำสายตาเข้าสู่พื้นที่สำคัญ

5) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

- กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโบราณสถานและเพื่อป้องกันการขยายตัวของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม
- ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตและการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยขั้นต่อไป

สำหรับการศึกษารูปแบบพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรักในขั้นต่อไป ได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้การศึกษาครอบคลุมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลในการพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก ดังนี้

6.3.1 การศึกษารูปแบบพระธาตุแถบลุ่มแม่น้ำโขง หรือพระธาตุศิลปะล้านช้าง, รูปแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของรูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมในอนาคต

6.3.2 การศึกษากฎหมายควบคุมอาคารบริเวณพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและทราบถึงหลักเกณฑ์ในการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่โบราณสถานทั้งในด้านทัศนียภาพ รูปแบบและความสูงอาคาร

6.3.3 การศึกษากฎหมายผังเมือง เพื่อเสนอแนะแนวทางการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพื้นที่โบราณสถานเพิ่มเติม เพื่อป้องกันการบุกรุก และควบคุมการขยายตัวของชุมชน หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ ในอนาคต บริเวณพื้นที่โดยรอบเขตโบราณสถาน

6.3.4 การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในด้านการเลือกที่ตั้งพระธาตุ หรือ โบราณสถาน เพื่อทราบถึงปัจจัยในการพิจารณาเลือกสถานที่ตั้งหรือสถานที่ก่อสร้างพระธาตุหรือโบราณสถานของคนในสมัยก่อน ที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาภูมิทัศน์ได้ในอนาคต

6.3.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกาพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรักขึ้นไป จำเป็นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาพื้นที่ ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างประชาชนในพื้นที่และผู้ออกแบบ จะทำให้ทราบถึงความต้องการและแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้อง และได้ผลสรุปที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ

นอกจากนี้ในการศึกษาในขั้นต่อไปต้องมีการศึกษาถึงแหล่งที่มาของงบประมาณในการดำเนินงาน ตลอดจนผลกระทบในด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นภายหลังหลังการพัฒนา ที่จะต้องนำข้อมูลจากการศึกษามาปรับปรุง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับข้อจำกัดและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลุ่มวิชาการอนุรักษ์โบราณสถาน. องค์ความรู้ในการอนุรักษ์ภูมิสถาปัตยกรรมโบราณ.
กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2554.
- เต็ม วิชาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และ
มนุษยศาสตร์, 2530.
- เทศบาลตำบลด่านซ้าย. แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2554 - พ.ศ.2556. เลย: (ม.ป.ท.), 2554.
- ไพฑูริย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์เมืองเลยสมัยอยุธยา: กรณีพระธาตุศรีสองรัก ในมรดกไทยเลย. เลย:
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534.
- ภราดร รัตนกุล. ศิลปะแห่งลุ่มน้ำโขง. กรุงเทพฯ: ธีรกิจ, 2537.
- วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. ชื่นชมสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย. โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย. เลย:
วิทยาลัยครูเลย, 2530.
- สาร สารทัศน์นันทน์. พระธาตุศรีสองรักและเมืองด่านซ้าย. พิมพ์ครั้งที่ 8. เลย: ร่วมใจการพิมพ์,
2528.
- สาร สารทัศน์นันทน์. สี่สิบสอง-คลองสิบสี่ฉบับย่อ. เลย: เมืองเลยการพิมพ์, 2534.
- สุวัฒน์ อิศวไชยชาญ. เลย: ในศรีสองรัก พรมแดนศักดิ์สิทธิ์สี่สิ้อมิตรไมตรี. กรุงเทพฯ: สารคดี,
2539.
- สำนักงานศิลปากรที่ 8 จังหวัดเชียงใหม่. โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดพระธาตุ
ดอยตุง(ระยะที่1) ปีงบประมาณ 2549. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2549.

ภาษาอังกฤษ

- The ICOMOS. Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Site-
propose final draft. The ICOMOS Scientific Committee on Interpretation and
Presentation, 1999.
- The United States National Arboretum. What is the Native Plant. [ออนไลน์] 2002.
แหล่งที่มา: <http://www.usna.usda.gov>. [18 ธันวาคม 2554]

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ประวัติส่วนตัว (Personal Information)

ชื่อภาษาไทย	นางสาวณัฐธิดา พุทธิรักษ์
ชื่อภาษาอังกฤษ	Miss Nattida Phuttharak
วัน เดือน ปีเกิด	พุธที่ 21 พฤษภาคม 2523
สัญชาติ	ไทย
เชื้อชาติ	ไทย
ศาสนา	พุทธ
อายุ	32 ปี

ประวัติการศึกษา (Education)

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจาก โรงเรียนเลยพิทยาคม จังหวัดเลย พ.ศ. 2542
- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2548

ประวัติการทำงาน (Work Experience)

พ.ศ. 2547	ฝึกงานที่บริษัท คอนซัลแทนท์ออฟ เทคโนโลยี จำกัด
พ.ศ. 2548-2551	ทำงานตำแหน่งสถาปนิก บริษัทคอนซัลแทนท์ออฟ เทคโนโลยี จำกัด
พ.ศ. 2551-2554	ทำงานตำแหน่งสถาปนิก บริษัท ไซติจินดา มูเชล คอนซัลแทนท์ จำกัด
พ.ศ. 2554	ฝึกงานที่กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร